

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ NEAR EAST UNIVERSITY

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

JOURNAL of SOCIAL SCIENCES

cilt XVI volume
sayı 1 nisan 2023 april number 1

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ NEAR EAST UNIVERSITY

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
JOURNAL of SOCIAL SCIENCES

cilt XVI volume
sayı 1 nisan 2023 april number 1

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ NEAR EAST UNIVERSITY

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ JOURNAL of SOCIAL SCIENCES

cilt XVI volume
sayı 1 nisan 2023 april number 1

Yayın Kurulu / Editorial Board

Editör – Editor

Prof. Dr. Nur Köprülü – Yakın Doğu Üniversitesi

Yardımcı Editörler – Co-Editors

Dr. Zehra Azizbeyli – Yakın Doğu Üniversitesi

Dr. İbrahim Ayberk – Yakın Doğu Üniversitesi

Alan Editörleri – Field Editors

Prof. Dr. Şerife Zihni Eyüpoğlu – Yakın Doğu Üniversitesi (İşletme: Yönetim ve Organizasyon)

Prof. Dr. Mine Karataş-Özkan – University of Southampton (İşletme: Strateji ve Girişimcilik)

Doç. Dr. Çiğdem Nas – Yıldız Teknik Üniversitesi ve İktisadi Kalkınma Vakfı (IKV) Avrupa Çalışmaları ve İktisat)

Doç. Dr. Sait Akşit – Yakın Doğu Üniversitesi – (Uluslararası İlişkiler ve Uluslararası Politik Ekonomi)

Doç. Dr. C. Akça Ataç – Çankaya Üniversitesi (Siyasi Tarih ve Toplumsal Cinsiyet-Kadın Çalışmaları)

Doç. Dr. Mustafa Çıraklı – Yakın Doğu Üniversitesi (Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi)

Prof. Dr. Zihniye Okray – Lefke Avrupa Üniversitesi (Psikoloji)

İngilizce Dil Editörü

Doç. Dr. Assel Tutumlu – Yakın Doğu Üniversitesi

Uluslararası Danışma Kurulu / International Advisory Board

Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık – Orta Doğu Teknik Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Mustafa Özbilgin – Brunel University London (Birleşik Krallık)

Prof. Dr. Sinem Akgül Açıkmeşe – Kadir Has Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Rebecca Bryant – Utrecht University (Hollanda)
Prof. Dr. Mohammed Torki Salameh, Yarmouk University of Jordan (Ürdün)
Prof. Dr. Fatma Güven Lisaniler – Doğu Akdeniz Üniversitesi (KKTC)
Prof. Dr. Ronen Yitzhak, Western Galilee College (İsrail)
Doç. Dr. Nergis Canefe – York University (Kanada)
Doç. Dr. Gözde İnal-Cavlan – Dünya Barış Üniversitesi-Lefkoşa (KKTC)
Doç. Dr. Rustamjon Urinboyev – Lund University (İsveç)
Dr. Öğr. Üyesi Cihan Dizdaroğlu – Başkent Üniversitesi (Türkiye)
Yrd. Doç. Dr. Saifullahi Sani Ibrahim – Federal University Dutsinma (Nijerya)
Yrd. Doç. Dr. Hakan Karahasan – Arkın Yaratıcı Sanatlar ve Tasarım Üniversitesi (KKTC)
Dr. Ergün Özgür – Frei Universtät Berlin (Almanya)

Yayınlanması istenilen yazılar, dergi ile iletişim ve Abonelik talepleri için adres:
Manuscripts and all editorial correspondence and subscription enquiries should be
addresses to:

Adres

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi – Yakın Doğu Üniversitesi – Ankara Temsilciliği, Nenehatun
Caddesi No: 116/2, Çankaya/Ankara – TÜRKİYE
Near East University – Ankara Representation Office, Nenehatun Street No: 116/2,
Çankaya/Ankara – TURKEY

E-posta - E-mail – sosbilder.editor@neu.edu.tr

Web sayfası - Website – <http://dergi.neu.edu.tr/index.php/sosbilder/index>

İrtibat - Contact details – 0392 675 1000 / (dahili-ext) 3119 – 3101 – 3102

Kapak tasarımı – Design – Prof. Dr. Erdal Aygenç - YDÜ Güzel Sanatlar ve Tasarım
Fakültesi

ISSN: 1986 – 1303

Baskı: Near East Printing

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisinde ileri sürülen görüşler ve gerçeklere ilişkin ifadeler tamamen yazarlara
aittir ve dergide yayınlanmış olması bu görüş ve ifadelerin editör ya da Yakın Doğu Üniversitesi
tarafından benimsendiği anlamına gelmez.

Statements of fact or opinion appearing in the NEU Journal of Social Sciences are solely those of the
authors and do not imply endorsement by the editor or NEU.

Tüm yayın hakları saklıdır. Bu derginin hiçbir bölümü yazılı ön izni olmaksızın hiçbir biçimde ve hiçbir
yolla yeniden üretilemez ve dağıtılamaz.

YDÜ Sosyal Bilimler dergisi hakemli bir dergidir ve **EconLit FullText** ve **EBSCO Discovery
Service** kapsamında taranmaktadır.

NEU Journal of Social Sciences is a referred journal and indexed by **EconLit FullText** and **EBSCO Discovery Service**.

Bu dergide iThenticate intihal programı kullanılmaktadır.

This journal uses iThenticate software to detect instances of plagiarism in submitted manuscripts.

Editörden,

Çok değerli okurlar, yazarlar ve araştırmacılar,

Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisinin 16. Cilt 1. Sayısı olan Nisan Sayısı ile sizlerle yeniden bir aradayız.

2022 yılının Ekim ayındaki Sayımızı büyük umutlarla yayımlamış ve Nisan Sayımızda daha güzel ve sorunsuz bir dünyadan bahsedebilmeyi ümit ettiğimizi belirtmiştik. Geriye kalan altı ayda maalesef, mevcut birçok bölgesel ve küresel mesele ve kriz meydana gelmiş, hatta Sırbistan-Kosova gerilimi, Türkiye ve Suriye’yi etkileyen Kahramanmaraş merkezli depremler ve son günlerde Sudan’da tırmanan çatışmalar gibi yeni sorunlar da halihazırda var olanların üzerine eklenmiştir. Bu noktada, 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan yıkıcı depremlere ayrı bir parantez açılması elzemdir.

6 Şubat 2023’te Kahramanmaraş merkezli 7,8 ve 7,7 büyüklüğünde oluşan şiddetli depremler, Doğu Anadolu Fay Hattı üzerindeki 11 ili ve Suriye’nin kuzeyini çok ciddi şekilde etkilemiştir. Etkileri Kıbrıs’ta da hissedilen depremler, Nisan 2023 itibarıyla, Türkiye’de 50 binden fazla kişinin ölümüne, milyonlarca kişinin yaşamlarını sürdürdükleri konutların ise yıkılmasına veya hasar görmesine yol açmıştır.

Depremlerin Türkiye’de yaratmış olduğu bu büyük yıkımı endişe ve korku ile takip eden Kıbrıs Türk toplumu, ilerleyen saatlerde gelen üzücü haberlerle tam anlamıyla sarsılmıştır. KKTC’yi temsil edecekleri bir voleybol turnuvasına katılmak için gittikleri Adıyaman’da bulunan ‘Şampiyon Melekler’ ve kafilede bulunan bazı veliler ve öğretmenler, son yıllarda neoliberal sistemin tezahürü olan plansızlık ve denetimsizlik zincirinin yüz binlerce örneğinden bir tanesi olan Grand Isias Otel’in enkazı altında kalmışlardı.

Günlerce süren çabalar ve umutlu bekleyiş, Kıbrıs Türk tarihinin görmüş olduğu en büyük acılardan bir tanesiyle sonuçlanmıştır. 6 Şubat sonrası yaşadıklarımız ve hissettiklerimiz ise, büyük üstat Edip Cansever’in ‘Uzak Yakınlık’ şiirinde geçen dizeler gibiydi: *Bir hüznün kaç kişinin hüznü olurdu... Çıkarsak toplamak yerine... Öyle dağıldık ki hepimiz... Her günün geçmesi yeni bir gerçek oluyor...*

Ayrıca, 1993 yılından bugüne dek hem ülkemizin yükseköğretime büyük katkılar sunan hem de Yakın Doğu Üniversitesi'ne yaptığı değerli katkılarıyla bilinen ve 2000 yılından bu yana Üniversitemizin rektörlüğünü yürüten, çok yönlü bilim insanı Prof. Dr. Ümit Hassan hocamızı 17 Ocak 2023 tarihinde kaybetmenin üzüntüsünü yaşadık.

Bu sebeple, *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*'nin *Nisan Sayısını* depremlerde hayatlarını kaybedenlere, 'Şampiyon Meleklerimiz'e ve yaslarını bile yaşayamadan her alanda sorumluların gerekli cezaları almaları için adalet arayışına girişen acılı aileler ve Prof. Dr. Ümit Hassan Hocamızın aziz hatırasına ithaf etmek istiyoruz.

Dergimizin bu sayısında beş makale yer almaktadır. İlk sırada, Zeynep Gümüş Demir ve Bahar Akoğlu'nun hazırlamış olduğu 'Alzheimer Hastalarına Bakım Verenlerin Stresle Başa Çıkma Tarzları, Öz Yeterlilik Ve Psikolojik Yardım Arama Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi' başlıklı makalede Alzheimer hastalarına bakım verenlerin psikolojik yardım arama tutumları, öz yeterlilik ve stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişki incelenmiştir.

İkinci olarak, Ali Kemal Gümüş ve Yücel Can'ın ortak kaleme aldığı 'Suriye'den Türkiye'ye Göçün Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yansımaları: Gaziantep Örneği' başlıklı araştırma makalesi, yaşanan göç hareketlerinin Suriyeli göçmenlerin üzerinde oluşturduğu etkiler doğrultusunda Gaziantep halkının göçmenlere yönelik düşünce ve tutumları üzerine odaklanan bir araştırma niteliğindedir.

Üçüncü olarak, Tuba Demirkol ve Armağan Erdoğan'ın yazmış olduğu 'A Descriptive Discourse Analysis of Online News on The Quality of Foreign Language Education in Türkiye' başlıklı makale, Türkiye'de yabancı dil eğitimini, özellikle de yabancı dil olarak İngilizce ile ilgili haberlerde ifade edilen tutumları incelemektir. Elinizdeki sayıya katkı koyan dördüncü araştırma makalesi, tele satış operasyonu yapan bir işletmede örgütsel bağlılığın demografik özellikler bazında ne şekilde etkilendiğini konu alan Faruk Çakmak'ın kaleme aldığı 'Tele Satış Çalışanlarının Örgütsel Bağlılık Seviyelerindeki Farklılıklar: Demografik Özellikler Bağlamında Bir Araştırma' başlıklı çalışma yer almaktadır.

Nisan Sayımızda yer alan son çalışma ise bir olgu sunumudur. Gülşah Aksakallı ve Meryem Karaaziz'in kaleme aldıkları 'Bir Panik Bozukluğu Hastasının Bilişsel Davranışçı Terapi Yöntemiyle Tedavisinin İncelenmesi:

Olgu Sunumu' başlıklı makale, panik bozukluk belirtilerine sahip 15 yaşında olan bir danışan örneğinden bilişsel davranışçı terapi tedavi yoluyla 10 seanslık tedavi süreci ele alınmıştır.

Bu vesileyle, elinizdeki sayıya değer katan yazarlarımıza ve de makale çalışmalarına bilimsel ve düşünsel katkı koyan çok kıymetli hakemlerimize yürekten teşekkür etmek isteriz.

YDÜ Sosbilder olarak, yukarıda bahsedilen felaketlerin önüne geçmek için zaman zaman göz ardı edilen soruları soran sosyal bilimcileri, dirençli ve yaşanabilir kentler üzerine çalışan kent bilimcilerini ve geleneksel anlamda ana akım olarak tabir edilen yaklaşımların ötesine geçmeyi amaçlayan dünyanın birçok farklı coğrafyasından araştırmacı ve yazarı burada ağırlamaya devam edeceğimizi paylaşmak ister,

En derin sevgi ve saygılarımızı sunarız.

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi Editörleri

İÇİNDEKİLER/ TABLE OF CONTENTS

Editörden.....	1-3
İçindekiler.....	4-5

Araştırma Makaleleri /Research Articles

Zeynep GÜMÜŞ DEMİR – Bahar AKOĞLU

Alzheimer Hastalarına Bakım Verenlerin Stresle Başa Çıkma Tarzları, Öz Yeterlilik ve Psikolojik Yardım Arama Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (*An Examination of the Relationship Between the Stress Collection, Self-Efficiency and the Attitudes of Seeking Psychological Help of the Carers of Alzheimer Patients*)6-40

Ali Kemal GÜMÜŞ – Yücel CAN

Suriye’den Türkiye’ye Göçün Sosyo-ekonomik ve Kültürel Yansımaları: Gaziantep Örneği (*The Socio-economic and Cultural Reflections of Migration from Syria to Turkey: The Case of Gaziantep*).....41-63

Tuba DEMİRKOL – Armağan ERDOĞAN

A Descriptive Discourse Analysis of Online News on The Quality of Foreign Language Education in Türkiye (*Türkiye’deki Yabancı Dil Eğitimi Kalitesine Dair Yayınlanan Çevrimiçi Haberlerin Betimsel Söylem Analizi*).....64-97

Faruk ÇAKMAK

Telesatış Çalışanlarının Örgütsel Bağlılık Seviyelerindeki Farklılıklar: Demografik Özellikler Bağlamında Bir Araştırma (*Change in Organizational Commitment Levels of Telesales Employees: A Study in the Context of Demographic Features*).....98-122

Olgu Sunumu /Case Report

Gülşah AKSAKALLI – Meryem KARAAZİZ

Bir Panik Bozukluğu Hastasının Bilişsel Terapi Tedavisinin İncelenmesi: Olgu Sunumu (*Investigation of the Treatment of a Panic Disorder Patient with Cognitive Behavioral Therapy: A Case Report*).....123-140

Yayın İlkeleri / <i>Publication Rules</i>	141
Yayın Etiği ve Yayın Görevini Kötüye Kullanma Beyanı / <i>Publication Ethics and Publication Malpractice Statement</i>	144
Yazım Kuralları / <i>Article Submission Guidelines</i>	151

ALZHEİMER HASTALARINA BAKIM VERENLERİN STRESLE BAŞA ÇIKMA TARZLARI, ÖZ YETERLİLİK VE PSİKOLOJİK YARDIM ARAMA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Zeynep GÜMÜŞ DEMİR *
Bahar AKOĞLU **

ÖZ

Alzheimer hastalığı, çeşitli bilişsel ve davranışsal yeteneklerin ilerleyici bir şekilde bozulması ile karakterizedir. Bu durum, sürekli olarak ilgilenilmesi gereken Alzheimer hastalarına bakım verenlere önemli sorumluluklar yüklemektedir. Bu çalışmanın amacı, Alzheimer hastalarına bakım verenlerin psikolojik yardım arama tutumları, öz yeterlilik ve stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çalışmada ilişkisel tarama modeli kullanılmış olup, örneklemini Alzheimer hastasına bakım veren 120 birey oluşturmaktadır. Bu çalışmadan elde edilen verilerin analizi SPSS 25.0 ile yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerde; Alzheimer hastalarına bakım verenlerde stresle başa çıkma tarzlarının psikolojik yardım almaya ilişkin tutumları arasında

* Dr. Öğr. Üyesi, Üsküdar Üniversitesi, İTBF, Psikoloji Bölümü

(zeynep.gumus@uskudar.edu.tr) <https://orcid.org/0000-0003-4474-4813>

** Dr. Öğr. Üyesi, Nişantaşı Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

(bahar.akoglu@nisantasi.edu.tr) <https://orcid.org/0000-0002-1457-2531>

Bu araştırma, Üsküdar Üniversitesi, Girişimsel Olmayan Etik Kurul Başkanlığı'ndan alınan 61351342/2022-06 sayılı etik kurul onayı ile yürütülmüştür.

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. XVI, No. 1, (Nisan 2023)

Geliş Tarihi: 17 Ağustos 2022

Kabul Tarihi: 27 Aralık 2022

Bu makaleden alıntı yapmak için: Gümüş Demir, Zeynep ve Akoğlu, Bahar (2023, Nisan). Alzheimer Hastalarına Bakım Verenlerin Stresle Başa Çıkma Tarzları, Öz Yeterlilik ve Psikolojik Yardım Arama Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *YDÜ SOSBİLDER*, 16(1), 6-40.

anlamli düzeyde işiki bulgulanmıştır. Psikolojik yardım almaya ilişkin tutumdaki değişimi en iyi açıklayan değişkenin sosyal desteğe başvurma yaklaşımı olduğu saptanmıştır. Aynı zamanda, bakım verenlerin stresle başa çıkma tarzları ile öz yeterlilik düzeyleri arasında anlamli bir ilişki olduğu; kendine güvenli yaklaşımın ise öz yeterlilik için anlamli bir yordayıcı olduğu tespit edilmiştir. Alzheimer hastaları ve bakım verenleriyle ilgili yapılan araştırmaların, yaşanan sorunların en aza indirilmesine yönelik önlemlerin alınması ve yaşam kalitelerinin geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Alzheimer, stresle başa çıkma, öz yeterlilik, psikolojik yardım arama*

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE STRESS COLLECTION, SELF-EFFICIENCY, AND THE ATTITUDES OF SEEKING PSYCHOLOGICAL HELP OF THE CARERS OF ALZHEIMER PATIENTS

ABSTRACT

Alzheimer's disease is characterized by progressive deterioration of various cognitive and behavioral abilities. This places significant responsibilities on caregivers of Alzheimer's patients, who need constant attention. The aim of this study is to examine the relationship between the psychological help-seeking attitudes, self-efficacy and stress coping styles of caregivers of Alzheimer's patients. The relational screening model was used in the study, and the sample consisted of 120 individuals caring for Alzheimer's patients. The analysis of the data obtained from this study was done with SPSS 25.0. It was found that the variable that best explained the change in the attitude towards seeking psychological help was the approach of applying for social support. At the same time, it was determined that there was a significant relationship between the caregivers' coping styles with stress and their self-efficacy levels, and that the self-confident approach was a significant predictor of self-efficacy. It is thought that the research on Alzheimer's patients and their caregivers will contribute to taking measures to minimize the problems experienced and to improve their quality of life.

Keywords: *Alzheimer's, coping with stress, self-efficacy, seeking psychological help.*

1. Giriş

Alzheimer hastalığı (AH); kognitif işlevlerde yetersizlik, öz bakımda azalma ve davranışsal bozukluklarla karakterize nörodejeneratif bir rahatsızlık olarak tanımlanmaktadır. Alzheimer hastalığında görülen bilişsel yetersizlikler, özellikle merkezi sinir sisteminin bazı alanlarında bulunan nöronların ve

sinapsların kaybı ile açıklanmaktadır (Lleó, vd., 2006). Hipokampus ve kortekste görülmeye başlayan bu kayıplar, kişinin öğrenme ve hatırlama yetilerinde azalma gibi işaretlerle kendini göstermektedir. Araştırmalarda bilhassa anormal olarak katlanmış protein oluşumu ve birikimine dikkat çekilmektedir (Açık ve Yabancı, 2018).

Günümüzde demans türlerinin yarısından fazlasının Alzheimer demansı olması, hastalığın nöroloji alanında en sık ele alınan problemler arasında görülmesine yol açmıştır. Bu nedenle Dünya Sağlık Örgütü'nün 2011 yılındaki raporunda demansla ilgili olarak gerek sağlık alanında çalışan uzmanların gerekse hastaya bakım verenlerin bilgilendirilmesine ve erken tanının önemine dikkat çekilmiştir. Günümüzde dünya genelinde 35 milyon kişinin bu hastalığı yaşadığı belirtilmektedir (Brookmeyer, vd., 2007). Türkiye'de ise, yapılan bir çalışmada, Alzheimer'ın prevalansı %11 olarak bildirilmiştir (Gurvit, vd., 2008). Kişilerin yaşadığı hafıza sorunlarının ilk basamakta fark edilmesi, kognitif değerlendirmelerin yapılması ve takip edilmesi gerekmektedir. Öte yandan bazen belirtiler yaşlanmaya bağlı olarak düşünüldüğü için esas tanının gözden kaçırılmasına sıklıkla yol açabilmektedir. Örneğin, yaşlı bireylerde yoğunlukla birçok farklı nedene bağlı olarak (yakınlarının kaybı, fiziksel hastalıklar, sosyal sorunlar vb.) depresif belirtiler görülebilmektedir. Aynı zamanda depresyon da demans semptomları arasında yer almaktadır. Kişinin yaşadığı dikkat sorunları kimi zaman normal düzeyde bir yaşlanma sürecinin değil, Alzheimer gibi bir hastalığın habercisi olabilmektedir. İlerleyen evrelerde kişilik bozukluğu, oryantasyon bozukluğu gibi belirtiler de kendini göstermektedir (Akyar ve Akdemir, 2019).

Alzheimer hastasına bakım vermek oldukça yıpratıcı olabilmektedir. Çünkü, Alzheimer tanısının alınmasıyla ailenin giderek ilerleyen bir sorunla yaşamını sürdürmesi ve şekillendirmesi söz konusudur (Xiao, vd., 2014; Aguglia, vd., 2004). Alzheimer hastalığının kronik bir tabloya sahip olması, ailede artan bakım yükü sorununa, hastada adım adım belirginleşen belirtilere ve aile üyelerinde yaşam kalitesinin azalmasına neden olmaktadır (Gómez-Gallego, 2012). Bu süreçte hastaya bakım sağlayan bireyler özellikle hastalık konusundaki bilgi eksiklikleri, uzun süre hastaya bakım vermeleri ve bu bakımı sağlarken hastada beklenmedik davranışların ortaya çıkması nedeniyle stres yaşayabilmektedir (Cohen, vd., 2009). O'Brien (2000) aile üyelerinin bazılarının

bakım verme sorumluluğunu yeterli düzeyde gerçekleştirebilirken, bazılarının ise ciddi zorluklar yaşayabildiğini belirtmiştir. Bu bağlamda aile üyeleri, bakım verme konusunda yetersiz olabilmekte veya bakım verilen kişiyi ihmal ve istismar edebilmektedir. Bunun yanında, özellikle evlat bakımı veren bireylerin aile içi ilişkilerde de sorun yaşadıkları, geçmişe yönelik özlem hissettikleri ve kardeş ilişkilerinin de bozulduğu belirtilmiştir (Alm, vd., 2014). Yapılan bir çalışmada, Alzheimer hastalığı olan kişi ile ilişkilerin süreç içerisinde daha çok çocuk-ebeveyn ilişkisine dönüşerek, aile içi rollerde bariz bir değişikliğe neden olduğu bildirilmiştir (Yektatalab, vd., 2012).

Mevcut alanyazında ele alınan bir diğer konu ise bakım verenin eğitim düzeyidir. Literatürde bakım verenlerin eğitim düzeyi arttıkça daha iyi bir fiziksel sağlıkları olduğu ve psikolojik işlevselliklerini koruyabildikleri belirtilmiştir (Li, vd., 2007; Arslantaş ve Adana, 2011). Benzer şekilde Gülpak ve Kocaöz de (2014) araştırmalarında eğitim durumu ile bakım yükü arasındaki ilişkiyi bildirmişlerdir. Bir başka araştırmada ise bakım veren kişilerin eğitim düzeyi düşük olduğunda daha çok bakım verme yükü hissettikleri bildirilmiştir (Soner, 2017). Hastalığın yol açtığı kognitif sorunlar kişinin çevresindekilere bağımlı olmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla, yakınlarının stres düzeyi de artmaktadır (Pinquart ve Sörensen, 2003). Bu bağlamda, bakım verenin eğitim düzeyi ile öznel yük ve öznel stres yükü arasında da negatif yönde anlamlı ilişki bildirilmiştir (Li, vd., 2007). Hastanın davranışsal sorunları arasında yer alan agresif tutumlar (tükürmek ve küfür etmek gibi problemlerli davranışlar) göstermesi, bakım vereni zorlayan bir stres unsuru olarak değerlendirilmektedir. Ele alınan duygusal ve davranışsal güçlükler birincil stres kaynakları olarak değerlendirilirken; bakım verenin aile ilişkilerinin bozulması, iş yaşamıyla ilgili gelişen sorunlar, maddi güçlükler ve bakıcılık yeterliliğinin düşük oluşu ise ikincil stres kaynakları olarak literatürde belirtilmiştir (Eraslan-Çapan, 2016). Hastada görülen söz konusu durumlar, ona bakım sağlayan kişilerde depresif bir ruh haline yol açabilmekte çeşitli psikolojik zorlanmalara neden olabilmektedir. Ferrara ve diğerleri (2008) bakım verenlerde stresin, hastanın rahatsız edici davranışlarından kaynaklanan güçlükler olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, bakım verenin eğitim düzeyinin yüksek olması yaşanan güçlüklerle baş etmesi ve geliştirici bir çevre sunulabilmesi açısından önemli görülmektedir. Bakım verenlerin kendilerini zorlayan süreçte bir ruh sağlığı uzmanından destek alması önem teşkil etmektedir.

Öte yandan, bakım veren kişilerin psikolojik hizmet alması konusunda bazı engelleyici unsurların olduğu da görülmektedir (Cepeda-Benito ve Short, 1998). Bu sebeple kişilerin neden psikolojik yardım almak istemediği, profesyonel desteği neden ertelediği gibi sorular araştırmacıların odak noktası haline gelmiştir (Komiya, vd., 2000).

Yardım arama davranışı; bireyi, sorunu ve yardımı verecek kaynağı içeren çok boyutlu bir örüntü olarak ifade edilmektedir. Bu noktada bireylerin tutumlarına, destek almaya yönelik bilişsel, duygusal ve davranışsal eğilimlerinin etkisine dikkat çekilmektedir (Özby, vd., 2011; Türküm, 2001). Bireyin psikolojik yardım araması için öncelikle yaşamındaki mevcut stres unsurunu fark etmesi, ardından bunu kabul etmesi ve sahip olduğu stresle yalnız başına mücadele etmeyi bir yana bırakıp yardım aramayı kabul etmesi oldukça önemlidir (Taylor, vd., 2009). Bir başka ifadeyle, kişilerin yardım almaya ihtiyaçları olsa bile iyileşmeye olan inançlarının düşüklüğü ve destek almaktan kaçınmaları, psikolojik yardım arama tutumları üzerinde etkili unsurlardır (Kalkan ve Odacı, 2005). Söz konusu bireysel unsurların yanı sıra araştırmalarda, çevrenin de önemine vurgu yapılmış ve özellikle algılanan sosyal desteğin önemli olduğu bildirilmiştir (Mocan-Aydın, 2000; Topkaya ve Meydan, 2013). Alanyazında sosyal desteğin, kişinin kendini iyi hissetmesi ve yaşadığı sorunu çözebilmesinde bir araç olduğu ifade edilmektedir (Lirio, vd., 2007). Çevreden gelen destek, stresle başa çıkmak için önemli bir psikososyal kaynak niteliğindedir (Thoits, 1995). House (1983) çevreden alınan desteğin bir tampon görevinde olduğunu, stresin kaynağının en azından bir kısmını azalttığını, kişinin sorun karşısında dayanma gücünü arttırdığını belirtmiştir.

Alanyazında ortaya koyulan çalışmalarda stresle başa çıkma konusunda öz yeterlilik kavramına dikkat çekilmiş, kişinin bir işi başarmada kendine ne kadar inandığının önemli olduğuna vurgu yapılmıştır (Corrigan, vd., 2006). Öz yeterlilik, öznel bir yargıyı içeren ve kişinin kendine yönelik algıları sonucu gelişen bir değerlendirmedir (Zimmerman, 2000). Bir başka deyişle, kişinin hali hazırda var olan yetenekleriyle yapabileceklerine ilişkin yargısal çıkarımları, “öz yeterlilik” olarak belirtilmektedir (Bandura, 1990). Öz yeterlilik; sıklıkla kişilerin eylemleri, motivasyonları ve sosyal çevreleri üzerinde kontrol edebilecekleri durumlarla ilişkilidir. Herhangi bir durumun stresli olarak algılanması konusunda, koşullar kadar bireysel özellikler de önemli görülmektedir. Bu açıdan kişinin

sahip olduğu özelliklerin, algıları ve tutumları üzerinde etkili olduğu unutulmamalıdır. Öte yandan, bireylerin psikolojik olarak kendilerini olumsuz yönde etkileyen yaşam olayları içinde sıkışıp kalmaları öz yeterlilik algısına zarar verebilmektedir (Pajares, 2002). Kişinin Alzheimer olan hastaya bakım vermekle ilgili şartlar ve sorumluluklarla baş edebileceğine yönelik inancı, stresle işlevsel biçimde başa çıkabilmesinde, durumu değerlendirmesinde ve duygusal tepkilerinde etkili olabilmektedir.

Alzheimer, hem hastayı hem de çevresini olumsuz yönde etkileyen ve ileri evrelerinde birçok zorluğu da beraberinde getiren bir hastalıktır. Bu durum, bakım verenlerin stresle başa çıkma tarzlarına dikkat edilmesi gerekliliğini de beraberinde getirmektedir. Bakım verenin yaşadığı stres gerek kendisini gerekse bakım sağladığı kişileri olumsuz yönde etkilemekte ve psikolojik güçlükler neden olmaktadır. Tüm bu bilgiler ışığında, bakım verenlerin stresle başa çıkma tarzları ile psikolojik yardım arama tutumları ve özyeterlilik arasında ilişki olacağı düşünülmektedir. Bu konuyu ele almak hem bakım verenin psikolojik sağlığı hem de bakım alana yardım sürecini etkileyebileceği için önemli görülmektedir. Araştırmanın Alzheimer hastalarına bakım verenler hakkında bilgi edinme ve yaşadıkları sorunların en aza indirilmesine yönelik olarak da önlemlerin alınmasına katkı sağlaması umulmaktadır. Bu çalışmanın amacı; Alzheimer hastasına bakım verenlerin stresle başa çıkma tarzlarının, psikolojik yardım arama tutumları ve öz yeterlilik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ayrıca çalışma eğitim düzeyi, bakım verene yakınlık derecesine göre, stresle başa çıkma tarzlarını, yardım arama tutumlarını ve öz yeterlilik düzeylerini ele almayı amaçlamaktadır.

2. Yöntem ve Araştırma Modeli

Alzheimer hastasına bakım verenlerin stresle başa çıkma tarzları, öz yeterlilik ve psikolojik yardım arama tutumları arasındaki ilişkiyi saptamak için ilişki arayıcı desende tasarlanmış bir araştırma gerçekleştirilmiştir. İlişkisel araştırma modelinde, iki ya da daha fazla değişken arasındaki bağlantının ortaya koyulması amaçlanmaktadır (Creswell, 2019). Araştırmada çoklu doğrusal regresyon ile aracı rol analizi de yapılarak aşamalı regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkeni, Alzheimer hastasına bakım verenlerin stresle başa çıkma tarzları; bağımlı değişkenleri ise psikolojik yardım

arama tutumu ve öz yeterlilik düzeyleridir. Aşamalı regresyon analizi ile bağımsız değişkenin öz yeterlilikteki değişime etkisi de analiz edilmiştir.

2.1 Örneklem

Araştırmanın örneklemini Alzheimer hastasına bakım veren 120 birey oluşturmaktadır. Katılımcıların 86'sı kadın, 34'ü erkektir. Veriler, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılarak, zaman sınırlılığı ve ulaşılabilirlik nedeniyle Türkiye' de bulunan 18 Alzheimer şubesi içinden -Kadıköy, Göztepe ve Eskişehir şubelerinden- yüzyüze görüşmelerle Mayıs ve Temmuz 2022 tarihlerinde toplanmıştır. Örneklem, seçkisiz olmayan amaçlı örneklem yöntemi ile oluşturulmuştur. Örneklemi oluşturan katılımcılar, araştırmanın amacına ve sahip olunan olanaklara göre karşılaştırılarak gönüllülük esası içinde araştırmaya dâhil edilmiştir.

2.2 İşlem

Araştırma için ilk olarak Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Etik Kurul Başkanlığı'ndan, 61351342/2022-06 sayılı etik kurul onayı, daha sonra katılımcılardan bilgilendirilmiş olur formu ile araştırmaya gönüllü katıldıklarına dair onayları alınmıştır. Katılımcılara yüzyüze olarak Sosyodemografik Bilgi Formu, Psikolojik Yardım Arama Tutum Ölçeği, Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği ve Genel Öz Yeterlilik Ölçekleri uygulanmıştır. Ölçeklerin doldurulma/tamamlanma süresi yaklaşık 15 dakikadır. Son olarak, ölçeklerden elde edilen veriler analiz edilmiş ve makalenin yazım süreci tamamlanmıştır.

2.3 Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında “Sosyodemografik Bilgi Formu”, “Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği”, “Genel Öz Yeterlilik Ölçeği” ve “Psikolojik Yardım Arama Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Veri toplamaya başlamadan önce çalışmanın amacı konusunda katılımcılara bilgi verilerek, yazılı onayları alınmıştır.

Sosyodemografik Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından hazırlanan ve katılımcılarla ilgili yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi sosyodemografik bilgilerin elde edildiği, toplam altı sorudan oluşan bir formdur.

Psikolojik Yardım Arama Tutum Ölçeği: Fischer ve Turner (1970) tarafından geliştirilen ölçeğin özgün hali, 29 madde ve dört faktörden

oluşmaktadır. Fischer ve Farina (1995), bu ölçeği, 10 madde ve tek faktör olarak düzenlemişlerdir. Topkaya (2011) tarafından ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması yapılmıştır. Ölçeğin maddeleri: (0) Kesinlikle katılmıyorum ile (3) Kesinlikle katılıyorum arasında puanlanan dördümlü Likert tiptedir. Katılımcının alabileceği en düşük puan sıfır, en yüksek puan ise 40'tır. Yüksek puan, psikolojik yardım almaya karşı olumlu tutuma; düşük puan, psikolojik yardım almaya karşı olumsuz tutuma işaret etmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .76 olup düzeltilmiş madde toplam puan korelasyon katsayıları .08 ile .48 arasında değer almaktadır (Topkaya, 2011). Bu çalışma için iç tutarlılık katsayısı olan Cronbach Alpha katsayısı, Psikolojik Yardım Arama Tutum Ölçeği için .81 olarak bulunmuştur.

Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği: Lazarus ve Folkman (1984) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması, Şahin ve Durak (1995) tarafından yapılmıştır. Ölçek, 30 maddeden oluşan beş alt boyutu içermektedir. Bu alt boyutlar; kendine güvenli yaklaşım (8, 10, 14, 16, 20, 23, 26 numaralı maddeler), iyimser yaklaşım (2, 4, 6, 12, 18 numaralı maddeler), çaresiz yaklaşım (3, 7, 11, 19, 22, 25, 27, 28 numaralı maddeler), boyun eğici yaklaşım (5, 13, 15, 17, 21, 24 numaralı maddeler) ve sosyal destek arama (1, 9, 29, 30 numaralı maddeler) olarak belirtilmiştir. Puanların yüksekliği, bireyin o başa çıkma tarzını daha çok kullandığına işaret etmektedir. Alınabilecek en düşük puan 30, en yüksek puan ise 120'dir. Alt boyutlarda kendine güvenli yaklaşımdan alınacak en düşük puan yedi, en yüksek puan 28; sosyal desteğe başvurmadan en düşük dört, en fazla 16; boyun eğici yaklaşımdan en düşük altı, en yüksek 24 puan; çaresiz yaklaşımdan en düşük sekiz, en yüksek 32 puan; iyimser yaklaşımdan ise en düşük beş, en fazla 20 puan alınmaktadır. Kendine güvenli ve iyimser yaklaşımlar ile sosyal destek arama yaklaşımı puanlarındaki artış, bireyin etkili başa çıkma tarzlarına sahip olduğunu; çaresiz ve boyun eğici yaklaşımlardaki artış, etkisiz başa çıkma tarzlarının kullanıldığını ortaya koymaktadır (Şahin ve Durak, 1995). Ölçeğin bütününe ilişkin güvenilirlik katsayısı ise .68 bulunmuştur. Bu çalışma için iç tutarlılık katsayısı olan Cronbach Alpha katsayısı, İyimser Yaklaşım için .67, Kendine Güvenli Yaklaşım için .72, Çaresiz Yaklaşım için .62, Boyun Eğici Yaklaşım için .68, Sosyal Desteğe Başvurma Yaklaşımı için .71 olarak bulunmuştur.

Genel Öz-Yeterlik Ölçeği: Matthias Jerusalem ve Ralf Schwarzer tarafından 1979 yılında Almanca versiyonu geliştirilip, daha sonra da çeşitli ortak yazarlar tarafından revize edilen ölçeğin özgün hali, 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, yine Jerusalem ve Shwarzer tarafından 10 madde olacak şekilde güncellenmiştir (Jerusalem ve Schwarzer, 1995). Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması, Alpay (2010) tarafından yapılmıştır ve dörtlü Likert (1= tamamen yanlış, 4= tamamen doğru) şeklindedir. Ölçekten alınan yüksek puan, kişinin genel öz yeterliliğinin yüksek olduğuna işaret eder. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı toplamda .86 olarak bildirilmiştir (Alpay, 2010). Bu çalışma için iç tutarlılık katsayısı olan Cronbach Alpha katsayısı, Genel Öz-Yeterlilik Ölçeği için .90 olarak bulunmuştur.

2.5 Verilerin Analizi

Veri analizine başlamadan toplanan veriler uygun formata getirilip SPSS 25 programına aktarılmıştır. Sonraki aşama olan normal dağılım varsayımı değerlendirilmeye alınmıştır. Bu varsayımı değerlendirmek için basıklık ve çarpıklık katsayılarına bakılmıştır. Bu iki katsayının -2 +2 değer aralığı içinde olması, normal dağılım varsayımının gerçekleştiğini belirtmektedir (Hahs-Vaughn ve Lomax, 2020). Bu değerlendirmeden sonra parametrik testler kullanılarak analize devam edilmiştir. Daha sonra parametrik test grubunda olan ve değişkenler arası ilişkiyi test eden Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Ayrıca gruplar arası anlamlı farkı saptamak için Bağımsız Gruplar t-testi ve ANOVA kullanılmıştır. Çoklu doğrusal regresyon ile yordayıcılık analizi yapılmıştır. Korelasyon katsayısı için değer aralığı; 0.000-0.300 arası zayıf, 0.301-0.700 arası orta, 0.701-1.000 arası yüksek derecede ilişki olarak tanımlanmaktadır. Tüm çalışma kapsamında referans alınan güven aralığı %95, p değeri 0.05'tir.

3. Bulgular

3.1 Örneklem Özellikleri Bulguları

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Kadın	86	71.7
	Erkek	34	28.3
Medeni Durum	Bekâr	27	22.5
	Evli	71	59.2
	Boşanmış	10	8.3
	Eşi vefat etmiş	12	10.0
Eğitim Düzeyi	Ortaokul	11	9.2
	Lise	27	22.5
	Üniversite	58	48.3
	Yüksek lisans/doktora	24	20.0
Çalışma Durumu	Evet	55	45.8
	Hayır	65	54.2
Bakım Veren Kişi İle Yakınlık Derecesi	Oğlu	18	15.0
	Kızı	48	40.0
	Eşi	19	15.8
	Gelini	10	8.3
Bakım Verme Sürecinde Sosyal Destek Alma Durumu	Kardeşi	13	10.8
	Diğer	12	10.0
Bakım Verme Sürecinde Sosyal Destek Alma Durumu	Evet	30	25.0
	Hayır	90	75.0
Toplam		120	100.0

Katılımcıların %71.7'si kadın, %28.3'ü erkek; %22.5'i bekâr, %59.2'si evli, %8.3'ü boşanmış, %10'unun eşi vefat etmiş; %9.2'si ortaokul mezunu, %22.5'i lise mezunu, %48.3'ü üniversite mezunu, %20'si yüksek lisans/doktora mezunu; %45.8'i çalışıyor, %54.2'si çalışmıyor; %15'inin oğlu, %40'ının kızı, %15.8'inin eşi, %8.3'ünün gelini, %10.8'inin kardeşi, %10'unun diğer kişiler bakımını sağlıyor; %25'i bakım verme sürecinde sosyal destek alıyor, %75'i bakım verme sürecinde sosyal destek almıyor.

Tablo 2. Katılımcıların Yaşlarına Ait Tanımlayıcı Değerler

	n	Min	Maks	\bar{X}	Ss.
Yaş	120	19	77	51,54	14,36

Çalışmaya katılanların yaşlarının ortalaması ($\bar{X}=51,54$, $SS=14,36$), minimum yaş 19, maksimum yaş 77'dir.

3.2 Betimsel İstatistik Bulguları

Tablo 3. Psikolojik Yardım Almaya İlişkin Tutum Ölçeği, Genel Öz Yeterlilik Ölçeği, Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeğine Ait Tanımlayıcı Değerler

	n	Min	Maks	\bar{X}	Ss.
Psikolojik Yardım Almaya İlişkin Tutum Ölçeği	120	5	29	19.15	4.82
Genel Öz Yeterlilik Ölçeği	120	14	40	26.42	5.90
İyimser Yaklaşım	120	1	4	2.55	0.53
Kendine Güvenli Yaklaşım	120	2	4	2.73	0.46
Çaresiz Yaklaşım	120	1	4	2.21	0.44
Boyun Eğici Yaklaşım	120	1	4	2.15	0.51
Sosyal Desteğe Başvurma Yaklaşımı	120	1	4	2.56	0.68

Psikolojik Yardım Almaya İlişkin Tutum Ölçeği ortalaması ($\bar{X}=19.15$, $SS=4.82$), Genel Öz Yeterlilik Ölçeği ortalaması ($\bar{X}=26.42$, $SS=5.90$), İyimser Yaklaşım ortalaması ($\bar{X}=2.55$, $SS=0.53$), Kendine Güvenli Yaklaşım ortalaması ($\bar{X}=2.73$, $SS=0.46$), Çaresiz Yaklaşım ortalaması ($\bar{X}=2.21$, $SS=0.44$), Boyun Eğici Yaklaşım ortalaması ($\bar{X}=2.15$, $SS=0.51$), Sosyal Desteğe Başvurma Yaklaşımı ortalaması ($\bar{X}=2.56$, $SS=0.68$) olduğu görülmektedir.

3.3 Karşılaştırma Analizi Bulguları

Tablo 4. Bakım Verme Sürecinde Sosyal Destek Alma Durumu Değişkenine Göre Psikolojik Yardım Almaya İlişkin Tutum Ölçeği, Genel Öz Yeterlilik Ölçeği, Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Kıyaslanması

		n	\bar{X}	Ss.	t	Sd.	p
Psikolojik Yardım Almaya İlişkin Tutum Ölçeği	Evet	30	21.60	3.62	3.35	118	0.001
	Hayır	90	18.33	4.91			*
Genel Öz Yeterlilik Ölçeği	Evet	30	27.37	5.00	1.13	60.752	0.263
	Hayır	90	26.10	6.16			
İyimser Yaklaşım	Evet	30	2.59	0.51	0.44	118	0.664
	Hayır	90	2.54	0.54			
Kendine Güvenli Yaklaşım	Evet	30	2.73	0.39	-0.02	118	0.987
	Hayır	90	2.73	0.48			
Çaresiz Yaklaşım	Evet	30	2.19	0.48	-0.24	118	0.813
	Hayır	90	2.21	0.43			
Boyun Eğici Yaklaşım	Evet	30	2.28	0.46	1.73	118	0.086
	Hayır	90	2.10	0.51			
Sosyal Desteğe Başvurma Yaklaşımı	Evet	30	2.57	0.65	0.04	118	0.969
	Hayır	90	2.56	0.69			

* $p < 0.05$ Uygulanan testin ismi: Bağımsız Örneklem T-Testi

Tablo 4’de Psikolojik Yardım Almaya İlişkin Tutum Ölçeği, Genel Öz Yeterlilik Ölçeği, Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği puanları bakım verme sürecinde sosyal destek alıp almama durumuna göre karşılaştırılmıştır. Evet cevabı verenler bakım verme sürecinde sosyal destek alan grubu, hayır cevabı verenlerin destek almayan grubu oluşturmaktadır. Analizler değerlendirildiğinde; Genel Öz Yeterlilik Ölçeği, İyimser Yaklaşım, Kendine Güvenli Yaklaşım, Çaresiz Yaklaşım, Boyun Eğici Yaklaşım, Sosyal Desteğe Başvurma Yaklaşımı alt ölçeği bakım verme sürecinde sosyal destek alma durumu değişkenini üzerinden kıyaslandığında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur ($p > 0.05$). Psikolojik Yardım Almaya İlişkin Tutum Ölçeğinden ($t(118) = 3.35, p < 0.05$) aldıkları puanlar bakım verme sürecinde sosyal destek alma durumu değişkeniyle kıyaslandığında, ortalama puanları arasında istatistiksel

olarak anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Ortalamalar karşılaştırıldığında evet diyenlerin, hayır diyenlere göre daha yüksek ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 5. Eğitim Durumu Değişkenine Göre Psikolojik Yardım Almaya İlişkin Tutum Ölçeği, Genel Öz Yeterlilik Ölçeği, Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Kıyaslanması

		n	\bar{X}	Ss.	Var. K.	K.T	Sd.	K.O	F	p
Psikolojik Yardım Almaya İlişkin Tutum Ölçeği	Ortaokul	11	19.00	3.22	G.Arası	23.74	3	7.91	0.3	0.80
	Lise	27	18.70	5.36	G.İçi	2741.56	116	23.6	3	0
	Üniversite	58	19.03	5.06	Toplam	2765.30	119			
	Yüksek lisans/ doktora	24	20.00	4.32						
Toplam	120	19.15	4.82							
Genel Öz Yeterlilik Ölçeği	Ortaokul	11	26.27	7.38	G.Arası	108.40	3	36.1	1.0	0.37
	Lise	27	25.70	5.90	G.İçi	4034.77	116	34.7	4	8
	Üniversite	58	26.00	5.99	Toplam	4143.17	119			
	Yüksek lisans/ doktora	24	28.29	4.83						
Toplam	120	26.42	5.90							
İyimser Yaklaşım	Ortaokul	11	2.51	0.48	G.Arası	2.47	3	0.82	3.0	0.03
	Lise	27	2.36	0.59	G.İçi	30.99	116	0.27	8	0*
	Üniversite	58	2.54	0.52	Toplam	33.46	119			
	Yüksek lisans/ doktora	24	2.80	0.43						
Toplam	120	2.55	0.53							
Kendine	Ortaokul	11	2.47	0.35	G.Arası	1.48	3	0.49	2.4	0.06

Güvenli Yaklaşım	Lise	27	2.66	0.39	G.İçi	23.43	116	0.20	4	8
	Üniversite	58	2.76	0.49		Toplam	24.91			
	Yüksek lisans/doktora	24	2.88	0.46						
	Toplam	120	2.73	0.46						
	Çaresiz Yaklaşım	Ortaokul	11	2.23	0.41	G.Arası	1.47	3	0.49	2.6
Lise		27	2.29	0.23	G.İçi	21.91	116	0.19	0	5
Üniversite		58	2.25	0.49		Toplam	23.38			
Yüksek lisans/doktora		24	1.99	0.46						
Toplam		120	2.21	0.44						
Boyun Eğici Yaklaşım	Ortaokul	11	2.14	0.57	G.Arası	0.51	3	0.17	0.6	0.57
	Lise	27	2.25	0.32	G.İçi	30.02	116	0.26	6	7
	Üniversite	58	2.14	0.57		Toplam	30.53			
	Yüksek lisans/doktora	24	2.06	0.50						
	Toplam	120	2.15	0.51						
Sosyal Desteğe Başvurma Yaklaşımı	Ortaokul	11	2.68	0.60	G.Arası	6.06	3	2.02	4.8	0.00
	Lise	27	2.38	0.63	G.İçi	48.60	116	0.42	2	3*
	Üniversite	58	2.76	0.63		Toplam	54.66			
	Yüksek lisans/doktora	24	2.23	0.72						
	Toplam	120	2.56	0.68						

* $p < 0.05$ Uygulanan testin ismi: Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)

Psikolojik Yardım Almaya İlişkin Tutum Ölçeği, Genel Öz Yeterlilik Ölçeği, Kendine Güvenli Yaklaşım, Çaresiz Yaklaşım, Boyun Eğici Yaklaşım alt ölçeği eğitim durumu değişkeni üzerinden kıyaslandığında alınan ortalama

puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$).

İyimser Yaklaşım alt ölçeğinden ($F (3.116) = 3.08, p<0.05$) elde edilen ortalamaların eğitim durumu değişkenine göre farklılık gösterdiği saptanmıştır. Tukey testi bulguları sonuçlarına göre yüksek lisans/doktora mezunu olan katılımcıların puanlarının, lise mezunu olanlardan daha yüksek olduğu bulgulanmıştır.

Sosyal Desteğe Başvurma Yaklaşımı alt ölçeğinden ($F (3.116)4.82, p<0.05$) elde edilen ortalamaların eğitim durumu değişkenine göre farklılık gösterdiği saptanmıştır. Tukey testi bulguları sonuçlarına göre, üniversite mezunu olan katılımcıların puanlarının yüksek lisans/doktora mezunu olanlardan daha yüksek olduğu bulgulanmıştır.

Tablo 6. Bakım Veren Kişinin Yakınlık Derecesi Değişkenine Göre Psikolojik Yardım Almaya İlişkin Tutum Ölçeği, Genel Öz Yeterlilik Ölçeği, Stresle Başa Çıkma Tazları Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Kıyaslanma

		n	\bar{X}	Ss.	Var. K.	K.T	Sd.	K.O	F	p
Psikolojik Yardım Almaya İlişkin Tutum Ölçeği	Oğlu	18	19.94	3.13	G.Arası	310.71	5	62.14	2.89	0.017*
	Kızı	48	18.27	5.23	G.İçi	2454.59	114	21.53		
	Eşi	19	17.63	4.55	Toplam	2765.30	119			
	Gelini	10	21.20	4.98						
	Kardeşi	13	18.46	4.43						
	Diğer	12	22.92	3.92						
	Toplam	120	19.15	4.82						
Genel Öz Yeterlilik Ölçeği	Oğlu	18	26.56	6.90	G.Arası	112.91	5	22.58	0.64	0.671
	Kızı	48	25.75	6.24	G.İçi	4030.26	114	35.35		
	Eşi	19	27.32	5.00	Toplam	4143.17	119			
	Gelini	10	28.70	6.29						
	Kardeşi	13	25.15	6.38						
	Diğer	12	26.92	2.97						
	Toplam	120	26.42	5.90						
İyimser Yaklaşım	Oğlu	18	2.60	0.43	G.Arası	2.11	5	0.42	1.53	0.185
	Kızı	48	2.57	0.54	G.İçi	31.35	114	0.28		

	Eşi	19	2.53	0.67	Toplam	33.46	119			
	Gelini	10	2.78	0.52						
	Kardeşi	13	2.22	0.38						
	Diğer	12	2.62	0.46						
	Toplam	120	2.55	0.53						
Kendine Güvenli Yaklaşım	Oğlu	18	2.78	0.55	G.Arası	0.90	5	0.18	0.86	0.512
	Kızı	48	2.74	0.50	G.İçi	24.01	114	0.21		
	Eşi	19	2.73	0.44	Toplam	24.91	119			
	Gelini	10	2.84	0.32						
	Kardeşi	13	2.51	0.38						
	Diğer	12	2.81	0.25						
	Toplam	120	2.73	0.46						
Çaresiz Yaklaşım	Oğlu	18	2.14	0.40	G.Arası	3.20	5	0.64	3.62	0.004*
	Kızı	48	2.19	0.46	G.İçi	20.18	114	0.18		
	Eşi	19	2.17	0.32	Toplam	23.38	119			
	Gelini	10	1.86	0.29						
	Kardeşi	13	2.37	0.35						
	Diğer	12	2.56	0.56						
	Toplam	120	2.21	0.44						
Boyun Eğici Yaklaşım	Oğlu	18	2.26	0.46	G.Arası	1.05	5	0.21	0.81	0.544
	Kızı	48	2.10	0.59	G.İçi	29.48	114	0.26		
	Eşi	19	2.11	0.54	Toplam	30.53	119			
	Gelini	10	2.05	0.43						
	Kardeşi	13	2.09	0.33						
	Diğer	12	2.36	0.32						
	Toplam	120	2.15	0.51						
Sosyal Desteğe Başvurma Yaklaşımı	Oğlu	18	2.79	0.56	G.Arası	1.24	5	0.25	0.53	0.752
	Kızı	48	2.54	0.67	G.İçi	53.41	114	0.47		
	Eşi	19	2.45	0.81	Toplam	54.66	119			
	Gelini	10	2.53	0.78						
	Kardeşi	13	2.54	0.63						
	Diğer	12	2.54	0.70						
	Toplam	120	2.56	0.68						

* $p < 0.05$ Uygulanan testin ismi: Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)

Genel Öz Yeterlilik Ölçeği, İyimser Yaklaşım, Kendine Güvenli Yaklaşım, Boyun Eğici Yaklaşım, Sosyal Desteğe Başvurma Yaklaşımı alt ölçeği

bakım veren kişinin yakınlık derecesi değişkene bakıldığında alınan ortalama puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0.05$).

Psikolojik Yardım Almaya İlişkin Tutum Ölçeğinden ($F (5.114) = 2.89$, $p<0.05$) elde edilen ortalamaların bakım veren kişinin yakınlık derecesi değişkenine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Tukey testi bulguları sonuçlarına göre, diğer bakım veren kişilerin aldığı puanların, kızı ve eşi olan bakım verenlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Çaresiz Yaklaşım alt ölçeğinden ($F (5.114) = 3.62$, $p<0.05$) elde edilen ortalamaların bakım veren kişinin yakınlık derecesi değişkenine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Games-Howell testi bulguları sonuçlarına göre, kardeşi ve diğer bakım veren kişilerin aldığı puanların gelini bakım verenlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

3.4. Değişkenler Arası İlişkiler Bulguları

Tablo 7. Psikolojik Yardım Almaya İlişkin Tutum Ölçeği, Genel Öz Yeterlilik Ölçeği, Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği Arasındaki İlişki

	1	2	3	4	5	6	7
1- Psikolojik Yardım Almaya İlişkin Tutum Ölçeği	1						
2-Genel Öz Yeterlilik Ölçeği	.373**	1					
3-İyimser Yaklaşım	.246**	.349**	1				
4-Kendine Güvenli Yaklaşım	.250**	.525**	.679**	1			
5-Çaresiz Yaklaşım	0.081	-.247**	-	-.219*	1		
6-Boyun Eğici Yaklaşım	0.123	-0.112	-	-0.122	.553**	1	
7-Sosyal Desteğe Başvurma Yaklaşımı	.367**	0.103	.298**	.189*	0.004	0.045	1

** $p<0.01$, * $p<0.05$ Uygulanan testin ismi: Pearson Korelasyon Testi

Psikolojik Yardım Almaya İlişkin Tutum Ölçeği ile Genel Öz Yeterlilik Ölçeği ($r=.373$, $p<0.01$), İyimser Yaklaşım ($r=.246$, $p<0.01$), Kendine Güvenli Yaklaşım ($r=.250$, $p<0.01$), Sosyal Desteğe Başvurma Yaklaşımı ($r=.367$, $p<0.01$) değişkenler arasında orta ve zayıf düzeyde pozitif korelasyon olduğu tespit edilmiştir.

Genel Öz Yeterlilik Ölçeği ile İyimser Yaklaşım ($r=.349$, $p<0.01$), Genel Öz Yeterlilik Ölçeği ile Kendine Güvenli Yaklaşım ($r=.525$, $p<0.01$) değişkenler incelendiğinde, aralarında orta düzeyde pozitif yönde korelasyon olduğu bulunmuştur.

Genel Öz Yeterlilik Ölçeği ile Çaresiz Yaklaşım ($r=-.247$, $p<0.01$) değişkenler incelendiğinde, zayıf düzeyde negatif korelasyon olduğu saptanmıştır.

3.4 Regresyon Analizi Bulguları

Tablo 8. Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Psikolojik Yardım Almaya İlişkin Tutumları Yordaması

	B	SH	β	t	p
(Sabit)	7.71	2.70		2.86	0.005*
Sosyal Desteğe Başvurma Yaklaşımı	2.36	0.61	0.33	3.86	0.000*
Kendine Güvenli Yaklaşım	1.97	0.90	0.19	2.18	0.031*

$R=.41$ $R^2=.15$ $F=11.85$ $p=0.000^*$

* $p<0.05$ Uygulanan testin ismi: Aşamalı Regresyon Analizi: Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi.

Bulgular tablosu değerlendirildiğinde, regresyon modelinin aşamalı regresyon analizi ile kurulduğu görülmektedir. Bu yöntemde, anlamlı düzeyde yordayıcılığı olmayan bağımsız değişkenler çıkarılır ve model en son şeklini alır. Bu sonuca göre bağımsız değişkenlerden; iyimser yaklaşım, çaresiz yaklaşım, boyun eğici yaklaşımın bağımlı değişken olan psikolojik yardım almaya ilişkin tutumu anlamlı düzeyde yordamadığı tespit edilmiştir. Sosyal desteğe başvurma yaklaşımı ve kendine güvenli yaklaşımın psikolojik yardım almaya ilişkin tutum için anlamlı yordayıcı olduğu tespit edilmiştir ($R=.41$, $R^2=.15$, $p<0.05$). Elde edilmiş regresyon modelindeki bağımsız değişkenler psikolojik yardım almaya

ilişkin tutumdaki değişimin %15'ini oluşturduğu saptanmıştır. Betaya göre görelî etki sırası sosyal desteğe başvurma yaklaşımı ($\beta=.33$), kendine güvenli yaklaşım ($\beta=.19$) şeklindedir. Sosyal desteğe başvurma yaklaşımı ve kendine güvenli yaklaşımın etkisinin pozitif olduğu gözlemlenmiştir. Psikolojik yardım almaya ilişkin tutumdaki değişimi en iyi açıklayan değişkenin, sosyal desteğe başvurma yaklaşımı olduğu saptanmıştır.

Tablo 9. Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Öz Yeterliliği Yordaması

	B	SH	β	t	p
(Sabit)	7.91	2.80		2.82	0.006*
Kendine Güvenli Yaklaşım	6.77	1.01	0.52	6.70	0.000*

$R=.53$ $R^2=.27$ $F=44.83$ $p=0.000^*$

** $p<0.05$ Uygulanan testin ismi: Aşamalı Regresyon Analizi: Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi*

Bulgular tablosu değerlendirildiğinde, bağımsız değişkenlerden; iyimser yaklaşım, çaresiz yaklaşım, boyun eğici yaklaşımın ve sosyal desteğe başvurma yaklaşımının bağımlı değişken olan psikolojik yardım almaya ilişkin tutumu anlamlı düzeyde yordayıcılığı olmadığı bulunmuştur. Kendine güvenli yaklaşımın öz yeterlilik için anlamlı yordayıcı olduğu bulgulara göre tespit edilmiştir ($R=.53$, $R^2=.27$, $p<0.05$). Elde edilmiş regresyon modelindeki bağımsız değişken öz yeterlilikteki değişimin %27'sini oluşturduğu saptanmıştır.

4. Tartışma

Araştırmada, Alzheimer hastasına bakım verenlerde stresle başa çıkma tarzlarının psikolojik yardım almaya ilişkin tutumları anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur. Psikolojik yardım almaya ilişkin tutumdaki değişimi en iyi açıklayan değişkenin, sosyal desteğe başvurma yaklaşımı olduğu saptanmıştır. Aynı zamanda, bakım verenlerin stresle başa çıkma tarzları ile öz yeterlilik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu, kendine güvenli yaklaşımın öz yeterlilik için anlamlı bir yordayıcı olduğu bulunmuştur.

Konuya ilişkin alanyazında yer alan ve Çebi (2009) tarafından kaleme alınan çalışmada, sosyal destek algı düzeyi yüksek olan kişilerin psikolojik yardım almaya karşı daha olumlu tutumlar gösterdikleri bildirilmiştir. Başka bir çalışmada ise algılanan sosyal destek ile psikolojik yardım almaya ilişkin tutum arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (Koydemir-Özden, 2010). Alanyazında sosyal desteğin zorlu yaşantılarda ruh sağlığı için koruyucu rolü olduğuna da vurgu yapılmıştır (Gökler, 2007). Yurtdışında gerçekleştirilen bazı önemli çalışmalarda ise, örneğin Shen ve diğerleri (2005), sosyal desteğin kişilerin yaşamına önemli faydalar sağladığını belirtmiştir. Hermosisima (2004) da araştırmasında bireylerin sosyal destek ağlarının zarar görmesine dikkat çekerek, böylesi durumlarda hem psikolojik sorunların artabildiğini hem de kişilerin kendilerini yaşamdan izole ederek, psikolojik yardım alma girişimlerinin azaldığını bildirmiştir. Alzheimer olan kişilerin yaşadıkları yetersizlik birçok alanda görülmektedir. Kişinin bilişsel, psikolojik, davranışsal ve motor alanda yaşadığı sıkıntıların düzeyi giderek artmaktadır, bu durum bakım verenlerin bakım yükünü ve duygusal sıkıntısını olumsuz yönde etkilemektedir (Raggi, vd., 2015). Bunun yanında bakım verenlerin ailedeki diğer kişilerce destek almamaları durumunda ruh sağlıklarının zarar gördüğü ve bakım verme rolünde güçlük çektikleri belirtilmiştir (Shaji, vd., 2003).

Sosyal desteğin, oldukça yıpratıcı ve kronik bir seyirde ilerleyen hastalıklarda, hasta yakınının hem yardım arayışı hem de bakım verme becerisi için oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Hastanın bakım yükü yükseldikçe, bakım verenin psikolojik ve fiziksel iyilik halinin de korunması zorlaşabilir. Sosyal destek ile kişi hem kendi sağlığı hem de Alzheimer olan yakınının sağlığına olumlu katkı yapabilir. Yaşlıya bakım veren kişinin sahip olduğu sosyal destek kaynakları, öz yeterlik inancı, bakıcı yeterliliği gibi unsurların sağlıklı başetme yolları için ve psikolojik semptomlara karşı koruyucu olması açısından önemli görülmektedir.

Araştırmada, psikolojik yardım almaya ilişkin tutum ile stresle başa çıkma tarzları arasında anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Türküm (2001) de yapmış olduğu çalışmada stresle başa çıkmanın psikolojik yardım almaya ilişkin tutumu yordadığını bildirmiştir. Yücel (2019) ise psikolojik yardım arama tutumunda cinsiyet değişkenine vurgu yapmış, kadınların erkeklere kıyasla daha yüksek psikolojik yardım arama tutumlarının olduğunu belirtmiştir. Yapılan başka bir

çalışmada da kadınların erkeklere göre psikolojik yardımı daha fazla olumlu algıladığı belirtilmekte ve kadınların yardım almak için istekli olduğuna vurgu yapılmaktadır (Yousaf, vd., 2015). Alanyazında bakım veren kişilere zamanlarını nasıl kaliteli geçirebilecekleri konusunda verilen eğitimlerin ve sağlanan psikolojik desteğin önemli olduğu belirtilmektedir. Hastanın sahip olduğu belirtiler bakım vereni olumsuz yönde etkilemektedir, öte yandan gerekli eğitimler ve psikolojik destek sağlandığında söz konusu belirtilerin olumsuz etkisinin azalmakta, aynı zamanda bakım verenin yaşam kalitesi de artmaktadır (Livingston, vd., 2013). Öte yandan, eğer bir kişi psikolojik yardım aramakla ilgili olumsuz inançlara sahip ise hem sosyal çevresinden uzaklaşabilir hem de yardım aramaktan kaçınarak yaşamındaki stres unsurları ile yalnız başına mücadele etmeye çalışabilir.

Araştırma sonuçlarına göre iyimser yaklaşım alt ölçeğinden elde edilen ortalamalarda eğitim durumu değişkenine göre, yüksek lisans/doktora mezunu olanların aldığı puanlar lise mezunu olanlardan daha yüksektir. Gitlin ve diğerleri (2003) çalışmalarında eğitim düzeyi düşük olan bakım verenlerin stres semptomları geliştirme riskinin yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Komiya ve diğerleri (2000) yüksek eğitim düzeyine sahip kişilerin psikolojik yardım alma tutumunun yüksek olduğunu bildirmişlerdir. Salama ve diğerleri (2012) çalışmalarında bakım yükü ile eğitim düzeyi arasında negatif korelasyon olduğunu belirtmişlerdir. Sıklıkla iyi eğitim almış kişiler stresörlerin varlığında eğitim düzeyi düşük olan kişilere kıyasla daha avantajlı görülmektedir. Eğitimli kişilerin hem stres ile baş etme becerileri hem de sağlık tarama uygulamaları gibi önemli konuları bilmeleri onları avantajlı kılmaktadır. Eğitim, kişinin yaşadığı sorunu daha geniş bir perspektiften düşünmesini sağlayabilir ve etkili baş etme yolları üzerinde etkili olabilir. Eğitimin kişinin yaşamına sunduğu olanaklar ve gelişen çevre imkânları düşünüldüğünde katılımcıların iyimser yaklaşımı üzerinde etkili olduğu yorumu yapılabilir.

Araştırmada, psikolojik yardım almaya ilişkin tutum ölçeğinden elde edilen ortalamalarda diğer bakım veren kişilerin aldığı puanların, kızı ve eşi bakım verenlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Sosyal roller, kişilerin kendilerini tanımlamaları ve değerlendirmeleri üzerinde etkili olmakla birlikte stres deneyimlerini nasıl karşılayacakları noktasında da önemli görülmektedir (Taylor ve Master, 2011). Bakım verenin önceliği, hasta olan kişidir ve temel rolü

de ona bakım sağlamaktır. Bu anlamda psikolojik yardım arayışı içine girmesi de güçleşebilir, çünkü zaman ve enerjisinin çoğunu bakım vermek için kullanır. Bir yardım arama tutumunu gösterebilmesi için çevreden destek görmesi, sosyal desteğinin olması ve bu sayede de gerektiğinde bakım verme rolünü sınırlayarak kendi ihtiyaçlarını da önceleyebilmesi gerekir.

Araştırmada, çaresiz yaklaşım alt ölçeğinden elde edilen ortalamaların bakım veren kişinin yakınlık derecesine göre farklılık gösterdiği, kardeşi ve diğer bakım veren kişilerin aldığı puanların gelini bakım verenlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Literatüre göre Alzheimer hastasına bakım verenlerin büyük çoğunluğunu, hastanın eşi veya çocukları (özellikle kız çocuklar) oluşturmaktadır (Sharma, vd., 2016). Bakım veren kişi hastanın eşi olduğunda, partnerleri ile olan ilişkilerini tekrar gözden geçirme tutumlarında olduklarını ve kendilerini yeni bir role koyduklarını belirtmişlerdir (O'Shaughnessy, vd., 2010). Örneğin Shim ve diğerlerinin (2012) araştırmasında, bakım verenlerin hasta ile geçmiş ilişkileri olumsuz ise daha çok bakım yükü ve olumsuz duygular taşıdıklarına dikkat çekilmiştir. Aynı zamanda bakım verme sürecinde yaşanan güçlüklerden ötürü kadın bakım verenlerin hayatlarının erkeklere nazaran daha olumsuz etkilendiği belirtilmektedir (Pillemer, vd., 2018). Alanyazında, yetişkinlerin Alzheimer konusunda spesifik olarak bakım ve tedavi vermek konusunda yeterince bilgi sahibi olmadığı ve kendilerini “yetersiz” buldukları da belirtilmektedir (Anderson, vd., 2009). Bakım verenlerde aşırı yorgunluk, uykusuzluk, kilo değişimleri, depresyon ve anksiyete gibi rahatsızlıklar da görülebilmektedir. Aynı zamanda, bakım verenlerin sosyal ilişkilerinde bozulmalar da olabilmektedir (Hunt, 2003). Bakım veren sıklıkla kişinin kızı ya da kardeşi olduğunda ve hastayla aralarındaki bağ düşünüldüğünde, birlikte geçirilen zamanın ve rollerin değişiminin ve hatta kaybının araştırma sonuçları üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan, gelin rolündeki kişilerin bakımı bırakmak, bakıma ara vermek gibi seçenekleri hastanın kendi kardeşi ya da çocuklarına kıyasla daha fazla olabilmektedir. Bunun yanında, kan bağı olan ve insanın en yakınının bilişsel yetilerini gitgide kaybettiğini görmesi çaresizlik duygusuna yol açabilir. Kişilerin yaşamlarının merkezinde bir kronik rahatsızlık olması bir kontrol kaybına, güçsüz hissetmeye yol açabilir; çünkü insan, doğası gereği, yaşamında olacakları kontrol etmek ister. Kronik bir rahatsızlıkta bakım sağlamak; klinik evrelere bağlı şekilde

ilerleyen, devamlılığı olan, yıpratıcı, yorucu ve mühim bir süreçtir. Bu sebeple, yaşanan zorluklardan en çok etkilenenler, hastanın en yakınları olacaktır.

Araştırmada elde edilen bir diğer bulguya göre; psikolojik yardım almaya ilişkin tutum ile genel öz yeterlilik arasında pozitif korelasyon görülmektedir. Yapılan bir çalışmada, düşük öz yeterliliğin kişilerde daha fazla danışmanlık ihtiyacına yol açtığı belirtilmiştir (Florer, 2015). Psikolojik yardım arayışı, kişinin kendi ruhsal sağlığı için sorumluluk almasını da içerir. Hullman ve diğerleri (2010), öz yeterlilik ile sorumluluk alma davranışı arasında ilişki olduğunu, bireylerin öz yeterlilikleri düzeyinde sorumluluk aldıklarını ifade etmişlerdir. Cramer (1999), farklı örneklem gruplarıyla yapılan çalışmasında kendini gizlemenin danışmanlık aramaya yönelik daha az elverişli bir tutuma yol açtığını, bu tarz psikolojik öncüllerin yardım arama sürecinde etkili olduğunu bildirmiştir. Bireylerin düşük öz yeterlilik algısı, çevresindekilerden etkilenmesine ve psikolojik yardım aramaya yönelik olumsuz fikirleri içselleştirmelerine yol açabilir. Öte yandan düşük öz yeterlilik kişinin öz değerini de etkilemektedir. Bu açıdan kişinin psikolojik yardım arama tutumunda hem kendini yeterli bir birey olarak görmesi hem de desteği hak ettiğini düşünmesi önemlidir. Bu konuda kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır.

Araştırmadan elde edilen bulgularda genel öz yeterlilik ile iyimser yaklaşım ve kendine güvenli yaklaşım arasında orta düzeyde pozitif korelasyon saptanmıştır. Lazarus ve Folkman'ın (1984) ortaya koyduğu stres modelinde, kişi ile çevre arasındaki etkileşimi ele almış ve modelde bilişsel süreçler aracılığı ile çevrenin yorumlandığını, bu açıdan kişinin öznel algılarının oldukça önemli olduğunu belirtmiştir. Öz yeterlilik, bireylerin stresi etkili bir şekilde yönetebilmelerinde destekleyici bir unsurdur (Vauth, vd., 2007). Bir başka çalışmada ise Tay ve diğerleri (2016), çalışan ve destek alan bakım verenlerin öz etkililik-yeterlilik düzeylerinin olumlu yönde arttığını belirtmişlerdir. Clara ve diğerleri (2003) de bireylerin stresli bir ortamda yakın çevrelerinden destek alacaklarına inanmalarının, onların kendilerini daha güvende hissetmeleri açısından olumlu olduğunu belirtmişlerdir. Öte yandan Kök (2016), çalışmasında, stresle başa çıkma tarzları ile öz yeterlilik arasındaki ilişkiyi incelemiş, iyimser yaklaşım ile kendine güvenli yaklaşım arasında pozitif yönde ilişki olduğunu bildirmiştir. Farklı örneklem gruplarıyla yapılan bazı çalışmalarda olumlu başa çıkma tarzları ile öz yeterlilik arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu belirtilmiştir

(Aypay, 2010; Devonport ve Lane, 2006). Bakım verenin bakıcılıkla ilişkili şartlar ve gerekli sorumluluklarla başa edebileceğine yönelik inancının ve iyimserliğini korumasının, stresi etkili şekilde yönetmesinde ve yeterli olduğuna inanmasında da etkili görülmektedir.

Morales- Rodríguez ve Pérez-Mármol (2019), öz yeterlilik ile sosyal geri çekilme arasında negatif yönde ilişki bildirmişlerdir. Literatürde Çatak ve diğerleri (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, bakım veren kişinin kendisini yetersiz hissetmesinin strese yol açtığını belirtmiştir. Semiatin ve diğerleri (2012) ise çalışmalarında, Alzheimer hastalarına bakım verenlerinin öz etkililik-yeterlilik düzeylerinin iyi olduğunu bildirmişlerdir. Bu açıdan Zhang ve diğerleri (2014) araştırmalarında bakım verenlerden hastasıyla beraber yaşayanlarda öz etkililik-yeterlilik düzeylerinin iyi olduğunu ve sosyal destek aldıklarını belirtmişlerdir. Eters ve diğerleri ise (2008) öz yeterlilik arttıkça bakım veren kişinin kendine ayırdığı sürenin ve yaşam kalitesinin arttığını bildirmişlerdir. Bu bağlamda kişilerin sorumluluklarını yerine getirebilmelerinin kendilerini yeterli görmelerinde bir etken olduğu, öz yeterliliğin artmasının kişinin kendi bireysel yaşamında da olumlu bir etki sağladığı düşünülmektedir. Bandura (1990) öz yeterlilik algısı düşük bireylerin, ihtiyaç duyulan yeteneklere sahip olsalar dahi kendilik algılarından kaynaklı stresli yaşam olaylarında zorlu süreçleri etkili biçimde sürdüremeyeceklerini belirtmektedir. Alanyazında düşük öz yeterlilik algısına sahip kişilerin, zorlu hedeflerden rahatsızlık duydukları ve kaçınma girişimlerinin olduğu, güçlükler karşısında kararlılıklarının çabucak azalabildiği ve yeteneklerine olan güvenlerinin de düşük olduğu vurgulanmaktadır (Şahin ve Gürbüz, 2012). Elde edilen sonuç kişinin kendini zorladığı sürece öz yeterliliğinin de büyümesi, öz yeterliliği iyi düzeyde olduğunda da kendini zorlayan şeylerin üstesinden gelebileceğine inanması olarak açıklanabilir.

5. Sonuç ve Öneriler

Alzheimer hastalarına bakım verenlerde stresle başa çıkma tarzlarının, psikolojik yardım almaya ilişkin tutumlarını anlamlı düzeyde yordadığı, stresle başa çıkma tarzları ile öz yeterlilik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bütün bunların yanı sıra araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle, araştırmanın örneklemini İstanbul'da ve Eskişehir'de yaşayan 120 bireyle sınırlıdır. Gelecek araştırmalar, farklı şehirlerden farklı

sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel düzeyden daha geniş örneklerle gerçekleştirilebilir. Alzheimer hastalarına bakım verenlerde öz değerlilik, aile stresi gibi değişkenlerin düzeyine bakılabilir, damgalanma ve psikolojik yardım alma tutumları arasındaki ilişkiye yönelik çalışmalar gerçekleştirilebilir. Alzheimer hastalığı için korunma stratejilerine ve risk faktörlerine yönelik araştırmalar fayda sağlayabilir.

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda, bakım vericilerin stresle baş etme stratejilerinin güçlendirilmesi, sosyal destek kaynaklarının sayısının ve ulaşılabilirliğinin artırılması önerilebilir. Psikolojik yardım alma tutumunda yardıma ulaşma imkânının da önemli olduğu düşünülmektedir. Alzheimer tanısı alan hastalara bakım sağlayan bireylerin duygusal destek hizmetlerinden faydalanması, benzer sorunu yaşayan kişilerle grup terapileri gibi tedavileri almaları, evde bakım konusunda yaşanabilecek problemlere ilişkin kullanılacak müdahale yöntemleri öğrenmeleri için gerekli eğitimlerin uzmanlarca kendilerine verilmesi önerilmektedir. Hem hastaya hem de yakınına yönelik bütüncül bir hizmet sunulması önemli görülmektedir.

KAYNAKÇA

Açık, M., & Yabancı Ayhan, N. (2018). D vitamini ve Alzheimer hastalığı. *Adıyaman Üni. Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(2), 980-991. <https://doi.org/10.30569/adiyamansaglik.415027>

Aguglia, E., Onor, M. L., Trevisiol, M., Negro, C., Saina, M., & Maso, E. (2004). Stress in the caregivers of Alzheimer's patients: An experimental investigation in Italy. *American Journal of Alzheimer's Disease & Other Dementias*, 19(4), 248-252, <https://doi:10.1177/153331750401900403>

Akyar, A. G. İ., & Akdemir, N. (2009). Alzheimer hastalarına bakım verenlerin yaşadıkları güçlükler. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 16(3), 32-49.

Alm, A.K., Hellzen, O., & Norbergh, K.G. (2014). Experiences of family relationships when a family member has dementia. *Open Journal of Nursing*, 4, 520-527. . <http://dx.doi.org/10.4236/ojn.2014.47055>

Alpay, A. (2010). The Adaptation Study of General Self-Efficacy (GSE) Scale to Turkish. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, Volume 11, Issue 2, S113-131.

Anderson, L. A., Day, K. L., Beard, R. L., Reed, P. S., & Wu, B. (2009). The public's perceptions about cognitive health and Alzheimer's disease among the US population: a national review. *The Gerontologist*, 49(S1), S3-S11. <https://doi.org/10.1093/geront/gnp088>

Arslantaş, H ve Adana, F. (2011). Şizofreninin Bakım Verenlere Yükü. *Psikiyatriye Güncel Yaklaşımlar*, 3(2), 251-277.

Aypay, A. (2010). Genel öz yeterlik ölçeği'nin göyö Türkçe'ye uyarlama çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 113-131.

Bandura, A. (1990). Perceived self-efficacy in the exercise of control over AIDS infection. *Evaluation and Program Planning*, 13(1), 9-17. [https://doi.org/10.1016/0149-7189\(90\)90004-G](https://doi.org/10.1016/0149-7189(90)90004-G)

Brookmeyer, R., Johnson, E., Ziegler-Graham, K., & Arrighi, H. M. (2007). Forecasting the global burden of Alzheimer's disease. *Alzheimer's & Dementia*, 3(3), 186-191. <https://doi.org/10.1016/j.jalz.2007.04.381>

Çatak, B., Öner, C. Kılınc, A. S., Sütü, S., & Şenbayram, S. (2012). Yaşlılara evde bakım verenlerde ruhsal hastalık belirtisi sıklığı ve etkileyen faktörler. *Kafkas Tıp Bilimleri Dergisi*, 2(3), 105-108.

Çebi, E. (2009). *University students' attitudes toward seeking psychological help: Effects of perceived social support, psychological distress, prior help-seeking experience and gender* [Master's thesis], Middle East Technical University.

Cepeda-Benito, A., & Short, P. (1998). Self-concealment, avoidance of psychological services, and perceived likelihood of seeking professional help. *Journal of Counseling Psychology*, 45(1), 58-64. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.45.1.58>

Clara, I. P., Cox, B. J., Enns, M. W., Murray, L. T., & Torgrud, L. J. (2003). Confirmatory factor analysis of the multidimensional scale of perceived social support in clinically distressed and student samples. *Journal of Personality Assessment*, 81(3), 265-270. https://doi.org/10.1207/S15327752JPA8103_09

Cohen, G. D., Firth, K. M., Biddle, S., Lloyd Lewis, M. J., & Simmens, S. (2009). The first therapeutic game specifically designed and evaluated for Alzheimer's disease. *American Journal of Alzheimer's Disease & Other Dementias*, 23(6), 540-551. <https://doi.org/10.1177/1533317508323570>

Corrigan, P. W., Watson, A. C., & Barr, L. (2006). The self-stigma of mental illness: Implications for self-esteem and self-efficacy. *Journal of Social and Clinical Psychology, 25*(8), 875-884/ <https://doi.org/10.1521/jscp.2006.25.8.87>

Cramer, K. M. (1999). Psychological antecedents to help-seeking behavior: A reanalysis using path modeling structures. *Journal of Counseling Psychology, 46*(3), 381-387. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.46.3.381>

Creswell, J. W. (2019). *Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi*. Edam Yayınları.

Devonport, T. J., & Lane, A. M. (2006). Relationships between self-efficacy, coping and student retention. *Social Behavior and Personality: An International Journal, 34*(2), 127-138. <https://doi.org/10.2224/sbp.2006.34.2.127>

Eraslan Çapan, B. (2016). *Yaşlıların yakınları ve bakıcısının stresle baş etme stratejileri. Yaşlılarda Çatışma ve Stres Yönetimi I*. Anadolu Üniversitesi Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Etters, L., Goodall, D., & Harrison, B. E. (2008). Caregiver burden among dementia patient caregivers: a review of the literature. *Journal of the American Academy of Nurse Practitioners, 20*(8), 423-428. <http://doi: 10.1111/j.1745-7599.2008.00342.x>.

Ferrara, M., Langiano, E., Di Brango, T., Di Cioccio, L., Bauco, C., & De Vito, E. (2008). Prevalence of stress, anxiety and depression in with Alzheimer caregivers. *Health and Quality of life Outcomes, 6* (1), 1-5. <http://doi: 10.1186/1477-7525-6-93>

Fischer, E. H., & Farina, A. (1995). Attitudes toward seeking professional psychological help: A shortened form and considerations for research. *Journal of College Student Development, 36*(4), 368-373.

Fischer, E. H., & Turner, J. I. (1970). Orientations to seeking professional help: development and research utility of an attitude scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 35(1), 79–90. <https://doi.org/10.1037/h0029636>.

Florer, K. J. (2015). *The impact of self-efficacy, stigma, subjective distress, and practical factors affecting clients' intent to "no-show"* [Master's Thesis], Iowa State University.

Gitlin, L. N., Belle, S. H., Burgio, L. D., Czaja, S. J., Mahoney, D., Gallagher-Thompson, D., ... & Ory, M. G. (2003). Effect of multicomponent interventions on caregiver burden and depression: the REACH multisite initiative at 6-month follow-up. *Psychology and Aging*, 18(3), 361-374.

Gökler, I. (2007). Çocuk ve ergenler için sosyal destek değerlendirme ölçeği Türkçe formunun uyarlama çalışması: Faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 14(2), 90-99.

Gómez-Gallego, M., Gómez-Amor, J., & Gómez-García, J. (2012). Determinants of quality of life in Alzheimer's disease: perspective of patients, informal caregivers, and professional caregivers. *International Psychogeriatrics*, 24(11), 1805-1815.

Gülpak, M. ve Kocaöz, S. (2014). Hemodiyaliz Tedavisi Alanlara Bakım Veren Bireylerin Bakım Yükü ve Etkileyen Faktörler. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 13(2), 99-108.

Gurvit, H., Emre, M., Tinaz, S., Bilgic, B., Hanagasi, H., Sahin, H., ... & Harmanci, H. (2008). The prevalence of dementia in an urban Turkish population. *American Journal of Alzheimer's Disease & Other Dementias*, 23(1), 67-76.

Hahs-Vaughn, D. L., & Lomax, R. G. (2020). *Statistical concepts: A second course*. Routledge.

Hermosisima, E. C. (2004). *Help-seeking behavior and attitudes toward counseling in Filipino college students*. [Dissertation], University of the Pacific

House, J. S. (1981). *Work stress and social support*. Addison-Wesley.

Hullman, G. A., Planisek, A., McNally, J. S., & Rubin, R. B. (2010). Competence, personality, and self-efficacy: Relationships in an undergraduate interpersonal course. *Atlantic Journal of Communication*, 18(1), 36-49. <https://doi.org/10.1080/15456870903340506>

Hunt, C. K. (2004). Concepts in caregiver research. *Journal of nursing scholarship*, 35(1), 27-32. <https://doi.org/10.1111/j.1547-5069.2003.00027.x>

Jerusalem, M., & Schwarzer, R. (1995). Generalized Self-Efficacy scale. In J. Weinman, S. Wright, & M. Johnston, *Measures in health psychology: A user's portfolio. Causal and control beliefs* (35-37). Windsor, UK: NFER-NELSON.

Johnson, B., & Christensen, L. (2014). *Eğitim araştırmaları: nicel, nitel ve karma yaklaşımlar*. Çev. Ed. SB DEMİR), Eğiten Kitap.

Kalkan, M., & Odacı, H. (2005). Cinsiyet ve cinsiyet rolünün psikolojik yardım almaya ilişkin tutumlarla ilişkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(23), 57-64.

Kök, O. (2016). Yetişkin bireylerde stresle başa çıkma düzeyleri ile öz-yeterlik arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi [Master's thesis], İstanbul, Haliç Üniversitesi. Komiya, N., Good, G. E., & Sherrod, N. B. (2000). Emotional openness as a predictor of college students' attitudes toward seeking psychological help. *Journal of Counseling Psychology*, 47(1), 138-143. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.47.1.138>

Koydemir-Özden, S. (2010). Self-aspects, perceived social support, gender, and willingness to seek psychological help. *International Journal of Mental Health*, 39(3), 44-60. <http://www.jstor.org/stable/41345327>

Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). Stress, appraisal, and coping. Springer publishing company.

Li, J., Lambert, C. E., & Lambert, V. A. (2007). Predictors of family caregivers' burden and quality of life when providing care for a family member with schizophrenia in the People's Republic of China. *Nursing & health sciences*, 9(3), 192-198. <https://doi.org/10.1111/j.1442-2018.2007.00327.x>

Lirio, P., Lituchy, T. R., Monserrat, S. I., Olivas-Lujan, M. R., Duffy, J. A., Fox, S., & Santos, N. (2007). Exploring career-life success and family social support of successful women in Canada, Argentina and Mexico. *Career Development International*. 12, 28-50. doi: 10.1108/13620430710724811

Livingston G, Barber J, Rapaport P, Knapp M, Griffin M, King D, Livingston D, Mummery C, Walker Z, Hoe J, Sampson EL, Cooper C, (2013). Clinical effectiveness of a manual based coping strategy programme (START, STRategies for RelaTives) in promoting the mental health of carers of family members with dementia: pragmatic randomised controlled trial. *J Gerontol A Biol Sci Med Sci*; 68:1103-1111. <https://doi.org/10.1136/bmj.f6276>

Lleó, A., Greenberg, S. M., Growdon, J. H., (2006). Current pharmacotherapy for Alzheimer's disease. *Annu Rev Med*; 57:513-33. <https://doi.org/10.1146/annurev.med.57.121304.131442>

Mocan-Aydın, G. (2000). Western models of counseling and psychotherapy within Turkey: Crossing cultural boundaries. *The Counseling Psychologist*, 28(2), 281-298. <https://doi.org/10.1177/0011000000282007>

Morales-Rodríguez, F. M., & Pérez-Mármol, J. M. (2019). The role of anxiety, coping strategies, and emotional intelligence on general perceived self-efficacy in university students. *Frontiers in psychology*, 10, 1689. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01689>

O'Brien, J. G. (2000). Caring for caregivers. *American family physician*, 62(12), 2584.

O'Shaughnessy, M., Lee, K., & Lintern, T. (2010) Changes in the couple relationship in dementia care: spouse carers' experiences. *Dementia*, 9(2), 237-258. <https://doi.org/10.1177/1471301209354021>

Özbay, Y., Terzi, Ş., Erkan, S., Çankaya, Z. C. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Profesyonel Yardım Arama Tutumları, Cinsiyet Rollerini ve Kendini Saklama Düzeyleri, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 59-71.

Pajares, F. (1996). Self-Efficacy Beliefs in Academic Settings. *Review of Educational Research*, 66, 543-578. <http://doi:10.3102/00346543066004543>

Pillemer, S., Davis, J., & Tremont, G. (2018). Gender effects on components of burden and depression among dementia caregivers. *Aging & Mental Health*, 22(9), 1162-1167. <https://doi.org/10.1080/13607863.2017.1337718>

Pinquart, M., & Sörensen, S. (2003). Associations of stressors and uplifts of caregiving with caregiver burden and depressive mood: a meta-analysis. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 58(2), P112-P128. <https://doi.org/10.1093/geronb/58.2.P112>

Raggi, A., Neri, W., & Ferri, R. (2015). Sleep-related behaviors in Alzheimer's disease and dementia with Lewy bodies. *Reviews in the Neurosciences*, 26(1), 31-38. <https://doi.org/10.1515/revneuro-2014-0050>

Şahin, F., & Gürbüz, Y. D. D. S. (2012). Kültürel zekâ ve öz-yeterliliğin görev performansı ve örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde etkisi: çokuluslu örgüt üzerinde bir uygulama. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 14(2), 123-140. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iscguc/issue/25465/268663>

Şahin, N. H. ve Durak, A. (1995). Stresle başa çıkma tarzları ölçeği: Üniversite öğrencileri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10(34), 56-73.

Salama, R. (2012). Caregiver burden from caring for impaired elderly: a cross-sectional study in rural Lower Egypt. *Italian Journal of Public Health*, 9(4), e8662.1-e8662.10. DOI:10.2427/8662

Semiatin, A. M., & O'Connor, M. K. (2012). The relationship between self-efficacy and positive aspects of caregiving in Alzheimer's disease caregivers. *Aging & Mental Health*, 16(6), 683-688. <https://doi.org/10.1080/13607863.2011.651437>

Shaji, K.S., Smitha, K., Lal, K.P. & Prince, M,J,. (2003). Caregivers of people with Alzheimer's disease: a qualitative study from the Indian 10/66 Dementia Research Network. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 18(1), 1-6. <https://doi.org/10.1002/gps.649>

Shaji, S., Bose, S., & Jacob Roy, K. (2003). A study of behavioural and psychological symptoms in Alzheimer's Disease. Alzheimer's and Related Disorders Society of India. *Dementia News*, 3(5).

Sharma, N., Chakrabarti, S., & Grover, S. (2016). Gender differences in caregiving among family-caregivers of people with mental illnesses. *World Journal of Psychiatry*, 6(1), 7-17. <http://doi: 10.5498/wjp.v6.i1.7>

Shen, H. C., Cheng, Y., Tsai, P. J., & Guo, Y. L. (2005). Occupational stress in nurses in psychiatric institutions in Taiwan. *Journal of Occupational Health*, 47(3), 218-225. <https://doi.org/10.1539/joh.47.218>

Shim, B., Barroso, J., & Davis, L.L. (2012). A comparative qualitative analysis of stories of spousal caregivers of people with dementia: Negative, ambivalent, and positive experiences. *International Journal of Nursing Studies*, 49(2), 220- 229. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2011.09.003>

Soner, S. (2017). Alzheimer Hastalık Sürecinin Kurumlarda Bakım Verenler Üzerine Etkileri. [Yüksek Lisans Tezi], Hacettepe Üniversitesi.

Tay, K. C. P., Seow, C. C. D., Xiao, C., Lee, H. M. J., Chiu, H. F., & Chan, S. W. C. (2014). Structured interviews examining the burden, coping, self-efficacy, and quality of life among family caregivers of persons with dementia in Singapore. *Dementia*, 15(2), 204-220. <https://doi.org/10.1177/1471301214522047>

Taylor S. E, Peplau Letitia Anne, Sears David O. (2009). Psikoloji sosyal. *Jakarta: Kencana Prenada Media Group*.

Taylor, S. E., & Master, S. L. (2011). Social responses to stress: The tend-and-befriend model. In R. J. Contrada & A. Baum (Eds.), *The handbook of stress science: Biology, psychology, and health*, 101–109. Springer Publishing Company.

Thoits, P. A. (1995). Stress, coping, and social support processes: Where are we? What next? *Journal of Health and Social Behavior*, 53-79.

Topkaya, N. (2011). Psikolojik yardım alma niyetinin sosyal damgalanma, tedavi korkusu, beklenen yarar, beklenen risk ve tutum faktörleriyle modellenmesi [Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Topkaya, N., & Meydan, B. (2013). Üniversite öğrencilerinin problem yaşadıkları alanlar, yardım kaynakları ve psikolojik yardım alma niyetleri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1). 25-37.

Türküm, S. (2001). Stresle başa çıkma biçimi, iyimserlik, bilişsel çarpıtma düzeyleri ve psikolojik yardım almaya ilişkin tutumlar arasındaki ilişkiler: Üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 1-16.

Vauth, R., Kleim, B., Wirtz, M., & Corrigan, P. W. (2007). Self-efficacy and empowerment as outcomes of self-stigmatizing and coping in schizophrenia.

Psychiatry Research, 150(1), 71-80.
<https://doi.org/10.1016/j.psychres.2006.07.005>

Xiao, L. D., Wang, J., He, G. P., De Bellis, A., Verbeeck, J., & Kyriazopoulos, H. (2014). Family caregiver challenges in dementia care in Australia and China: a critical perspective. *BMC Geriatrics*, 14(1), 1-13.

Yektatalab, S.H., Kaveh, M.H., Sharif, F., Fallahi Khoshknab, M. & Petramfar, P. (2012). Characteristics of care and caregivers of Alzheimer's patients in elderly care homes: a qualitative research. *Iranian Red Crescent Medical Journal*, 14(5), 294-9.

Yousaf, O., Grunfeld, E. A., & Hunter, M. S. (2015). A systematic review of the factors associated with delays in medical and psychological help-seeking among men. *Health Psychology Review*, 9(2), 264-276.
<https://doi.org/10.1080/17437199.2013.840954>

Yücel, M. (2019). Üniversite Öğrencilerinde Psikolojik Yardım Almaya İlişkin Tutum: Karşılaştırmalı Bir Çalışma, IX. Uluslararası Yükseköğretimde Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Araştırmaları Kongresi. Nobel Yayınları.

Zhang, S., Edwards, H., Yates, P., Li, C., & Guo, Q. (2014). Self-efficacy partially mediates between social support and health-related quality of life in family caregivers for dementia patients in Shanghai. *Dementia and Geriatric Cognitive Disorders*, 37(1-2), 34-44. <https://doi.org/10.1159/000351865>

Zimmerman, B. J. (2000). Attaining Self-Regulation: A Social Cognitive Perspective. In M. Boekaerts, P. R. Pintrich, & M. Zeidner (Eds.), *Handbook of Self-Regulation* (pp. 13-39). Academic Press.

SURİYE'DEN TÜRKİYE'YE GÖÇÜN SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL YANSIMALARI: GAZİANTEP ÖRNEĞİ

Ali Kemal GÜMÜŞ*
Yücel CAN**

ÖZ

Göçün insanlık tarihiyle yaşıt bir kavram olduğu varsayılmaktadır. Türk toplumu hem Osmanlı zamanında hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana birçok göç olayına tanık olmuştur. Suriye Arap Cumhuriyeti'nde 2011 yılının Mart ayında başlayan siyasi çatışmalar sonucunda Türkiye Cumhuriyeti büyük bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu çalışma, yaşanan göç hareketlerinin Suriyeli göçmenlerin üzerinde oluşturduğu etkiler ile genelde Türkiye, özelde Gaziantep halkının göçmenlere yönelik düşünce ve tutumları üzerine odaklanmıştır. Birinci çalışma kapsamında Gaziantep'in çeşitli mahallelerinde yaşayan Suriyeli göçmenlerle yüz yüze anketler gerçekleştirilmiştir. Bu anketlerde göçmenlerin Türkiye'ye geliş nedenleri, Türkiye'yi tercih sebepleri ve ekonomik durumları incelenmiş, ayrıca Türkiye'de karşılaştıkları tutumlara ve

*Öğr. Görevlisi, Piri Reis Üniversitesi, İngilizce Hazırlık Bölümü

(akgumus@pirireis.edu.tr) <https://orcid.org/0000-0002-2494-7042>

** Prof. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Uygulamalı Sosyoloji Anabilim Dalı

(ycaan@ohu.edu.tr) <https://orcid.org/0000-0002-5782-6570>

Bu makale, birinci yazarın Yüksek Lisans Tez çalışmasından üretilmiştir. (Suriye'den Türkiye'ye Göçün Sosyo-Ekonomik Ve Kültürel Yansımaları: Gaziantep Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi, Mayıs 2018).

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. XVI, No. 1, (Nisan 2023)

Geliş Tarihi: 12 Eylül 2022

Kabul Tarihi: 31 Mart 2023

Bu makaleden alıntı yapmak için: Gümüş, Ali Kemal ve Can, Yücel. (2023, Nisan). Suriye'den Türkiye'ye Göçün Sosyo-ekonomik ve Kültürel Yansımaları: Gaziantep Örneği, *YDÜ SOSBİLDER*, 16(1), 41-63.

yurtlarına geri dönüşe ilişkin düşünceleri araştırılmıştır. İkinci çalışmada ise Gaziantep'in yerel halkı örneklenerek derinlemesine mülakatlar yapılmış, niteliksel analiz neticesinde yerel halkın göçün ekonomik ve kültürel boyutları ile uyum ve Suriye'ye geri dönüş konularında görüşleri ve tutumları incelenmiştir. Çalışmanın bulgularının Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen göç hareketlerinin sosyal, ekonomik ve kültürel etkilerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası göç, iç savaş, Suriye, Suriyeliler, Gaziantep

ABSTRACT

THE SOCIO-ECONOMIC AND CULTURAL REFLECTIONS OF MIGRATION FROM SYRIA TO TURKEY: THE CASE OF GAZİANTEP

It is assumed that migration is a concept as old as human history. Turkey has witnessed many migratory movements both during the Ottoman period and since the establishment of the Republic of Türkiye. As a result of the political conflicts that started in the Syrian Arab Republic in March 2011, Türkiye has faced a huge wave of migration. This study focuses on the effects of the migration and the thoughts and attitudes of Turkish people in general and Gaziantep in particular towards the Syrian migrants. In the first study, face-to-face surveys were conducted with Syrians living in Gaziantep. In these surveys, the reasons for migrants' arrival in Türkiye, their economic situation, the attitudes they encountered and their thoughts on returning to their homeland were investigated. In the second study, in-depth interviews were conducted with a sample of the local population on the economic and cultural dimensions of migration, integration and return to Syria. The findings of the study are expected to contribute to a better understanding of the social, economic and cultural impacts of migration movements from Syria to Turkey.

Keywords: International migration, civil war, Syria, Syrians, Gaziantep

1. Giriş

2011 yılının Aralık ayında Tunus'ta başlayan ve kısa bir süre içerisinde birçok Arap ülkesine sirayet eden halk hareketleri, Orta Doğu ve Kuzey Avrupa ölçeğinde siyasal ve ekonomik temelli değişim taleplerini gündeme taşımıştır. Arap Baharı olarak da ifade edilen Arap Ayaklanmaları Mısır ve Tunus başta olmak üzere rejim değişikliğine sebebiyet vermiş, Ürdün ve Fas gibi monarşi ile yönetilen ülkelerde ise yürürlüğe giren reformlarla rejimler istikrarlarını

koruyabilmişlerdir. Ancak bazı ülke örneklerinde bahse konu halk hareketleri ülke içerisinde iç çatışmaya neden olmuştur. Tüm bu gelişmeler çerçevesinde 25 Mart 2011’de Suriye Arap Cumhuriyeti’nde başlayan iç savaş hızlı bir şekilde büyük bir insani krize dönüşmüştür. Savaştan sadece Suriye halkı değil, başta Suriye’nin komşu ülkeleri olmak üzere birçok ülke etkilenmiştir. Suriye’deki çatışmaların başlaması ile birlikte, milyonlarca insan göç etmek zorunda kalmış, yüz binlercesi hayatını kaybetmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNCHR – *United Nations High Commissioner for Refugees*) verilerine göre dünya genelinde 5,334,128 milyon Suriyeli mülteci varken Suriye içerisinde 13.4 milyon yardıma muhtaç Suriyeli bulunmaktadır (UNHCR, 2023). Yaşanan göç dalgasından en çok etkilenenler, göçün sosyolojisiyle doğru orantılı olarak, Suriye’nin yakın sınır komşuları olmuştur. Göç hareketleri neticesinde Suriye ile komşu olan Türkiye, Lübnan ve Ürdün, 2011 yılından bu yana en fazla Suriyeli göçmene ev sahipliği yapan ülkelerin başında yer almaktadır. Bu çerçevede Türkiye, UNCHR’ın rakamlarına 2023 verilerine göre 3,419,328 kişiyle savaşın başından itibaren en çok Suriyeli göçmeni barındıran ülke konumundadır (UNCHR, 2023; GİGM’e göre bu sayı 2022 yılında 3.654.257 olarak verilmiştir). Yaşanan göç dalgası nedeniyle, Akdeniz’de birçok göçmen faciası yaşanmış, iç savaşın yıkıcı etkilerinden kendilerini kurtarmak isteyen yüzlerce insan Avrupa’ya göç etmeye çalışırken yaşamlarını yitirmişlerdir. Türkiye ve Avrupa ülkeleriyle yapılan geri kabul anlaşmasıyla bu ölümlerin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmada; Suriye’de yaşanan iç savaşın ve Suriyeli sığınmacıların Gaziantep halkını sosyo-ekonomik açıdan nasıl etkilediği ve Gaziantep tarafından nasıl etkilendiği araştırılmıştır. 02.02.2023 itibarıyla geçici koruma kapsamındaki Gaziantep’teki Suriyeli sığınmacı sayısı 460.150’dir. Kayıtlı Suriyeli sığınmacı sayısının bu ilde yaşayan toplam kişi sayısına oranı ise %17.76’dır (GİGM, 2023). Bununla birlikte, sığınmacıların Gaziantep ve Türkiye’ye uyumu araştırma konusu edilmiştir (Yıldırım ve diğerleri, 2017; Akbulut, 2020). Göçmenlerle birlikte sosyal ve kültürel hayatta yaşanan değişimler ve bu değişimler karşısında Gaziantep halkının bu duruma ve Suriyeli göçmenlere yönelik tutum ve düşünceleri araştırılmış, bunların sebepleri ve sonuçları incelenmeye çalışılmıştır.

2. Literatür Taraması ve Kavramsal Çerçeve

2.1. Göçün Tanımı

Göçün birçok tanımı olmakla birlikte en basit haliyle göç, “bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içerisinde bir yerden başka bir yere gitmesi” olarak tanımlanabilir (Çiçekli, 2013). TDK sözlüğünde göç, “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2023).

Karpat’a göre göç en kısa tanımıyla, “Asıl yerinden, ulaşılmak istenen yere harekettir. Göç sadece bir yerden başka bir yere gitme değildir ve kendi içerisinde kültürel, toplumsal ve sosyo-ekonomik anlamlar taşır” (Karpat, 2014, s. 71). Canatan’a (2013) göre ise göç, sadece mekânsal bir hareketlilikten ibaret değildir, aynı zamanda toplumsal bir hareketliliklerdir. İnsanlar daha iyi yaşam standartlarına erişmek için buldukları yerleri terk edip, yeni mekânlarında daha iyi bir toplumsal duruma ulaşmak için uğraşırlar. Keser’e göre göç kendi içinde farklılıklar barındırır, tamamıyla homojen bir yapı değildir, sebepleri ve sonuçlarıyla toplumları yeniden yapılandırır (Keser, 2011, s. 1). Balcıoğlu ise göçü, “Ekonomik, sosyal ve siyasal sebepler sonucu bireylerin yer değiştirmesi” olarak tanımlamıştır (Balcıoğlu, 2007, s. 15).

2.2. Göç Çeşitleri

Petersen’a (1958) göre dört çeşit göç şekli vardır:

2.2.1 İlkel Göç

İlkel göç, insanların doğa olaylarıyla mücadele edememesi sonucu yaptığı göçtür. Burada bahsedilen illiklik, insanlığın ilkel dönemi değildir. İlkel göç, ekolojik sebeplerden kaynaklanmaktadır ve doğal çevrenin yarattığı itme etkisiyle oluşur. Petersen’a (1958) göre sanayi öncesi toplumlar muhafazakâr eğilimlere sahiptirler. Göç eden bir topluluk sahip olduğu yaşam tarzına uygun, eskiden yaşadığı yere benzer bir yer arar. Mesela tarım ve hayvancılıkla geçinen bir topluluk göç ettiğinde, tarım ve hayvancılığa müsait yerlere göç eder.

2.2.2 Zoraki ve yönlendirilen göç

İlkel göçlerde asıl faktör doğa olayları iken; zorlama (impelled) göçlerde asıl faktör, sosyal yapıdır. Bu göç tipi iki gruba ayrılmaktadır. Göç edenlerin

elinde göç edip etmeme konusunda kısmi bir kontrol varsa, bu göç tipi 'yönlendirilen göç' olarak adlandırılır. Eğer göç edenlerin hiçbir tercih hakkı yoksa, bu göç, 'zorlama göç' ya da 'zoraki göç' olarak nitelendirilir. Nazi Almanya'sında göçe zorlanan Yahudiler bu göç çeşidine sıklıkla örnek gösterilmektedirler.

2.2.3 Serbest Göç

Bahsedilen ilk iki göç tipinde göç edenler edilgen konumdadırlar ve göçün asıl sebebi bireysel etkenler değildir. Göç, ya doğa olaylarından ya da sosyal yapıdan kaynaklanmaktadır. Fakat serbest göçte durum farklıdır. Bu göç tipinde göç edenler, göç etmeyi kendileri tercih etmektedirler (Yalçın, 2004, s. 29).

2.2.4 Kitlesele Göçler

Kitlesele göçler, serbest göçlerin sonucu olarak gerçekleşirler. Serbest göç yoluyla az sayıda öncü bireyin başka bir yere göç ederek kendi ülkeleriyle bağ kurmaları sonucunda o ülkeden göç edenlerin sayısı artar ve göç kitlesele bir hal alır. Bu göç tipine 1960'lı ve 70'li yıllarda Türkiye'den Batı Avrupa'ya, özellikle Almanya'ya, gerçekleşen göçü örnek verebiliriz.

2.3 Göç Teorileri

Göç olgusunu açıklamaya çalışan teoriler arasında Ravenstein'in Göç Teorisi, Kesişen Fırsatlar Teorisi, İtme-Çekme Teorisi, Merkez-Çevre Teorisi, Parekh'in Göç Teorisi, Marksist Teori ve Ağ Teorisi sayılabilir (Yalçın, 2004, s. 22-50). Göç teorileri arasında Ravenstein'in Göç Teorisi, göçün nedenlerini mesafe, ulaşım, maliyet, çevre faktörleri, yaş ve cinsiyet gibi faktörlere bağlar. Kesişen Fırsatlar Teorisi, göçün nedenlerini farklı bölgelerdeki fırsat eşitsizliği ve işgücü piyasalarındaki değişimlere bağlar. İtme-Çekme Teorisi ise göçün nedenlerini ve hedeflerini belirleyen faktörleri açıklar ve insanların baskı, savaş, yoksulluk, işsizlik gibi sorunlar nedeniyle ayrıldığı yerleri "itme" faktörleri, daha iyi yaşam koşulları, iş fırsatları gibi faktörlerle çekildiği hedef yerleri ise "çekme" faktörleri olarak açıklar. Merkez-Çevre Teorisi, ekonomik ve siyasi gücün merkezlerde yoğunlaştığı, çevre bölgelerin ise daha az gelişmiş olduğu bir dünya düzenine dayanır. Parekh'in Göç Teorisi sınıflaması, göçün nedenlerini ekonomik, sosyal, politik veya çevresel faktörlere bağlar ve farklı göç türlerini gönüllü,

zorunlu, kaçak ve geri dönüş göçü olarak sınıflandırır. Marksist Teori, göçü ekonomik faktörlere dayalı bir çelişki olarak ele alır ve emek gücünün sermaye tarafından sömürüldüğünü savunur. Ağ Teorisi, göçün sosyal ağlar ve bağlantılar yoluyla gerçekleştiğini açıklar.

2.4 Türkiye’de Göç

2.3.1 Osmanlı İmparatorluğu Zamanında Göç

Osmanlı İmparatorluğu döneminde farklı din ve ırktan bir çok topluluk, Osmanlı İmparatorluğu’nun hakimiyeti altındaki topraklara göç etmiştir. Bu durumun en bilinen örneği; 1492 yılında on binlerce Yahudinin ve Müslümanın, İspanya’dan gemilerle kurtarılarak, Osmanlı İmparatorluğu topraklarına getirilmesidir. Stanford Shaw, Osmanlı Devleti’nin Avrupa’dan Yahudilerin göç etmesi için aktif bir şekilde uğraştığını belirtmektedir (Shaw, 2016, s. 31).

Bu dönemde çeşitli kitlesel ve bireysel sığınma hareketleri gerçekleşmiştir (GİGM, 2016). 1672’den 1849’a kadar Macaristan, İsveç ve Polonya gibi Avrupa’nın birçok ülkesinden Osmanlı’ya göç gerçekleşmiştir. Ayrıca, farklı istatistiki veriler bulunmakla birlikte, 1856-1864 senesinde ise Rus Ordusundan kaçan yaklaşık 1.500.000 Kafkas nüfusu Osmanlı İmparatorluğu topraklarına kabul edilerek, Balkanlar’a ve Anadolu’nun çeşitli yerlerine yerleştirilmiştir.

2.3.2 Cumhuriyet Dönemi

Türkiye’ye yönelik kitlesel göç hareketleri, Cumhuriyet’in kuruluş süreci ve sonrasında da devam etmiştir. Bu hareketlerin en somut örnekleri ise şu şekilde özetlenebilir (GİGM, 2016):

- 1922-1938 yılları arasında Yunanistan’dan 384 bin kişinin,
- 1923-1945 yılları arasında Balkanlar’dan 800 bin kişinin,
- 1933-1945 yılları arasında Almanya’dan 800 kişinin,
- 1988 yılında Irak’tan 51.542 kişinin,
- 1989 yılında Bulgaristan’dan 345 bin kişinin,
- 1991 yılında I. Körfez Savaşı’ndan sonra Irak’tan 467.489 kişinin,
- 1992-1998 yılları arasında Bosna’dan 20 bin kişinin,

- 1999 yılında Kosova’da meydana gelen olaylar sonrasında 17.746 kişinin,
- 2001 yılında Makedonya’dan 10.500 kişinin,
- Nisan 2011- Ağustos 2022 arasında Suriye’de yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle yaklaşık 3.6 milyon kişinin Türkiye’ye gelişi.

Kısacası Türkiye, 1922’den bu yana, farklı tarihsel dönemlerde, çok sayıda kişiyi göçmen olarak kabul etmiştir. Yukarıdaki sayılara çalışma ve eğitim gibi amaçlarla gelen yabancılar dahil değildir. Türkiye’ye çalışma, eğitim ve diğer amaçlarla gelmiş olan yabancılara ilişkin rakamlara bakıldığında, özellikle son yıllarda, yüksek sayıda yabancıнын ikamet izni aldığı göze çarpmaktadır. 2021 yılında 1.314.000 olan yabancı ikamet iznine sahip kişi sayısı, 25.08.2022 tarihinde 1.399.000 olmuştur (GİGM, 2022).

2.4 Suriye’den Türkiye’ye Göç ve Mevcut Çalışma

Görüleceği üzere Türkiye, gerek Osmanlı İmparatorluğu döneminde gerekse Cumhuriyet döneminde, birçok göç olayına sahne olmuştur. Bunlardan en güncel olanı, 2011 yılında Suriye’den Türkiye’ye doğru gerçekleşen göçtür. Geniş kitleler halinde yaşanan bu göç olgusu, çeşitli toplumsal sorunlara da zemin hazırlamıştır. Birleşmiş Milletler İnsani Koordinasyon Ofisi (UNOCHA, 2022) verilerine göre toplam 21.7 milyon nüfusa sahip Suriye Arap Cumhuriyeti’nde 14.6 milyon insan yardıma muhtaç durumdadır. Mevcut krize Ukrayna-Rusya arasındaki devam eden savaştan kaynaklanan buğday kıtlığı da eklenince, 13.9 milyon insan açlıkla da mücadele etmek durumunda kalmıştır. Başta güvenlik sebebiyle olmak üzere Suriye’yi terk etmek zorunda kalan sığınmacıların büyük çoğunluğu, Suriye’ye komşu ülkelerdeki kamplarda veya evlerde kalmaktadır. Bir kısmı ise gittiği ülkede iş bulamadığından dolayı sokakta yaşamak zorunda kalmıştır. Ülkelerinden göç etmek zorunda kalan Suriyeliler büyük oranda Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır’da yaşamlarına devam etmektedirler.

Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi tarafından Türkiye’deki Suriyelilere yönelik toplumsal kabul ve uyuma ilişkin kapsamlı bir araştırma gerçekleştirilmiştir (Erdoğan, 2014). Derinlemesine mülakat, kamuoyu araştırması, medya analizi, STK analizi, uzman görüşmeleri gibi yöntemlerle gerçekleştirilen ve Gaziantep dahil olmak üzere 6 ili kapsayan çalışmada, Türkiye

halkının göçmenler konusunda fikirleri ve algıları incelenmiştir. Çalışmada, Türk halkının yabancı düşmanlığına, hatta zaman zaman ırkçılığa kayabileceği tutumlarına rağmen, genel olarak, kabul düzeyinin yüksek olduğu gösterilmiştir. Yer yer yaşanan protestolar ve göçmenlere uygulanan şiddet içerikli tepkiler olsa da bu durum, genel düzeyi bozmamaktadır. Araştırma sonuçlarına göre Türk halkının kendileriyle Suriyeli göçmenler arasında ciddi bir kültürel farklılık olduğunu düşündüğü tespit edilmiştir. Çalışmanın bir diğer önemli bulgusu ise göçmenlere vatandaşlık verilmesine kesinlikle karşı çıkılıyor olmasıdır. Sonuç olarak, Türk toplumunun kabul düzeyinin yüksek olduğu ve kabul edici durumun düşmanlığa dönüşme potansiyelinin mevcut olduğu değerlendirilmiştir. Araştırmada krizin iyi yönetilmesi açısından iki noktanın üzerinde durulmuştur. Bunlardan birincisi düzenli kayıtlama, ikincisi ise hem geçiciliğe hem kalıcılığa yönelik eşzamanlı stratejilerin geliştirilmesidir. Araştırmada göç edenlerin etnik-dini özelliklerindeki değişimden de bahsedilmiştir. 11 Nisan 2011'den itibaren gelenlerin çok büyük bir kısmı Sünni Araplardan oluşmaktayken IŞİD şiddetinin artmasıyla birlikte Ezidiler, Ermeniler ve Kürtler gibi başka din ve etnisiteye mensup kişiler de Türkiye'ye sığınmıştır. Bunun önemli bir sonucu olmuş, Türkiye'nin kapılarını insanlık namına açtığı doğrulanmış ve bölge halkının Sünni Arapların gelişini politik tavır olarak görmesinden kaynaklanan tedirginliği azalmıştır.

2021 yılında Antakya'da, sığınmacı statüsündeki 46 kişiden oluşan bir gruba, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Delioğlu, 2022). Çalışma grubu, Türk kökenli Suriye vatandaşlarıdır. Çalışmada; sığınmacıların savaş öncesi yaşamları, Türkiye'deki çalışma ve barınma koşulları, Türkiye'ye uyum süreçleri ve günlük hayatta göçmenliğe dair yaşadıkları problemler incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda; Suriye Türklerinin neredeyse tamamının Türkiye'ye göç ettiği, Türkiye'den başka ülkelere göç etmemelerinde ise Türkiye ile kültür, din ve dil birlikteliğinin etkili olduğu, katılımcıların önemli bir kısmının ülkelerine dönme hayali ve umudu taşıdığı belirtilmiştir.

2022 yılında yapılan başka bir çalışmada Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Göç Yönetimi Şube Müdürü ile görüşülmüştür. Çalışmada Suriye göçünün Gaziantep'in kentleşme sürecine ve yerel yönetimlerin faaliyetlerine etkisi ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmaya göre Gaziantep'teki yoğun Suriyeli nüfus

kentsel hizmet ihtiyacını arttırmıştır. Maddi durumu düşük olan Suriyeliler gecekondu tipi yaşam alanlarını seçtikleri için gettolaşma eğilimi başlamıştır. Yeterli bütçe ayırarak yöneticiler ve yerel yönetimler bu problemin çözümü konusunda çalışmalar başlatmışlardır. Geçen on bir yılda verilen kurslar, eğitimler, dersler, tanıtıcı ve eğitici videolar, broşürler vb. ile uyum süreci sağlanmaya çalışılmıştır (Lale, 2022).

2015 yılında Mardin’de yapılan bir diğer çalışmada, şehirde yaşayan 132 Suriyeli göçmenin uyum durumları, sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri incelenerek analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Suriyeli göçmenlerin uyum sağlama konusunda büyük zorluklarla karşılaşmadığı ve uyumun kolaylaştırılmasını sağlayan birçok faktörün bulunduğu görülmüştür (Hıdır, 2015).

Görüldüğü üzere Suriye’den Türkiye’ye göçe ilişkin önceki çalışmalar, Türkiye genelinde gerçekleştirilen kamuoyu araştırmaları (Erdoğan, 2014), Gaziantep dışındaki illerde (örneğin, Antakya ve Mardin) gerçekleştirilen mülakat ve anketler (Delioğlu, 2022; Hıdır, 2015) ve Gaziantep Yerel Göç İdaresi’yle gerçekleştirilen mülakat (Lale, 2022) olarak özetlemek mümkündür. Ayrıca, önceki çalışmalarda genel itibarıyla göç olgusunun bir tarafındaki paydaşlar (örneğin, göçmenler ve yerel idare) örnekleme oluşturmuş, Gaziantep özelinde hem göçmenlerin hem de yerel halkın görüşlerine yer veren çalışmalar ise sınırlı kalmıştır.

Literatürdeki bu boşluğu bir nebze de olsa doldurmak amacıyla mevcut çalışmada; Gaziantep’te yaşayan Suriyeli göçmenler ile bir anket çalışması, yerel halkla derinlemesine mülakat gerçekleştirilerek göçün sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerine ışık tutulması ve göçmenler ile yerli halkın birbirlerine yönelik tutumlarının incelenmesi hedeflenmiştir. Gaziantep’in hem coğrafi konumu-Gaziantep, Suriye’nin en büyük şehirlerinden Halep’e çok yakın mesafededir – hem de sosyo-ekonomik yönüyle sığınmacıların göç ettiği yerlerin başında gelmesi ve halihazırda bu kentte yaşayan göçmen sayısının oldukça yüksek olması dolayısıyla konunun ele alınması için uygun bir örneklem sunduğu düşünülmektedir.

3. Anket Çalışması

3.1. Örneklem

Anket çalışması, 2014 yılının Kasım ayında başlamış ve 2015'in Şubat ayında tamamlanmıştır. Çalışmanın yapıldığı zaman diliminde Gaziantep'teki Suriyeli nüfusu, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, 366.000 civarında olup, bu sığınmacıların yaklaşık 25.000'i kamplarda yaşamaktaydı. Araştırma kamp dışında yaşayanlara odaklanmış, kamplarda yaşayan göçmenler araştırmaya dahil edilmemiştir. Çalışmanın örneklemini 261 kişi oluşturmaktadır. Örneklemin Gaziantep genelini yansıtması amacıyla veriler, Gaziantep'in 2 merkez ilçesi olan Şahinbey ve Şehit Kamil ilçelerindeki 7 ayrı mahallede toplanmıştır.

3.2. Veri Toplama Aracı

Katılımcıların demografik ve sosyo-ekonomik bilgilerinin toplanması ve Türkiye toplumuna yönelik tutum ve düşüncelerinin ölçülmesi için çoktan seçmeli, açık uçlu ve evet-hayır şeklinde formüle edilmiş ve Arapça dilinde hazırlanmış 27 soruluk basılı bir anket oluşturulmuş ve yüz yüze görüşme şeklinde uygulanmıştır (anket için bkz. Gümüş, 2018).

3.3. Bulgular ve Tartışma

Anket çalışmasının bulguları; demografik bulgular, Türkiye'ye geliş nedenleri ve Türkiye'yi tercih sebepleri, ekonomik bulgular ve göçmenlerin karşılaştıkları tutumlara ve yurtlarına geri dönüşe ilişkin düşünceleri konu başlıkları altında değerlendirilmiş, bulgular aşağıda özetlenmiştir.

3.3.1. Demografik Bulgular

Çalışmaya dahil edilen 261 katılımcının %73'ü erkek, %27'si kadındır. Katılımcıların yaşları, 12-18 (%19), 18-30 (%42), 30-45 (%28), 45-60 (%10), 60 ve üzeri (%1) şeklindedir. Eğitim seviyelerine bakıldığında; katılımcıların %7'sinin herhangi bir formal eğitim almamış olduğu, %34'ünün ilkökul, %33'ünün lise, %23'ünün üniversite ve %3'ünün ise lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların %45'i evli, %52'si bekar, %2'si boşanmış ve %2'si de duldur. Katılımcıların dil arka planları incelendiğinde; %52'sinin yalnızca Arapça konuştuğu, %30'unun Türkçe, %6'sının Kürtçe ve %13'ünün diğer dilleri konuştuğu görülmüştür. Katılımcılarının %73'nün erkek olması alanda

gerçekleştirilen önceki çalışmalarla benzerlik taşımaktadır (Hıdır, 2015). Hıdır'ın (2015) yaptığı çalışmada da katılımcılar %67 gibi yüksek bir oranda erkeklerden oluşmaktaydı. Bu eğilimin ardındaki temel sebep, kadınların yabancı biriyle konuşmayı erkeklere kıyasla normal karşılamamalarıdır.

3.3.2. Türkiye'ye Geliş Nedenleri ve Türkiye'yi Tercih Sebepleri

Şekil 1A'da görülebileceği üzere katılımcıların çoğunluğu, bir yıldan fazla bir süre önce Türkiye'ye giriş yapmıştır. Türkiye'ye geliş nedenlerinin başında ise savaş ve iç karışıklıktan kaçış (%72.3) yer almakta olup, ikincil sebep olarak iş (%13.6) ve eğitim (%9.8) arayışı yer almaktadır (Şekil 1B). İç savaşın azalttığı iş ve eğitim olanaklarının Türkiye'ye ve özelde Gaziantep'e göçü tetiklediği anlaşılmaktadır. Gaziantep'teki iş ve eğitim imkanları bu ile gerçekleşen göçü etkilemiştir. Örneğin, çalışmanın yapıldığı zaman itibarıyla Gaziantep'te bir devlet üniversitesiyle birlikte toplam 3 üniversite bulunmaktadır.

Şekil 1. Katılımcıların Türkiye'ye geliş zamanları ve nedenleri

A.

B.

Göç için Türkiye'nin ve Gaziantep'in tercih edilmesinin sebepleri Şekil 2'de özetlenmiştir. Görüleceği üzere hem Türkiye hem de Gaziantep'in tercih edilme nedenlerinin başında **yakınlık** gelmektedir. Türkiye'ye gelme sebebi olarak yakınlığı belirtenlerin oranı %63, Gaziantep'i tercih etme sebebi olarak yakınlığı belirtenlerin oranı ise %57.4 olmuştur. Halep gibi Gaziantep'e otobüsle 1.5 saat uzaklıktaki kalabalık bir şehrin varlığı düşünüldüğünde bu bulgu hiç

şaşırtıcı değildir. Ekonomik fırsatlar, demokrasi ve tanıdık/akrabaların varlığının da göç için Türkiye ve Gaziantep'in tercih edilmesinde belli bir ölçüde rol oynadığı anlaşılmaktadır.

Şekil 2. Katılımcıların Türkiye'yi ve Gaziantep'i tercih etme sebepleri.

A.

B.

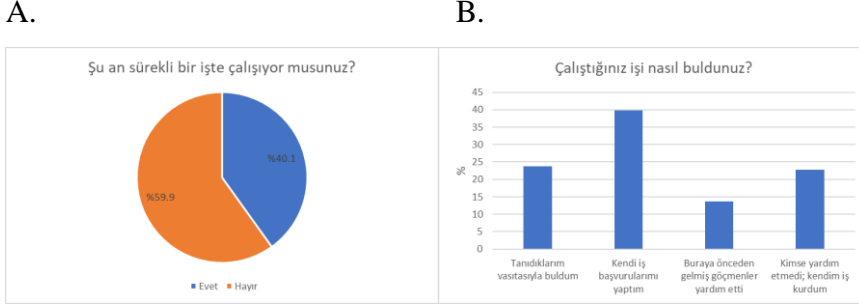

Coğrafi yakınlığın tercih sebebi olması Hıdır'ın (2015) çalışmasıyla paralellik göstermektedir. Mevcut çalışmada coğrafi yakınlıktan dolayı Gaziantep'i tercih ettiğini söyleyenlerin oranı %57.4 iken, Hıdır'ın (2015) çalışmasında coğrafi yakınlıktan dolayı Mardin'i tercih etme oranı %53.8'dir.

3.3.3. Ekonomik Bulgular

Çalışmaya katılan göçmenlerin çoğunluğu (%59.9) anketin uygulandığı zaman itibarıyla sürekli bir işte çalışmamaktadırlar (Şekil 3A). Sürekli bir işte çalışmakta olan katılımcıların çoğunluğu (%39.8) işlerini kendi başvuruları ile bulduklarını bildirmiştir (Şekil 3B). Bununla birlikte tanıdıklar (%23.8) ve önceden gelmiş diğer göçmenlerden (%13.6) yardım alarak iş bulduğunu belirten katılımcılar da vardır. Ayrıca kendi işini kuran katılımcıların oranı da nispeten yüksektir (%22.8).

Şekil 3. Katılımcıların çalışma durumları ve iş bulma şekilleri.

Ekonomik durum ile ilişkili son soruda katılımcıların kazançlarını yeterli bulup bulmadığı sorulmuştur. Şekil 4'te görüleceği üzere çalışmaya katılan göçmenlerin büyük çoğunluğu (%84) kazançlarının yeterli olmadığını belirtmiştir.

Şekil 4. Katılımcıların kazançlarının yeterli olup olmadığına ilişkin görüşleri.

3.3.4. Göçmenlerin Karşılaştıkları Tutumlara ve Yurtlarına Geri Dönüşe İlişkin Düşünceleri

Anketin son kısmında katılımcıların işyerinde ve günlük yaşamda karşılaştıkları tutumlara yönelik düşünceleri ve yurtlarına geri dönme istekleri

sorgulanmıştır. Katılımcıların çoğunluğu, hem işyerinde (%40.9) hem de günlük yaşamda (%46.8) göçmen olmaktan kaynaklı farklı bir tepki görmediklerini bildirmiştir (Şekil 5). Bununla birlikte katılımcıların önemli bir kısmı işyerinde (%28.6) ve gündelik yaşamda (%38.2) göçmen olduğu için olumsuz tutum ile karşılaştığını bildirmiştir. Son olarak özellikle işyerinde (%30.5), ama bir ölçüde günlük yaşamda da (%15) göçmen olduğu için kendilerine özellikle yardım edildiğini söyleyen katılımcılar da bulunmaktadır.

Şekil 5. Katılımcıların işyerinde ve günlük yaşamda karşılaştıkları tutumlara ilişkin düşünceleri.

A.

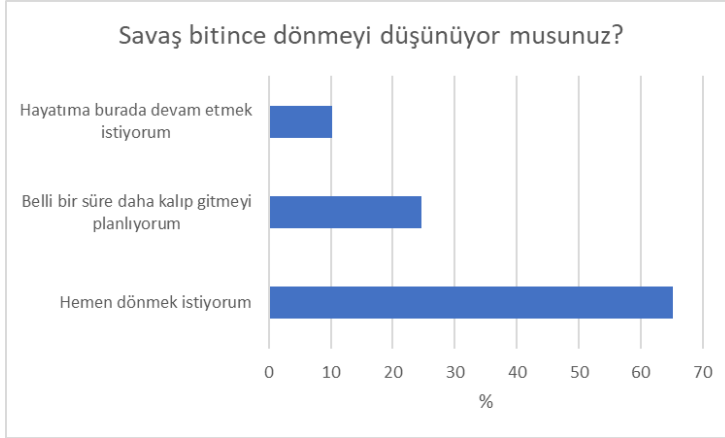

B.

Anketin burada ele alınan son sorusunda katılımcılara savaş bitince yurtlarına dönmeyi düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Çalışmaya katılan göçmenlerin büyük çoğunluğu (%65.1) savaş bitince hemen yurtlarına dönmek istediklerini belirtmiştir (Şekil 6). İkinci olarak en çok tercih edilen seçenek ise belli bir süre daha Türkiye’de kalıp daha sonra dönmektir (%24.7). Katılımcıların az bir kısmı (%10.2) ise hayatlarına Türkiye’de devam etmek istediklerini bildirmiştir. Bu sonuçlar daha önceki çalışmalarla önemli ölçüde örtüşmektedir (Delioğlu, 2022). Delioğlu’nun (2022) çalışmasında da Antakya’da ikamet eden Suriye Türkleri ile yapılan görüşmelerde katılımcıların çoğunun memleketlerine dönmek istedikleri ifade edilmiştir.

Şekil 6. Katılımcıların yurtlarına geri dönüşe ilişkin düşünceleri.

4. Derinlemesine Mülakat Çalışması

Araştırmanın ikinci kısmını, Gaziantep'teki yerel halkı örnekleyerek yapılan mülakatlar oluşturmaktadır.

4.1. Örneklem

İkinci çalışmanın örneklemini, Gaziantep'te yaşayan, yaşları 23 ila 54 arasında değişen ve Türkiye vatandaşı olan 10 kişi (3 kadın, 7 erkek) oluşturmuştur. Katılımcılar, farklı meslek grupları arasından (ev hanımı, esnaf, öğrenci, öğretmen, akademisyen, apartman görevlisi, taksici, memur) ve farklı mahallelerden (Şehitkâmil merkez ilçesi: Hacıbaba Mahallesi, Karşıyaka Mahallesi, 29 Ekim Mahallesi; Şahinbey merkez ilçesi: 60. Yıl Mahallesi, İstiklal Mahallesi, Düztepe Mahallesi) seçilmiştir.

4.2. Veri Toplama Aracı

Derinlemesine mülakat çalışması kapsamında yarı yapılandırılmış sorular oluşturulmuştur. Sorular; Suriyeli göçmenlerin günlük hayat, ekonomi, iş hayatı, sosyal ve kültürel hayat üzerindeki etkileri ile göçmenlerin Suriye'ye geri dönüşü konularına odaklanmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanıldığından

dolayı herkese her soru sorulmamış, fakat alınması gereken her cevabın alınması için azami dikkat gösterilmiştir. Bazı katılımcılar soruların sorulmasını beklemeden sohbet havası içerisinde soruların tümüne cevap niteliğinde fikirlerini açıklamışlardır. Bazıları ise soruların araştırmacı tarafından sorulmasını tercih etmiştir.

4.3. Bulgular ve Tartışma

Katılımcılar ile gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlar ses kaydı alınarak kaydedilmiş, ardından tüm kayıtlar deşifre edilmişlerdir. Çeviriyazılar niteliksel analize tabi tutularak çalışma öncesinde belirlenen konular bakımından incelenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın odak noktası olarak belirlenen ekonomi, uyum, kültürel yakınlık, komşuluk ve Suriye'ye geri dönüş konularına ilişkin katılımcı görüşleri derlenmiştir. Bu görüşler, aşağıda ilgili başlıklar altında özetlenmiş ve tartışılmıştır.

4.3.1. Ekonomi

Araştırmaya katılanların önemli bir kısmı, göçmenlerin ekonomiye yük olduklarını düşünmektedir. Sadece iki kişi yük olmadıklarını ifade etmiştir. Genel olarak sığınmacıların işsizliğe sebep olduğu ifade edilmiştir. Bu bulgu, önceki çalışmalarla örtüşmektedir (Erdoğan, 2014). Erdoğan'ın (2014) çalışmasında da Suriyeli göçmenlerin ekonomiye yük oldukları fikrinin yüksek bir oranda desteklendiği belirtilmiş, katılımcıların yaklaşık %55'inin "Suriyeliler işimizi elimizden aldı" önermesine katıldığı tespit edilmiştir. Bu durumun anlaşılır olduğu düşünülebilir. Zira bu tür toplumsal göçlerde göç alan tarafta ilk endişe edilecek konular arasında işsizlik ve ekonomi yer alabilir. Araştırmanın yapıldığı tarih itibarıyla Türkiye'nin 5 yılda 3 milyonun üzerinde Suriyeli'ye kapılarını açtığı düşünüldüğünde yerel halkın tepkisi daha iyi anlaşılabilir. Göçmenlerin işsizliğe sebep olup olmadıkları şüphelidir. TÜİK verilerine bakıldığında nüfusu arttığı halde işsizlik oranı azalan ilk üç il Gaziantep, Kilis ve Adıyaman'dır. Bu durum Erdoğan (2014) tarafından göçmenlerin kendi ülkelerindeki sermayeyi Türkiye'ye taşımış olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

4.3.2. Uyum

Uyum konusunda bazı endişeler söz konusu olsa da katılımcıların yarısından fazlası sığınmacıların Gaziantep'e uyum sağladıklarını düşünmektedir. Her ne kadar çoğunluk sosyal düzene uyum sağlandığını belirtse de, yine de bazı katılımcılar, uyum konusunda bazı güçlükleri vurgulamışlardır. Özellikle trafikte, resmi dairelerde ve şehir genelinde çok fazla Suriyeli olduğu ve bunun halkın yaşam alanını kısıtladığı, çevreye ve kendilerine çeşitli güçlükler çıkardığı söylenmektedir. Bu konuda eleştiri alan noktalar, özellikle göçmen hanelerinin kalabalıklığı ve sebep olduğu söylenen gürültüdür. Mevcut bulgulardan biraz farklı olarak önceki benzer bir çalışmada katılımcıların %67'si Suriyelilerin topluma uyumu konusunda olumsuz bir bakış açısı sergilemiştir (Erdoğan, 2014).

4.3.3. Kültürel Yakınlık

Kültürel olarak kendilerini Suriyelilere yakın bulduğunu söyleyenlerin oranı ile yakın bulmayanların oranı hemen hemen aynıdır. Bazı katılımcılar dinin önemini özellikle vurgulamış, onları kabullenmekte dinin etkisinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Başka bir dikkat çekici ayrıntı ise bir katılımcının benzer bir durum Ermenistan gibi bir ülkeyle yaşanmış olsaydı aynı yakınlığı hissetmeyeceğini, ancak yine de göçmenlerin kabulünün bir insanlık görevi olduğunu söylemesidir. Bu durum, din faktörünün yakınlaştırıcı bir unsur olmakla birlikte ayrıştırıcı bir durum olarak görülmeyebileceğini yansıtmaktadır. Benzer bulgular önceki bir çalışmada da (Erdoğan, 2014) elde edilmiş, bu çalışmada da Suriyeli göçmenlerin kabulünün dayanak noktasının insani bakış açılığı olduğu tespit edilmiştir. Gelenlerin diline-dinine ve etnik yapısına bakılmaksızın alınması gerektiği ve bunun insanlık görevi olduğu belirtilmiştir.

Çalışmada dikkat çeken başka bir ayrıntı ise dindar olduğunu belirtip, ya da bunu sözleriyle ima edip, kültürel olarak yakın hissetmeyenlerin oranının az olmamasıdır. Hatta, Suriyeli sığınmacılara karşı en sert dili kullanan katılımcı dindar olduğunu belirtmiştir. Bu durum, Suriyeli sığınmacılara duyulan yakınlığın din temelli olmayabileceğini göstermektedir.

4.3.4. Komşuluk

Katılımcıların yarıya yakını Suriyelilerle komşu olmak istemediğini, hatta aynı sitede ve mahallede bile kalmak istemediğini belirtmiştir. Buna gerekçe olarak güvenlik konusu ileri sürülmektedir. Üç katılımcı Suriyelilerle komşu

olduğunu ve bunda herhangi bir sorun görmediğini beyan etmiştir. Dört katılımcı ise Suriyeli göçmenlerle aynı sitede veya aynı mahallede olduklarını ve bunun hiçbir problem teşkil etmediğini söylemiştir. Bu konuda benzer bulgular önceki bir çalışmada da rapor edilmiş (Erdoğan, 2014), bu çalışmadaki katılımcıların yarısı Suriyeli biri ile komşu olmak istemediğini, yarısı ise bu konuda bir sıkıntı görmediğini bildirmiştir.

4.3.5. Suriye'ye geri dönüş

Katılımcıların büyük bir kısmı sığınmacıların kalıcı olacağını ve bunun çok arzu ettikleri bir durum olmadığını ifade etmiştir. Kalıcı olmalarının toplumsal ve ekonomik problemlere sebep olacağını belirtmişlerdir. Bununla birlikte katılımcıların neredeyse tamamı Suriyeli göçmenlerin savaş devam ederken zorla geri gönderilmeleri fikrini desteklememiş, bunun insanlığa sığmayacağını ifade etmiştir. Savaş bittikten sonra ise genel itibarıyla zorla da olsa geri gönderilmeleri gerektiği görüşü hakimdir. Az sayıda katılımcı ise zorlama olmaksızın ciddi teşvikler yapılabileceği görüşündedir. Genel olarak katılımcılar, sığınmacıların tamamının geri gideceğine inanmamakta, az da olsa mutlaka bir kısmının kalıcı olacağını düşünmektedir. Birlikte değerlendirildiğinde bu bulgular, genel bakış açısının insani temelli olduğunu göstermekte, Gaziantep halkının birçok olumsuzluktan memnuniyetsizlik duymakla birlikte genelde sığınmacıları kabullenici bir eğilime sahip olduğuna işaret etmektedir. Bununla birlikte, mültecilere karşı ılımlı bir yaklaşıma sahip olanlar dahil katılımcıların çoğunluğu, ülkeye daha fazla mülteci kabul edilmesi konusunda çekinceli olup, kabul potansiyelinin doyum noktasına ulaştığı görüşündedir. Önceki çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmış, savaş devam ederken Suriyeli göçmenlerin geri gönderilmelerine karşı çıkılırken göçmenlerin kalıcı olması durumunda ileride büyük problemlere sebep olacağını düşünenlerin oranının yüksek olduğu belirtilmiştir (Erdoğan, 2014).

Yine önceki çalışmalara (Erdoğan, 2014) paralel olarak mevcut çalışmada katılımcıların önemli bir kısmı Suriyeli göçmenlere vatandaşlık verilmesine karşı çıkmıştır. Türkiye'de yardıma muhtaç birçok insan varken Suriyelilere geniş çapta yardımcı olarak vatandaşlığa almak, Toplu Konut İdarisi desteğiyle ev vermek gibi uygulamaların adaletsiz bir yaklaşım olacağı ifade edilmiştir. Mülakatlar yapılırken dikkat çeken önemli bir diğer nokta, katılımcıların birçoğunun

Suriye'den gelen göçmenleri savaştan ve vatanını savunmaktan kaçan insanlar olarak görmesidir. Özellikle kadın ve çocukların gelmesine daha müsamaha gösterilirken genç erkeklerin gelmesinden rahatsız olduğu saptanmıştır.

5. Sonuç

Her göç sosyal, kültürel ve ekonomik değişim ve etkileşime sebep olmaktadır. 2011 Mart ayında Suriye Arap Cumhuriyeti'nde başlayan iç savaş milyonlarca insanın yer değiştirmesine, yüz binlercesinin ölümüne sebep olmuştur. Birçok Suriyeli sığınmacı, başta Türkiye ve civar ülkeler olmak üzere, dünyanın farklı yerlerine göç etmiştir. Bu göçten en çok etkilenen ülkelerin başında şüphesiz Türkiye, başta Gaziantep olmak üzere Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu illeridir.

Anket çalışması ile elde edilen bulgular, Suriyeli göçmenlerin göç etmek için hem Türkiye hem de Gaziantep'i tercih etme nedenlerinin başında yakınlık olduğunu göstermiştir. Anket çalışmasının örneklemini oluşturan göçmenlerin çoğunluğunun anketin uygulandığı zaman itibarıyla sürekli bir işte çalışmadığı, kazançlarının da yeterli görülmediği elde edilen bulgular arasındadır. Anket çalışmasının bir diğer sonucu, göçmen katılımcıların çoğunluğunun hem iş hayatında hem de günlük hayatta göçmen olmaktan kaynaklı farklı bir tutumla karşı karşıya gelmediklerini bildirmiş olmalarıdır. Katılımcıların %41'i farklı bir muameleye maruz kalmadığını belirtmiştir. Yine de bu ortamlarda olumsuz tutum ile karşılaştığını söyleyen önemli oranda katılımcı da mevcuttur. Katılımcıların %29'u göçmen olmasından dolayı olumsuz tepkilere maruz kaldığını ifade etmiştir. Bu durumla ilişkili bir diğer bulgu, göçmen katılımcıların büyük bir kısmının savaş bittikten hemen sonra ülkelerine dönmek istemeleridir. Suriyeli göçmenlere uygulanan anket çalışmasının sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, genel itibarıyla, sistematik bir ayrımcılık ve olumsuz tavır bildirilmemiş olmakla birlikte göçmenlerin çoğunun ekonomik sorunlar çektikleri, bir kısmının iş ve gündelik yaşamlarında güçlüklerle karşılaştıkları ve mümkün olduğunda yurtlarına dönmek istedikleri anlaşılmaktadır.

Derinlemesine mülakat çalışmasında Gaziantep'in yerli halkı örnekleme dahil edilmiş, Suriyeli göçmenlere ilişkin görüşleri niteliksel analize tabi tutulmuştur. Bu çalışmanın bulguları, genel itibarıyla katılımcıların, göçmenlerin ekonomiye yük olduklarını düşündüğünü ortaya koymuştur. Toplumsal uyum

konusunda bazı güçlüklerle değinilmişse de katılımcıların önemli bir kısmı sığınmacıların Gaziantep'e uyum sağladıklarını düşünmektedir. Suriyeli göçmenlere yönelik yaklaşımlarda din faktörünün yakınlaştırıcı bir unsur olduğu, bununla birlikte genel bir insancıl yaklaşımın da etkili olduğu anlaşılmıştır. Son olarak katılımcılar genel olarak göçmenlerin kalıcı olmasını arzu etmemekte, savaş bittikten sonra ise ülkelerine dönüş yapmalarının gerekli olduğunu düşünmektedir. Bulgular insani krizden kaynaklı olarak göçmenlere yönelik kısa vadeli bir hoşgörü ve uyum ortamının bulunmasıyla birlikte bu durumun uzun vadede sürdürülebilir olmadığına işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

Akbulut, A. (2020). Suriyelilerin Uyum Sürecinde Devlet Kurumları ve STK'ların Rolü. *Turkish Studies – Social Sciences*, 15(5).

Balcıoğlu, İ. (2007). *Sosyal ve Psikolojik Açıdan Göç*. Elit Kültür Yayınları.

Canatan, K. (2013). Avrupa Toplumlarının Göç Algıları ve Tutumları: Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 27. Sayı, 2013/2, 317-332.

Çiçekli, B. (2013). *Açıklamalı Göç ve İltica Hukuku Terimleri Sözlüğü*, s.39-40.

Delioğlu, M. (2022). Antakya'ya Göç Eden Suriye Türklerinin Perspektifinden Göç ve Göçmenlik Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Anasay*, (20), 239-270.

Erdoğan, M. M. (2014). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum. *Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi-Hugo*.

GİGM. (2016). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Türkiye Rapor. https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf

GİGM (2022). T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

Gümüş, A. K. (2018). Suriye'den Türkiye'ye Göçün Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yansımaları: Gaziantep Örneği. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi, Niğde.

Hıdır, A. (2015). Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin Örneği/Adaptation of the Syrian Immigrants to Urban: A Case Study of Mardin. *Mukaddime*, 5(2), 53-70.

Karpat, K. (2015). Önsöz, Türkiye'nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler, (Derleyenler: M. Murat Erdoğan, Ayhan Kaya) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 507, İstanbul, Haziran 2015, XXIII-XL.

Keser, İ. (2011). Göç ve zor: Diyarbakır örneğinde göç ve zorunlu göç. Ütopya Yayınevi.

Lale, L. (2022). Suriye Göçünün Türkiye'nin Kentleşme Süreçlerine Etkileri: Gaziantep Kenti Örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 9(4), 75-96.

Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47-57.

Petersen, W. (1958). A general typology of migration. *American Sociological Review*, 23(3), 256-266.

Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration. *Journal of the statistical society of London*, 48(2), 167-235.

Shaw, S. (2016). The Jews of the Ottoman Empire and the Turkish Republic, Springer Publishers.

Stouffer, S. A. (1940). Intervening opportunities: a theory relating mobility and distance. *American sociological review*, 5(6), 845-867.

UNCHR. (2021). United Nations High Commissioner for Refugees, The UN Refugee Agency. <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html>

UNCHR. (2023). United Nations High Commissioner for Refugees. Total Registered Syrian Refugees, <https://data.unhcr.org/en/situations/syria>

UNOCHA. (2022). United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. <https://www.unocha.org/syria>

TDK. (2023). Türk Dil Kurumu. Göç. <https://sozluk.gov.tr>

Yalçın, C. (2004). Göç sosyolojisi. *Anı Yayıncılık*.

Yıldırım, S., İslamoğlu, E., ve İyem, C. (2017). “Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma”, *Bilgi* 35, Kış/ Winter, 107-126. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/453989>

A DESCRIPTIVE DISCOURSE ANALYSIS OF ONLINE NEWS ON THE QUALITY OF FOREIGN LANGUAGE EDUCATION IN TÜRKİYE

Tuba DEMİRKOL*
Armağan ERDOĞAN**

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the attitudes expressed in the news regarding foreign language education, especially English as a foreign language in Türkiye. In the data analysis, the descriptive discourse analysis method was applied to online news about the quality of foreign language education in Türkiye. The study attempts to trace how micro- and macro-level structures were used in the news to construct images of foreign language education. In this study, online news was chosen as the location of the study as a branch of mass media and an important venue for educational discussions. As a result of the analysis, the findings showed that foreign language education practises were heavily criticised in the data, and the key elements widely accused being foreign language education programs and their components involving grammar-oriented teaching

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Anabilim Dalı.

(tuba.demirkol@asbu.edu.tr) <https://orcid.org/0000-0002-2735-8198>

*Prof. Dr. Armağan Erdoğan, Beykoz Üniversitesi.

(armagan.erdogan2012@gmail.com) <https://orcid.org/0000-0002-7883-326X>

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. XVI, No. 1, (Nisan 2023)

Geliş Tarihi: 8 Ekim 2022

Kabul Tarihi: 7 Nisan 2023

Bu makaleden alıntı yapmak için: Demirkol, Tuba ve Erdoğan, Armağan (2023, April). A Descriptive Discourse Analysis of Online News on The Quality of Foreign Language Education in Türkiye. *YDÜ SOSBİLDER*, 16(1), 64-97.

approaches, curricula and assessment styles along with the so-called low language proficiency of foreign language teachers in Türkiye.

Keywords: *Foreign language education, English language teaching, Online news, Descriptive discourse analysis*

ÖZ

TÜRKİYE'DEKİ YABANCI DİL EĞİTİMİ KALİTESİNE DAİR YAYINLANAN ÇEVİRİMİÇİ HABERLERİN BETİMSSEL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de yabancı dil eğitimi, özellikle de yabancı dil olarak İngilizce ile ilgili haberlerde ifade edilen tutumları incelemektir. Veri analizinde, Türkiye'de yabancı dil eğitiminin kalitesine dair yayınlanan çevrimiçi haberler betimsel söylem çözümlemesi metoduyla incelenmiştir. Çalışma, mikro ve makro düzeydeki yapıların haberlerde yabancı dil öğretimi imajlarını inşa etmek için nasıl kullanıldığının izini sürmeye çalışmaktadır. Bu çalışmada, kitle iletişim araçlarının bir kolu ve de eğitim tartışmaları için önemli bir mecra olarak internet haberleri çalışmanın sahası olarak seçilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular, verilerde yabancı dil öğretim uygulamalarının ciddi bir şekilde eleştirildiğini ve bu eleştirilerin odağındaki belirli elementlerin dil bilgisi odaklı öğretim yaklaşımları, müfredat ve ölçme- değerlendirme stillerini içeren bileşenleri ile Türkiye'deki yabancı dil öğretmenlerinin düşük olduğu iddia edilen dil yetkinliği olduğuna işaret etmiştir.

Anahtar kelimeler: *Yabancı dil eğitimi; İngiliz dili eğitimi, Çevrimiçi haberler, Betimsel söylem çözümlemesi*

1. Giriş

Türkiye is a country that aims to be among the top economies in the world and to participate in the global competition in a wide range (Burma, 2016). Moreover, having a very young population compared to the developed countries, intensifies a need for education compatible with the demands of globalization including the teaching of English as a foreign language (Arik, 2020). Nevertheless, foreign language education, especially in English, has been one of the biggest challenges Türkiye has faced in decades (Oktay, 2015).

Despite the reforms and curriculum changes made throughout the years to overcome this problem, public opinion as well as academic discussions agree that

they have not succeeded. Among the important changes made in the Turkish curriculum targeting foreign language education, the 1997 reform deserves close attention as it required English as a foreign language (EFL) teaching to start from the 4th grade in primary schools (Saricoban, 2012). This act of innovation also meant a significant shift in Türkiye's approach to foreign language teacher education and FLE approaches, both of which moved to a more communicative-based sphere (Kırkgöz, 2017). The public discourse on the quality of foreign language education (FLE) and particularly English language teaching (ELT) in Türkiye has been clearly marked by a theme of failure across national contexts, going beyond the discussion of the academic sphere (Alagöz, 2012; Denkci-Akkaş & Coker, 2016; Genç, 2010; Haznedar, 2010; Kırkgöz, 2005; Kırkgöz, 2008; Kızıldağ, 2009; Ozsevik, 2010; Phipps & Borg, 2009; Solak & Bayar, 2015). Though English seems to be embedded in the Turkish education system at all levels, a substantial number of families are not satisfied with the quality of ELT (British Council & TEPAV, 2013). Allegedly, FLE in Türkiye falls behind on equipping learners with skills to use the target language for real-life tasks. Considering the utmost importance attached to FLE and the negative image it carries, a need to examine the public discourse on the topic seemed relevant. As the direct source of public discourse, the online news was chosen as the scene of investigation in this study because it is among the main sites that construe our understanding of social and political topics (Van Dijk, 2002). As media discourse finds an audience on a wide scope of institutions (Talbot, 2007), what the media comments on FLE can be immensely influential in shaping people's perceptions of the subject for the wide audience in different layers of the society. A close analysis of the discourse on FLE in Türkiye allowed us to decipher what criticisms are made and what expectations are held from the FLE in Türkiye.

2. Mediatisation of educational policy

Wallace (1995) asserts that education policy is highly influenced and shaped by the media discourse, which is marked by simplified language addressing ordinary readers. The media acts as a multifunctional source that not only shapes public opinion about the quality of education in a given country but also informs educators and policymakers about the public's concerns in this regard (Wallace, 1995). Mediatisation of educational policies, which is done by

publishing news about whether an enacted educational policy should be considered a complete failure, or what educational reforms are needed, is a very common practice (Rawolle, 2013). There have been numerous works with various foci on the mediatisation of education and educational policies (Alhamdan et al., 2014; Blackmore & Thorpe, 2003; Rawolle, 2013). In the Turkish context analyses have also been conducted on media coverage of various educational issues, such as the image of teachers (Polat & Ünişen, 2016) or educational content highlighted in media channels (Yüce & Çoban, 2018). However, there has been no systematic analysis of news published about the quality of FLE in Türkiye. Thus, the objective of this study is to describe the features of discourse used by media in Türkiye's foreign language education. Considering that FLE has an important place in the Turkish educational curriculum and that the media is a powerful tool in shaping people's perceptions of any given topic (Viswanath, Ramanadhan, & Kontos, 2007), to explore how FLE in Türkiye is portrayed in mass media has particular significance. This study attempts to address the following research questions:

What kind of image is drawn for Türkiye's FLE practises in written news released in online news platforms in Türkiye?

- a. What kind of cohesive markers are salient in the data set?
- b. What kind of themes are prevalent in the data set?
- c. What values are identifiable in terms of readers and writers?

3. Methodology

Given that the media intentionally leads us to prioritise some aspects of a topic rather than others, mass media appears to be a tool for shaping our attitudes (Ott & Mack, 2010). This study begins with this assumption and uses descriptive discourse analysis as the method to reveal how Turkish FLE has been painted by online news as a division of mass media. In order to achieve descriptive discourse analysis in this study, cohesion, the overall discourse organisation, and contextualizing signals, as named by Gee (2008) proved to be suitable elements for the researchers' analysis. Accordingly,

- Cohesion is a means of deciphering the linguistic structure of the text and can be achieved via a range of linguistic units from pronouns to conjunctions,

any linguistic ‘device that causes two lines (clauses) to be related (linked together)’ (Gee, 2008, p. 123).

- The Overall Discourse Organization stands for any collection of sentences that altogether functions as a unit of argument signalling a stance on a given issue (Gee, 2008).

- Contextualization Signals cover cues that help to construct the context around the following points: ‘What sort of person the speaker takes (or wants) the hearer to be (for this communication); what sort of person the speaker takes herself to be (for this particular communication); what the speaker assumes the world (of things, ideas and people) to be like (for this communication) (Gee, 2008). Since the data in this study are purely of descriptive data, the term ‘speaker’ is replaced with ‘writer’ and the term ‘hearer’ will be replaced with ‘reader’. In order to appreciate what roles were assigned to writers, readers and the world, a set of news values described by Caple and Badnerek’s (2015) was used. Caple and Badnerek (2015) provide a set of criteria widely used in journalism to determine whether a news item is worth disseminating. Caple and Badnerek (2015) state that ‘these aspects influence both what gets reported and how it gets reported’ (p. 5). Even though Caple and Badnerek (2015) referred to a longer list, they selected a few of them. Negativity, timeliness, proximity, superlativity, elitism, impact, novelty, personalisation and consonance were selected as they were the ones directly related to the components of contextualization signals. Accordingly, negativity promotes ‘the negative aspects’ in a given event; timeliness refers to the degree to which an event is topical; proximity stands for geographical closeness; superlativity stands for the scope of the people to whom it relates to; elitism stands for the inclusion of well-known names as part in the discussion; impact refers to widespread influence; novelty corresponds to previously unknown but recently uncovered sides; personalisation requires the addition of some personal accounts from readers or writers themselves; consonance is associated with presenting readers with what they would most like to learn (Caple & Badnerek, 2015).

4. Data Collection

The initial step of data collection was to select a dataset that would provide adequate coverage of FLE in Türkiye in online news sources. Online sources that

fall within the scope of this study were selected based on several criteria: They have a strong national presence which increases their influence on a wider community across the country; they are broadcast on online websites that are regularly updated and archived; and they are active and in service. The list of online news platforms that met these criteria was compiled from a recent report by Yanatma (2017), which compiled Türkiye-specific data. This report pointed to online web sources as the second most popular source of information for the Turkish people, followed by TV channels, and offered a list of the most popular online news outlets in Türkiye. Accordingly, the 16 online news agencies mentioned in this report were also selected as the site of data collection (see Appendix A for the list). The researchers then scanned each website's archives using the the following keywords: '(Foreign) language education in Türkiye', foreign language learning in Türkiye, ELT in Türkiye'. The search processes yielded in a collection of 29 pieces of news that was comprised of the standard form of news, opinion columns, and interviews, all of which were released between the years of 2015-2019. No news that was found on the topic after 2019, which may be because of a major shift in the agenda due to the COVID-19 pandemic. After having searched all the target media sites, the researchers became familiar with the content of each data by reading it thoroughly to achieve a careful analysis. Though all pieces of news were originally in Turkish, the excerpts provided in this study were translated by the back-translation process before their inclusion as examples.

5. Data Analysis

After compiling the data set, the researchers collaborated on each of the selected texts. First, the researchers got familiarized themselves with the selected articles (29 in total) and worked together on the texts by relating each clue to a component of the analysis. Next, they got engaged in peer debriefing with a colleague who had a PhD degree in ELT. Peer debriefing was held at intervals. After completing the analysis of texts, which were categorised by the year of broadcast, the researchers randomly selected one piece of news from each data set and invited their colleague to a peer debriefing session, which in total yielded in 5 texts to be analysed also by the second rater.

Cohesion: In this study, the researchers used Martin’s formulation of cohesion as ‘a set of discourse semantic systems’ (2001, p.38) since it provides a clearer picture of textual systems. Though Martin (1992) proposes four components of cohesion- *identification, negotiation, conjunction, and ideation*- we narrowed our focus to identification as a tool for tracking the cohesion of all the texts in our data set. We chose identification as it enables us to examine lexical cohesion as the most salient feature that indicates the ideology of the news in the data set. Thus, it is useful to decipher the potential ideological features woven into the texts as readers are likely to construct their perceptions on the frequency and familiarity of collocations in the text (Stubbs, 2001). In this study, we identified nominal groups (including people, places and things) that ‘...have the potential to participate as Agent or Medium in clause structure at some point or other in a text’ (Martin, 1992, p. 156). In order to make sense of the results of the identification process, we first grouped similar references under umbrella terms. Thus, we could identify the frequent lexical categories that shaped the discussion around FLE in Türkiye, as can be seen in Table 1.

Table 1. Categorization of References Found via Identification

Reference	Frequency in 2015 (4 pieces of news)	Frequency in 2016 (7 pieces of news)	Frequency in 2017 (3 pieces of news)	Frequency in 2018 (7 pieces of news)	Frequency in 2019 (8 pieces of news)	Total (29 pieces of news)
Various educational levels	97	93	6	65	97	347
Foreign language	36	87	9	71	79	282
Program Components (Teaching	81	46	16	43	66	250

methods & curriculum & grammar & 4 skills & assessment)						
English language	69	62	27	46	35	239
Authorities	31	70	6	25	66	198
Other Countries	33	58	15	23	20	149
FL Teachers	19	34	1	10	50	104
Negative concepts (problem, chaos, failure, nonsense, etc.)	13	36	10	14	9	78
Projects/ improvements	7	4	2	2	20	35
Parents	6	1	-	-	17	24
Technology	8	-	2	1	9	18

As can be seen in Table 1, the numbers of news released on the topic changed over the years, which led us to conduct a general discussion instead of providing a yearly comparison. Expanding on the most frequently identified references in Table 1, FLE practice in Türkiye covers almost all components of

the education system: students at all levels of education, teachers, schools, and curricula, teaching methods, assessment systems etc. Another point is that the evaluations targeting FLE concepts were done in EFL rather in other foreign languages. Additionally, the references to FL teachers generally refer to a specific language, though if an example was to be given, it was only through the cases of EFL teachers. Moreover, there was a significantly high number of references to authorities (N= 198 in total). Another salient feature of the data set was the existence of negative concepts such as problems, wrongdoing, nonsense, and chaos. The negative attitudes towards FLE practice expressed by these concepts were so consistently and frequently maintained that negativity seemed to be an endemic element of the discussion surrounding this topic.

The overall discourse organization: The second step in performing descriptive discourse analysis of the texts in the data set was achieved by focusing on the overall discourse structure to decipher the thematic organization of the texts. As suggested by Gee (2008), we split each message into a series of stanzas- ‘identifiable sets of lines around a particular perspective on a given concept, which may be a character, place, time, or event’ (p.120). In our study, we treated discussions as a stanza if they consisted of at least two or more sentences related to the content or topic. We first examined the news categorised on a yearly basis to check common themes. We then grouped them into categories under more representative themes. As also shown in Table 2 below, we could come up with a list of themes, some of which were consistently repeated across the years (see Appendix B for the identification process made across the data set).

Table 2. Themes Identified in the News across Years

Theme	f	Theme	f
Low education quality in EFL	17	Use of authentic and real-life tasks in FLE	4
Problems with EFL program (Limited class hours, curriculum, assessment)	15	FLE as an intricate concept	4
Changes, projects regarding FLE in Türkiye to be done by Ministry of National Education (MoNE) or Higher Education Board (HEB)	15	Limited FL background to be able to study at EMI universities	4
Grammar centred teaching as the decisive factor in the low success of FLE	14	Turkish students’ low mother tongue proficiency as a reason of failure in FLE	3

Communicative language teaching as the panacea for FLE	13	Comparison of other countries with Türkiye in EFL training quality	2
Inefficient FL teacher qualities & Limited proficiency levels of English instructors.	13	Teaching a second FL along with English	2
High importance of learning English	9	FL learners' concerns	2
Importance of early age as the onset of FLE	7	Importance of technology integration into FLE	2
Learners' individual characteristics in shaping FL success	5	The mutual clash of expectations between parents and teachers about their roles	1
Heavy workload of EFL instructors in crowded classrooms	4		

Table 2 shows the themes that belong to across the period from 2015 to 2019 in the order of frequency. The themes of the stanzas indicated that the plots of the news items investigated were relatively repetitive over the years. The main argument embedded in the news appeared to be the blaming of FLE's prevalent failures at all stages of education, from elementary school to university level (N=17). Grammar-centred instruction and an inadequate scoring system (N=14) were often blamed among the range of elements causing this failure. Still, the high frequency of attributions given to program changes (N=15) gave the message that efforts were being made to repair the system, as shown in the excerpt below.

MoNE will launch a project it has been working on for two years. MoNE aims to improve the quality of FLE in Türkiye via this change. Accordingly, the 5th grade is assigned only to Turkish her one foreign language education (Internethaber, 06.10.2016).

Regarding FL teachers, with the emphasis on EFL teachers, two specific claims were repeated across the news. Firstly, EFL teachers were targeted for their predominantly grammar-centred teaching methods which required lengthy explanations from teachers and reduced learners' opportunities to communicate in the class (N= 14). Secondly, they were portrayed to lack the desired level of language proficiency (N=13). In line with criticisms of grammar-centred teaching, there was a consistent promotion of Communicative Language Teaching (CLT) that was depicted among the remedies on the prescription for better FLE (N= 13). Evidence of the great attributes given to CLT is as follows:

The students ... find a chance of learning English well by engaging in dialogues in that school corridor which has been designed as a small city (Hürriyet, 11.02.2019);

We cannot claim to teach a foreign language as long as we teach speaking, writing, reading, and listening comprehension altogether (Hürriyet, 20.04.2019);

... thanks to new approaches to FL teaching, we aim for an exact process of language learning rather than memorisation-based approach (Internethaber, 2.12.2019).

Contextualization signals: Contextualization signals include any kind of cues that lead the readers to construct the context of the target in their minds in a particular way (Gee, 2008; Gumperz, 1982). The analysis of contextualization signs was based on the following questions by Gee (2008, p.124): 1- what sort of person does the *writer* take the *reader* to be? 2- what sort of person does the *writer* take herself to be?; 3- what does the *writer* assume the world (of things, ideas, and people) to be like for this communication? In order to reveal these hidden/implicit roles, we used the news values listed by Caple and Bednarek (2015) as our tool of analysis.

1- What sort of person do writers take readers to be?

The range of values attributed to readers are shown in Table 3 below.

Table 3. Values for Readers

Values for Readers	Negativity	Novelty	Proximity	Superlativeness	Consonance	Impact	Timeliness
<i>f</i>	19	7	4	2	1	1	1

Table 3 shows us that for readers, the value most frequently brought forth was negativity. The primary role given to readers was to acknowledge the FLE's negative situation in general. The most commonly expressed negative message was the widespread failure of Turkish learners in FLE, particularly in English. An example of how negativity was embedded into the news is visible in the following news heading:

English language training is a difficult process in Türkiye. Even though people spend years learning English, they may still not speak it fluently and they lack self-confidence in speaking English (CNN Türk, 05.04.2017).

The structure of news in journalism is built on the concept of an 'inverted pyramid', in which the most prominent items are presented at the top, influencing readers' attitudes to the rest of the news at hand (Teo, 2000; Van Dijk, 1988). In the leading piece above, negativity was pushed into the reader's mind. Thus, the reader was guided to interpret the rest of the text on the assumption that Türkiye failed in ELT. In another piece of news, the severity of the negativity was increased with the emphasis on the time allocated to ELT:

Though Türkiye offers students more than 1000 hours of English course until their graduation from high school, it still takes place among the countries which show the lowest success in speaking English. Türkiye ranks the 50th among the 70 countries listed (Habertürk, 07.10.2016).

In the lead above, in fact little evidence was provided on the criteria used to assess how poor the English proficiency of Turkish students was. No more statistics were provided in the rest of the text other than the repetition of the same ranking. Still, this small amount of information promoted the image that Türkiye lagged too behind the desired level of academic success in EFL. Following negativity, novelty –a positive value- was the second most frequent news value attributed to readers' perspective. It was assumed that the readers were eager to learn about novelties that could lead to improvements in ELT. They were presented with several promising cases that heralded a cure for the situation. These cases were comprised of either: a promising improvement project in the current education system (Habertürk: 02.05.2019; Internethaber: 18.09.2019; Milliyet: 05.09.2019; Anadolu Ajansı: 06.06.2017); or an inspiring story exemplifying the worthiness of individuals' efforts (Hürriyet: 12.11.2015, 02.11.2019; Internethaber: 27. 04.2019; Sözcü: 05.04.2016);

2- What sort of person do writers take themselves to be?

In order to reveal what identity text producers undertook, we looked at values assigned to writers in the texts and the results are displayed in Table 4 below.

Table 4. Values for Writers

Values for writers	Eliteness	Personalization	Negativity	Novelty	Impact
<i>f</i>	20	9	8	2	1

Table 4 shows the news topics that belong to across the period from 2015 to 2019 in the order of frequency. The themes of the stanzas indicated that the plots of the news items investigated were relatively repetitive over the years. As can be seen from Table 4, Eliteness was the dominant value that the writers based their arguments on. Caple and Bednarek (2015) describe Eliteness as ‘the high status of an individual, organization, or nation involved in an event or issue’ (p. 5). Accordingly, Eliteness in the target news was tracked via the involvement of evaluations made by high status people or organizations as shown in the following excerpt:

Prof. Dr. Yasemin Bayyurt (Boğaziçi University, Department of Foreign Language Education): there is a need to revise the teacher training programs that have been constructed improperly. There is a need to increase the number of quality teachers and academics. One of the biggest problems is that people studying these topics do not have any connection to each other and do not know what each other is doing (Hürriyet, 04.02.2016).

The excerpt above was used as the first line under one of the subheadings, which functioned as the highlights of that specific evaluation written by a columnist. The highlight was ‘this is a problem in planning’, a phrase aptly taken from Bayyurt’s speech. The function of Eliteness overlaps with that of

‘heteroglassic engagement’, which briefly refers to writers’ inclusion of other names as the voices or reference points with the purpose of consolidating their own claims (Fryer, 2013). In the following excerpt, the so-called failure claims made for FLE is being strengthened on behalf of the then Minister of National Education:

...Minister of Education Ziya Selçuk said that the issues about FL teaching cannot be solved with a standardized approach and asked ‘Why is FL compulsory for all students though it may be perfectly optional for some students?’ (Habertürk, 26.10.2018).

One other frequent value utilized by writers was Personalization. Personalization is defined as the employment of ‘the personal or human face of an event or issue; including eyewitness reports’ (Caple & Bednarek, 2015, p. 5). This case was illustrated in the extract taken from an opinion column, below.

A few days ago, I mentioned my observations in a parents’ meeting I joined in person. Today, I am going to report impressions of parents who were present both in that meeting with me (Internethaber, 02.12.2019).

In the lead above, the author acts on common ground with the reader, and through the implicit message that he too is deeply affected by the bad situation, which gives him the right to judge the case. As for the many of the news in the dataset, the news blamed the Turkish education system for not providing the students with the desired level of academic success in FLE.

3- What does the writer assume the world (of things, ideas, and people) to be like for this communication?

Context can be defined as the social setting that sets the boundaries for understanding a particular issue. Each context setting should be viewed differently, as there are factors that influence interpretation by different participants and observers. Table 5 shows the values embedded in the context image in the dataset.

Table 5. Values for Context

Values for context	Proximity	Timeliness	Negativity	Superlativeness	Novelty	Consonance	Impact
<i>f</i>	23	18	18	15	8	4	3

Multiple values can be identified together in a message to provide context, as shown in Table 5, it is possible to identify multiple values penetrated into the news together for creating the context: Proximity, Timeliness, Negativity and Superlativeness. All of these values are important in creating the desired contextual picture to which the writer and reader values to fit. Proximity simply refers to the geographical proximity of an event and it is well known that the closer an event is to the reader, the more attractive it is (O’neill & Harcup, 2009). Consistent with this basic newsworthiness criterion, the analysis showed that the success of FL education was only discussed in relation to Türkiye. Along with geographical proximity, proximity is also maintained in a temporal sense by the value of timeliness, and the quality of FLE continues to be depicted as ‘still important’ on the current agenda of Türkiye.

Our failure in FL teaching/ education has transformed into an officially confirmed, chronic problem (Cumhuriyet, 27.04.2016).

We believe that lack of proficiency in English poses a big threat for individuals’ career promotion in today’s globalizing World, where English is very close to be the main medium of instruction. (Hürriyet, 13.09.2018)

Regarding Negativity, the image of FLE was presented as if FLE was the only subject in which learners failed. Superlativeness was one other common value, established to refer to all academic levels from elementary through university level. The scope of the discussions was set as the whole country and the newsworthiness of the problem was sure to increase for readers when the problem was such invasive. Many headlines clearly displayed the engraving of

Superlativeness and Negativity together as the most salient point in the news as shown in the following samples:

Why can't Turks learn English? (Habertürk, 07.10.2016)

We take 1296 hours of English course throughout our education but we can't speak it, why? (Hürriyet, 26.02.2015)

Why is Türkiye unsuccessful in teaching foreign language? (Internethaber, 23.09.2018)

6. Discussion

This study investigated FLE quality through descriptive discourse analysis conducted around cohesion, general discourse organization, and contextualization in a series of news articles published in Türkiye between 2015 and 2019. Even though the data analysis was conducted on an annual basis, the results did not show significant differences for any component of the analysis on an annual basis. The results are comprehensively discussed below in the order of subsections of the research question.

a. What kind of cohesive markers are salient in the data set?

The first step of the analysis, identification, revealed that *foreign language* was the most dominant nominal group tag followed by *English*. This led us to the conclusion that FLE news was constructed mainly around the English language teaching practice in Türkiye. This is consistent with the status of English as the most preferred second language in Türkiye (Doğançay-Aktuna & Kızıltepe, 2005; Karakaş, 2013; Kırkgöz, 2009). This finding suggests that English served as a benchmark for FLE quality in Türkiye. At this point, we emphasized the need for a more objective attitude towards FLE assessment, rather than just blaming those involved with the English language. As for educators, quite a few attributes have been connected to foreign language teachers, who were systemically exemplified by English teachers. The professional competence of FL teachers was repeatedly mentioned as the most important determinant of teaching quality. The striking point was that in the target news, FL teachers' professional competence was equated with their language proficiency, which constituted their subject knowledge. However, knowledge of educational content, including other aspects of a teacher's professional competence, is not addressed (Richards, 2010; Sanchez

& Borg, 2014; Thoonen et.al., 2011). This kind of partial evaluation suggested that news producers were not properly informed about what constituted FL teachers' professional repertoire.

b. What kind of themes are prevalent in the data set?

Transition from micro-structural analysis to macro-structures was achieved by examining the entire overall discourse organization through theme-based stanza recognition. The most common introductory theme picked up in the news was the poor quality of EFL training in Turkish education system, which was portrayed as a chronic problem. Generally, there are many stanzas in the data set that cause this error, mostly due to widespread use of the Grammar Translation Method (GTM). It has been criticised for requiring grammar-based assessment, degrading language proficiency and eventually rendered all the investments done in FLE counterproductive. CLT was proposed as an immediate solution to academic stagnation in FLE and presented as a panacea for the current negative situation surrounding a flawed and widely condemned assessment system. While we agree that using the CLT will result in more proficient language users, to portray a quick and complete switch to the CLT as easily achievable is rather simplistic and away from the realities of Türkiye.

According to a recently published report from the Turkish Education Association (TEDMEM, 2018), several important steps need to be taken to improve the quality of FLE in Türkiye. Therefore, rather than addressing problems with a central, unified attitude, Türkiye needs to approach to the problem with an individualized approach. FLE is a highly individualized learning process with various social, cognitive, and emotional factors in action (Dörnyei & Skehan, 2003; Elis, 2004). Moreover, task-based learning opportunities for students working together in small groups are more productive than crowded classrooms where teachers have to take charge of classroom management. The Turkish education system does not yet have the optimal physical infrastructure to create this kind of individualized and small-group learning environments (Cihan & Yıldırım, 2014; Demir & Demir, 2012; Özer & Korkmaz, 2016). Second, there is a widespread need to reduce the workload of teachers to create space for their in-depth lesson preparation and engage in in-service professional development activities (TEDMEM, 2018). One intriguing finding of this study was that the news in the data set ignored all these points and they carried the discussion mainly

blaming FLE teachers for lacking the desired competency in the target language by downplaying language teachers' professional competency just into their language proficiency. Furthermore, a fairly comprehensive study by the British Council and TEPAV (2013) refuted the claim that FLE teachers did not have the desired level of language proficiency. Therefore, the majority of EFL instructors teaching at various educational levels from elementary school to higher education had the satisfactory level of language proficiency in using the CLT method. Assessments of teacher qualifications should therefore be organized on the basis of other teacher characteristics, and not just language proficiency. It is hoped that the steps taken to cause an expansion of the knowledge base of FLE teachers will improve their ability to create communicative learning environments (British Council & TEPAV, 2013).

c. What values are identifiable in terms of readers and writers?

As Van Dijk (1995) argues, news reports should be treated as a specific genre that is framed around a genre-specific use of language. Relying on this understanding, we treated language use as a feature shaped by the values embedded into the text and we commented on the ideology formation through these values. As such, we searched for recurring values, if any, to reveal salient properties of the language use specific to essential dimensions of news formation practice: readers, writers and the context. Our inspection showed that readers were aptly positioned to employ a Negativist perspective in the majority of the news. It is commonly argued that negative news create a stronger impact on readers than positive news do because people are naturally inclined to attend more to negative points in life and take their guard against them as a requirement of their survival process (Baumeister et al., 2001; Nguyen & Claus, 2013) Thus, it appeared that the news producers must have chosen the low academic success in FLE as the most common theme because it was a negative message that could guarantee not only the attention of more readers but also a long-lasting impact on the minds of those readers. There were only 2 positive messages in the data set. It shows how individual efforts of EFL instructors can lead to desired FL learning success. We argue that the FLE situation in Türkiye could be significantly improved through the school-specific projects if the media emphasized the value of these individuals' efforts rather than the poor-quality education.

As for the values attributed to the authors of the news in question, it was shown that the arguments presented in the news were largely supported by the employment of Eliteness. The underlying reasons for the poor quality of FLE have been generally discussed with reference to the comments of academics and policy makers. This strategy may have been chosen to give the impression that the news was constructed based on solid arguments. This result is consistent with the comments of Yılmaz and Adıgüzel (2016) who interpreted the inclusion of comments of academics and bureaucrats as valuable and informative on Türkiye's educational issues. On the other hand, our results contradicted those of Berkant and Cömert (2013), who reported a significantly lower number of ideas in the news from academics, policy makers and experts included in their data set.

7. Conclusion

This study was completed using a sophisticated methodology. The challenge arose from a comprehensive and analytical approach. We attempted to integrate analysis at both micro and macro-levels, which required a thorough review of all texts within the dataset. For us, the mainstream features summarised above highlight the need for a reconsideration of news production on FLE.

First, policy-makers should consider ways to scale up educational activities and improve teacher education and training. This allows us to find realistic and concrete solutions to recurring problems (i.e. extensive use of GTM, educational background of language teachers, language proficiency of teachers). Throughout the data set, we noticed that each time a different country was mentioned, it was depicted as superior to Türkiye in terms of FLE quality and as readers we have never been told about what created the difference between us and those countries offering significantly better FLE. As such, practitioners (academics & teachers) need to report more on practical steps to improve the situation while discussing the reasons of failure and designating the optimum situation nationwide rather than comparing Türkiye with other countries through a simplistic and product-based approach. FL teachers need to be empowered to display their enthusiasm through projects that promote learners' communication skills, as teacher motivation has been shown to be critical in contributing to learners' academic success (Han & Yin, 2016). For us, it is the small scale and context-specific success stories that can bring long term success in FLE.

This study is the result of an innovative attempt as it proposes a novel interpretation of Gee's (2008) method of discourse analysis. Unlike other similar studies, to the researchers' knowledge, this was the first time Gee's notion was used in news. It is also preliminary in that it integrated the notion of news values into Gee's notion of contextualization. This study also has its own limitations. First, the data set consists of only online news released in a 5 year-time-span. As such, it is time-bound and provides only a snapshot of the situation. A broader dataset can be formed and analysed in further studies. Second, the findings are delineated by the methods and research focus. Other studies have focused on grammatical features, components of cohesion, or the thematic organization of texts with a particular focus on headlines and images accompanying news, which is labelled as 'less studied/less focused on, so a bit ignored in discourse studies' (Gee, 2008, p.142). Future studies may analyse what images were used in the news about FL endeavours in Türkiye. Next, formal sources describing policy makers' general attitude towards the topic, documents announcing improvements, revisions, new regulations made by the Ministry of National Education and Turkish Council of Higher Education on the topic can be analysed with a critical approach. Finally, close scrutiny of texts on individual teacher stories in online FLE environments, suggestions from experts on adaptations to online learning, and justifications for actions taken by policy makers are relevant to distance learning that tell us a lot about how FLE is depicted in relation to distant education.

REFERENCES

Alagözlü, N. (2012). English as a foreign language cul-de-sac in Turkey. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 47, 1757-1761.

Alhamdan, B., Al-Saadi, K., Baroutsis, A., Du Plessis, A., Hamid, O. M., & Honan, E. (2014). Media representation of teachers across five countries. *Comparative Education*, 50(4), 490-505. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/03050068.2013.853476>

Arik, B. T. (2020). English in Turkey. *World Englishes*, 39(3), 514-527.

Blackmore, J., & Thorpe, S. (2003). Mediating change: The print media's role in mediating education policy in a period of radical reform in Victoria, Australia. *Journal of Education Policy*, 18(6), 577-595. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0268093032000145854>

Baumeister, R. F., Bratslavsky, E., Finkenauer, C., & Vohs, K. D. (2001). Bad is stronger than good. *Review of General Psychology*, 5(4), 323-370. Retrieved from <https://journals.sagepub.com/doi/10.1037/1089-2680.5.4.323>

Berkant, H. G., & Cömert, M. (2013). Günlük gazetelerdeki eğitimle ilgili haberlerin incelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 25-44.

British Council & TEPAV (2013). Turkey national needs assessment of state school English language teaching. Retrieved from https://www.britishcouncil.org.tr/sites/default/files/turkey_national_needs_assessment_of_state_school_english_language_teaching.pdf

Burma, Z. A. (2016). 4th industrial revolution and innovating in the digital economy: World and Turkey values for 2016 by global indicators. *International Journal of Research in Engineering, IT and Social Sciences*, 6(12), 20-33.

Caple, H., & Bednarek, M. (2015). Rethinking news values: What a discursive approach can tell us about the construction of news discourse and news photography. *Journalism*, 17(4), 1-22. Retrieved from <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1464884914568078>

Cihan, T., & Yıldırım, A. (2014). Instructors' perceptions of social interaction and its practical reflections in foreign language classes. *Elementary Education Online*, 13(3), 1033-1048. Retrieved from <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&site=eds-live&db=eue&AN=97483679>

Demir, S., & Demir, A. (2012). New high school instructional programs in Turkey: Problems, expectations and suggestions. *Elementary Education Online*, 11(1), 35-50.

Denkci-Akkas, F., & Coker, B. (2016). The use of communicative approach in 9th grade EFL classes. *Eurasian Journal of Educational Research*, 65, 71-90.

Dijk, T. A. van (1995). The mass media today: Discourses of domination or diversity. *Javnost- The Public*, 2(2), 27-45.

Dijk, T. A. van (1988). *News analysis: Case studies of international and national news in the press*. Hillsdale: Erlbaum.

Dijk, T. A. van (2002). The interdisciplinary study of news as discourse. In N. W. Jankowski & K. B. Jensen (Eds.), *A handbook of qualitative methodologies for mass communication research* (pp. 122-134). London: Routledge.

Doğançay-Aktuna, S., & Kızıltepe, Z. (2005). English in Turkey. *World Englishes*, 24(2), 253-265. Retrieved from <https://doi.org/10.1111/j.1467-971X.2005.00408.x>

Dörnyei, Z., & Skehan, P. (2003). Individual differences in second language learning. In C. J. Doughty & M. H. Long (Eds.), *The handbook of second language acquisition* (pp. 589-630). Malden: Blackwell Publishing.

Fryer, D. L. (2013). Exploring the dialogism of academic discourse: Heteroglossic engagement in medical research articles. In G. Anderson & K. Bech (Eds.), *English corpus linguistics: Variation in time, space and genre* (pp. 183-207). Amsterdam: Rodopi.

Gee, J. P. (2008). *Social linguistics and literacies: Ideology in discourses* (2nd ed.). London: Routledge.

Genc, Z. S. (2010) Teacher autonomy through reflective journals among teachers of English as a foreign language in Turkey. *Teacher Development*, 14(3), 397-409. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13664530.2010.504028>

Gumperz, J. J. (1982). *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.

Han, J. & Yin, H. (2016). Teacher motivation: Definition, research development, and implications for teachers. *Cogent Education*, 3(1), 1-18. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2331186X.2016.1217819>

Haznedar, B. (2010, November). *Türkiye’de yabancı dil eğitimi: Reformlar, yönelimler ve öğretmenlerimiz*. Paper presented at International Conference on New Trends in Education and Their Implications, Antalya, Turkey. Retrieved from <http://www.iconte.org/FileUpload/ks59689/File/166.pdf>

Karakaş, A. (2013). The Expansion of the English Language across Turkey: Threat or opportunity? *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 159-171. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2331186X.2016.1217819>

Kırkgöz, Y. (2005). English language teaching in Turkey: Challenges for the 21st century. In G. Braine (Ed.), *Teaching English to the world: History, curriculum, and practice* (pp. 159-175). New York: Routledge.

Kırkgöz, Y. (2008). A case study of teachers' implementation of curriculum innovation in English language teaching in Turkish primary education. *Teaching and Teacher Education*, 24, 1859-1875. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.tate.2008.02.007>

Kırkgöz, Y. (2009). Globalization and English language policy in Turkey. *Educational Policy*, 23(5), 663-684. Retrieved from <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0895904808316319>

Kırkgöz, Y. (2017). English education policy in Turkey. In R. Kirkpatrick (Ed.), *English language education policy in the Middle East and North Africa*, (pp. 235-256). Cham: International Publishing AG.

Kızıldağ, A. (2009). Teaching English in Turkey: Dialogues with teachers about the challenges in public primary schools. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 1(3), 188-201.

Martin, J. R. (1992). *English text: System and structure*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Nguyen, V. H., & Claus, E. (2013). Good news, bad news, consumer sentiment and consumption behaviour. *Journal of Economic Psychology*, 39, 426-438.

Oktaç, A. (2015). Foreign language teaching: A problem in Turkish education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 174, 584-593.

O'Neill, D., & Harcup, T. (2009). News values and selectivity. In K. Wahl-Jorgensen & T. Hanitzsch (Eds.), *The handbook of journalism studies* (pp. 181-194). London: Routledge.

Ozsevik, Z. (2010). *The use of communicative language teaching (CLT): Turkish EFL teachers' perceived difficulties in implementing CLT in Turkey*. Unpublished master's thesis, University of Illinois, United States.

Ott, B. L., & Mack, R. L. (2010). *Critical media studies: An introduction*. Malen: Wiley Blackwell.

Özer, B., & Korkmaz, C. (2016). Yabancı dil öğretiminde öğrenci başarısını etkileyen unsurlar. *EKEV Akademi Dergisi*, 67, 59-84.

Phipps, S., & Borg, S. (2009). Exploring tensions between teachers' grammar teaching beliefs and practices. *System*, 37(3), 380-390.

Polat, H., & Ünişen, A. (2016). An analysis of teacher news in Turkish printed media within the context of teachers' image. *Cogent Education*, 3(1), 1179614.

Rawolle, S. (2013). Understanding equity as an asset to national interest: developing a social contract analysis of policy. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 34(2), 231-244. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01596306.2013.770249>

Richards, J. C. (2010). Competence and performance in language teaching. *RELJ journal*, 41(2), 101-122. Retrieved from <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0033688210372953>

Sanchez, H. S., & Borg, S. (2014). Insights into L2 teachers' pedagogical content knowledge: A cognitive perspective on their grammar explanations. *System*, 44, 45-53. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0346251X1400027X?via%3Dihub>

Saricoban, G. (2012). Foreign language education policies in Turkey. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 2643-2648.

Solak, E. & Bayar, A. (2015). Current challenges in English language learning in Turkish EFL context. *Participatory Educational Research*, 2(1), 106-115. Retrieved from <https://doi.org/10.17275/per.15.09.2.1>

Stubbs, M. (2001). Computer-assisted text and corpus analysis: Lexical cohesion and communicative competence. In D. Schiffrin, D. Tannen, & H. E. Hamilton (Eds.), *The handbook of discourse analysis* (pp. 304-320). Malden: Blackwell Publishing.

Talbot, M. (2007). *Media discourse: Representation and interaction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

TEDMEM (2018). PISA 2018'e ilk bakış: Bulgular Türkiye için ne söylüyor? Retrieved from <https://tedmem.org/download/pisa-2018e-ilk-bakis-bulgular-turkiye-icin-ne-soyluyor?wpdmdl=3191&refresh=5f04b66d4045f1594144365>

Teo, P. (2000). Racism in the news: A critical discourse analysis of news reporting in two Australian newspapers. *Discourse & Society*, 11(1), 7-49. Retrieved from <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0957926500011001002>

Thoonen, E. E., Slegers, P. J., Peetsma, T. T., & Oort, F. J. (2011). Can teachers motivate students to learn? *Educational Studies*, 37(3), 345-360. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03055698.2010.507008>

Viswanath, K., Ramanadhan, S., & Kontos, E. Z. (2007). Mass media. In S. Galeo (Ed.), *Macrosocial determinants of population health*, (pp. 275-294). New York: Springer.

Wallace, M. (1995). The contribution of the mass media to the education policy processes. *International Journal of Educational Reform*, 4(2), 124-130.

Yanatma, S. (2017). *Reuters institute digital news report 2017: Turkey supplementary report- Report. Reuters Institute for the Study of Journalism*.

Yılmaz, Y., & Adıgüzel, M. (2016). Ana akım medyada yer alan eğitim haberlerinin söylem seçkinleri açısından değerlendirilmesi. *Proceedings of International Congress on New Trends in Higher Education: Keeping up with the Change*, pp.23-45. Retrieved from https://nthe.aydin.edu.tr/Bildir_online.pdf#page=29

Yüce, F., & Çoban, A. (2018). Eğitim ile ilgili yazılar açısından ulusal basının değerlendirilmesi. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(15), 1-15.

APPENDIX A

The list of online news platforms included in this study (Yanatma, 2017)

- 1- CNN Türk
- 2- Hürriyet
- 3- Mynet
- 4- NTV
- 5- Sözcü
- 6- Sondakika
- 7- Milliyet
- 8- Haberler.com
- 9- Habertürk
- 10- Internethaber
- 11- Cumhuriyet
- 12- Ensonhaber
- 13- AA (Anadolu Ajansı)
- 14- ONeDio
- 15- TRT News
- 16- Sabah

APPENDIX B

Identification process of themes across the data set

Theme	<i>f</i>	Source & Date
Low education quality in EFL	17	Sabah , 20.06.2018; Internethaber , 02.12.2019; 23.09.2018; CNN Türk , 05.04.2017; Onedio , 05.04.2016; Hürriyet , 26.02.2015; 04.02.2016; 07.04.2017; Anadolu Ajansı , 06.06.2017; Habertürk , 07.10.2016; Cumhuriyet : 27.04.2016 x 3; Milliyet , 12.05.2015 x 2; Internethaber , 23.09.2018; Hürriyet , 26.02.2015
Problems with the EFL program (Limited class hours, curriculum, assessment)	15	Hürriyet , 20.04.2019; 10.12.2018; CNN Türk , 05.04.2017 x 2; Habertürk , 07.10.2016; Milliyet , 09.06.2019; Habertürk , 07.10.2016; Internethaber , 06.10.2016; Hürriyet , 26.02.2015 x 3; 20.04.2019 x 2; 08.06.2018;

- Changes, projects 14 **Habertürk**, 02.05.2019; 26 10.2018;
regarding FLE in Türkiye **Internethaber**, 18.09.2019 x 2;
to be done by MoNE or 06.10.2016; **Cumhuriyet**, 14.04.2015;
Higher Education Board **Hürriyet**, 02.11.2019; 10.12.2018;
04.02.2016; **Onedio**, 05.04.2016; **Milliyet**,
09.06.2019 x 3; **Internethaber**,
18.09.2019; 23.09.2018
-
- Grammar centred teaching 14 **Hürriyet**, 20.04.2019; 13.09.2018;
as the decisive factor in the 12.11.2015; 26.02.2015 x 2; **Sabah**,
low success of FLE. 20.06.2018; **CNN Türk**, 05.04.2017;
Onedio, 05.04.2016; **Habertürk**,
02.05.2019; 07.10.2016 x 2;
Internethaber, 27.04.2019; 13.03.2018,
Milliyet, 08.02.2016
-
- Communicative language 13 **Hürriyet**, 20.04.2019; 02.11.2019;
teaching as the panacea for 10.12.2018; 13.09.2018; 12.11.2015 x 3;
FLE. **CNN Türk**, 05.04.2017; **Sabah**,
20.06.2018; **Anadolu Ajansı**, 06.06.2017;
Sözcü, 05.04.2016; **Internethaber**:

27.04.2019; **Milliyet**, 09.06.2019

Inefficient FL teacher qualities & Limited proficiency levels of English instructors. 10 **Hürriyet**, 20.04.2019 x 2; 26.02.2015, 04.02.2016; **Onedio**, 05.04.2016 x 2; **Milliyet**, 08.02.2016 x 2; 09.06.2019; **Habertürk**, 07.10.2016; 02.05.2019; **Internethaber**, 23.09.2018; 18.09.2019

High importance of learning English 9 **Hürriyet**, 13.09.2018 x 2; 08.06.2018; **Sabah**, 20.06.2018; **Hürriyet**, 07.04.2017; **Anadolu Ajansı**, 06.06.2017; **Onedio**, 05.04.2016; **Cumhuriyet**, 27.04.2016; **Habertürk**, 02.05.2019

Importance of early age as the onset of FLE 7 **Hürriyet**, 20.04.2019 X2; 10.12.2018; 3.09.2018 x 2; 12.11.2015; **Cumhuriyet**, 14.04.2015;

Learners' individual characteristics in shaping FL success	5	Internethaber , 23.09.2018; Habertürk , 26.10.2018 x 2; Hürriyet , 12.11.2015 x 2; Milliyet , 09.06.2019
Heavy workload of EFL instructors in crowded classrooms	4	Hürriyet , 04.02.2016; 26.02.2015; Onedio , 05.04.2016; Habertürk , 07.10.2016
Use of authentic and real-life tasks in FLE	4	Hürriyet , 02.11.2019 x2; Internethaber , 27.04.2019 x2
FLE as an intricate concept	3	Habertürk , 26.10.2018; Hürriyet , 04.02.2016; Milliyet , 08.02.2016; Onedio , 05.04.2016
Limited FL background to be able to study at EMI universities	4	Milliyet , 08.02.2016 X 2; Internethaber , 23.09.2018; Hürriyet , 08.06.2018

Turkish students' low mother tongue proficiency as a reason of failure in FLE	3	Milliyet , 08.02.2016 x 2; 12.05.2015
Comparison of other countries with Turkey in EFL training quality	2	Internethaber , 23.09.2018; Hürriyet , 26.02.2015
Teaching a second FL along with English		Internethaber , 02.12.2019; Hürriyet , 13.09.2018
FL learners' concerns		Hürriyet , 12.11.2015; Sözcü , 05.04.2016
Pre-service training of FL teachers	1	Habertürk , 02.05.2019;
Importance of technology integration into FLE	1	Hürriyet , 20.04.2019; 07.04.2017

The mutual clash of expectations between parents and teachers about their roles 1 **Internethaber**, 02.12.2019

TELE SATIŞ ÇALIŞANLARININ ÖRGÜTSEL BAĞLILIK SEVİYELERİNDEKİ FARKLILIKLAR: DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER BAĞLAMINDA BİR ARAŞTIRMA

Faruk ÇAKMAK*

ÖZ

Bu çalışma, tele satış operasyonu yapan bir işletmede örgütsel bağlılığın demografik özellikler bazında ne şekilde etkilendiğini konu almaktadır. Araştırmanın uygulama örneklemini İstanbul, İzmir, Konya, Ankara ve Samsun illerinde tele satış alanında faaliyet gösteren firma çalışanlarını içermektedir. Araştırmada 721 çalışana çevrimiçi anket açılmış olup 688 kişiden dönüş alınmıştır. Çalışmanın analiz safhasında SPSS 22 programından faydalanılarak, hipotez önermelerine ilişkin sonuçlara ulaşılmıştır. Ulaşılan sonuçlara göre; örgütsel bağlılıkla cinsiyet ve medeni durum değişkenleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmazken yaş, eğitim düzeyi ve kıdem değişkenleri arasında farklılıklar bulunmuştur. Araştırma bulguları üzerinden sektör profesyonellerine ve gelecekte yapılacak çalışmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel Bağlılık, Demografik Özellikler, Çağrı Merkezi Sektörü

* Doktora Öğrencisi, Gebze Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü

(farukcakmaktr@gmail.com) <https://orcid.org/0000-0001-8291-9659>

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. XVI, No. 1, (Nisan 2023)

Geliş Tarihi: 18 Mart 2021

Kabul Tarihi: 1 Nisan 2023

Bu makaleden alıntı yapmak için: Çakmak, Faruk. (2023, Nisan). Telesatış Çalışanlarının Örgütsel Bağlılık Seviyelerindeki Farklılıklar: Demografik Özellikler Bağlamında Bir Araştırma, YDÜ SOSBİLDER, 16(1), 98-122.

ABSTRACT

CHANGE IN ORGANIZATIONAL COMMITMENT LEVELS OF TELESALLES EMPLOYEES: A STUDY IN THE CONTEXT OF DEMOGRAPHIC FEATURES

This study focuses on how organizational commitment is affected on the basis of demographic characteristics in a company engaged in telemarketing operations. The application phase of the research includes employees of the firm operating in the field of telemarketing in the provinces of Istanbul, Izmir, Konya, Ankara and Samsun. In the research, an online questionnaire was opened to 721 employees, and 688 responses were received. In the analysis phase of the study, the results regarding hypothesis propositions were obtained by using the SPSS 22 program. According to the results; while there were no differences between organizational commitment and gender, marital status variables; differences were found between the variables of age, education level and working time. Based on the research findings, suggestions were made to industry professionals and for future studies.

Keywords: *Organizational Commitment, Demographic Features, Call Center Sector*

1. Giriş

Teknolojinin iş ve sosyal hayatımızda önemli bir rol almasıyla birlikte, son yıllarda teknoloji odaklı müşteri deneyim merkezi uygulamalarının sayısı oldukça artmıştır. İşletmeler daha çok müşteriye ulaşmak, müşterilerine bütünlük süreç yönetimi yaklaşımıyla hızlı, kaliteli ve çevik bir müşteri deneyimi hizmeti sunmak amacıyla, birçok yazılımdan faydalanmaktadır. Bu yazılımlardan öne çıkanlar; Müşteri İlişkileri Yönetimi (CRM - Customer Relationship Management) ve telefonla satış platformlarıdır. Tam da bu noktada tele satış, yani telefon üzerinden satış uygulaması devreye girmektedir. Satış ağlarını ve performanslarını yükseltmek isteyen kurumlar, daha çok hedef kitleye daha hızlı ulaşmak için, geleneksel satış yöntemleri yerine tele satış imkânlarından yararlanmaya başlamışlardır. Bazı işletmeler tele satış operasyonunu kendi bünyelerinde kurdukları birimlerle yürütürken bazıları ise, ana uzmanlık alanları olmadığı düşüncesiyle, bu operasyonun işletimini çağrı merkezi firmalarına vermektedir (Çekmecelioğlu, 2006).

Telefonla müşterilere dış arama yaparak satış yapmaya çalışan tele satış çalışanlarının örgütsel bağlılık seviyesini, çalışma koşulları itibariyle korumak ya da yükseltmek son derece meydan okuyucu bir süreçtir. Bu çalışanlar fiziki

çalışma koşulları itibariyle son derece katı mesai şartları (fazla mesaili çalışma) altında çalışmaktadırlar. Diğer taraftan asgari ücret üzerinden çalışmakla ilintili yaşadıkları ekonomik sıkıntılar, arama yaptıkları müşterilerle kurdukları olumsuz diyaloglar sonrası deneyimledikleri olası tükenmişlik duyguları, bu koşulları daha da zorlaştırmaktadır. Buradan hareketle böylesine zor bir sektörde örgütsel bağlılık seviyesini yüksek düzeylere çıkarmak ve bu düzeyi korumak, gerek insan kaynakları profesyonelleri gerekse de şirket karar vericileri açısından son derece meydan okuyucu bir iştir (Gürbüz, 2006).

Çağrı merkezi çalışanlarının fiziki olarak zorlayıcı çalışma koşulları içerisinde çalışmasının dışında, ilgili çalışanları psikolojik olarak olumsuz etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin büyük bir kısmı çalışanların müşterilerle kurulan iletişimi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Müşteri görüşmesinin mümkün olduğu kadar kısa tutulma zorunluluğu ve kalite baskısı hedefleri, çalışanlardaki yorgunluk ve stres seviyelerini gözle görülür seviyede arttırmaktadır (Ağraş ve Genç, 2018). Diğer taraftan özellikle çağrı merkezi ve daha da özelde tele satış çalışanları arasında iş gücü devir hızı (turnover) ve devamsızlık (absenteeism) rakamlarının çok yüksek seviyede gerçekleşmesi, bu alanda yapılacak örgütsel bağlılık araştırmalarının önemini arttırmaktadır. Yapılan araştırmalara göre, çağrı merkezi sektöründe yıllık iş gücü devir hızı %35 ile %50 bandında değişmektedir (IBISWorld, 2008). Bununla birlikte çalışanların kıdem süreleri incelendiğinde, üçte bir çalışanın herhangi bir iş yerinde bir yıldan daha az çalıştığı görülmektedir (Holman vd., 2007). Bu bağlamda çalışanlarının uzun yıllar işlerinde çalışmalarını isteyen işverenler, çalışanlarıyla ilgili düşük işten ayrılma niyetleri ve yüksek performans parametrelerini sağlamayı çalışmaktadır (Bozkurt ve İrfan, 2013).

Örgütsel bağlılık kavramı, yönetim ve organizasyon alanında en çok araştırma yapılan konulardan bir tanesidir (Cooper-Hakim ve Viswesvaran, 2005). Örgütsel bağlılık literatürdeki araştırmalar çerçevesinde üç faktör kapsamında açıklanmaktadır. Bu faktörler sırasıyla; organizasyonun amaç ve hedeflerini içselleştirip anlamlandırabilme duygusu, kurum adına ekstra efor sarf etme çabası, kendini kurumun bir parçası olarak görme ya da hissetmedir (Mowday vd., 1979). Örgütsel bağlılık seviyelerini gözle görülür bir biçimde iyileştiren kurumlar başta çalışan memnuniyeti olmak üzere, iş gücü devir hızı ve bireysel ve kurumsal performans değişkenlerinde anlamlı gelişimler sağlamaktadırlar. Buradan

hareketle örgütsel bağlılık düzeyinde elde edebilecek artışın, sadece insan kaynakları metrikleri üzerinde değil, aynı zamanda işletmenin finansalları (gelir tablosu, bilanço, nakit akışı vb.) üzerinde de pozitif etkisi olduğu söylenebilir (WeiBo vd., 2010).

Çağrı merkezlerinin de yer aldığı telekomünikasyon sektörü, büyük oyuncular ve yıkıcı rekabet ortamının olduğu karmaşık bir eko sistemden oluşmaktadır. İnternet, sabit telefon ve mobil iş alanları olmak üzere, sektörü şekillendiren üç saç ayağı bulunmaktadır. Sabit telefon alanında yıldan yıla ciddi düşüşler gözlemlenirken, internet ve mobil iş alanlarında yıllık bazda astronomik büyüme rakamlarına ulaşılmaktadır. Yoğun rekabetin ve üssel büyümenin hakim olduğu sektörde işletmeler, kendilerini rakiplerinden pozitif manada farklılaştırmak için insan kaynakları uygulamalarına yatırım yapmaya başlamışlardır (Giray, 2007). Bu yatırımların alt başlıkları içerisinde ise öne çıkan en önemli konu örgütsel bağlılık konusudur. Çünkü örgütsel bağlılığın yüksek olduğu işletmelerde çalışan motivasyonu, mutluluğu ve bunlara bağlı olarak finansal göstergeler de yüksek çıkmaktadır. Diğer taraftan çalışmanın örneklemini oluşturan tele satış çalışanları, satış yapan ve dolayısıyla işletmeye gelir getiren çok önemli bir pozisyon grubudur. Tele satış çalışanlarının örgütsel bağlılık düzeylerinin yüksek olması, kurumlarını sahiplenme ve kurumlarında kalma reflekslerini de aynı zamanda geliştirecektir. Bu durum ise istenilen finansal hedeflere ulaşmayı kolaylaştıracak ve zincirleme etkiyle de kurumun müşteri gözünde pazarda olumlu manada rakiplerinden ayrılmasına hizmet edecektir (Arslan, 2017).

Bu çalışmada, çağrı merkezi sektöründe faaliyet gösteren tele satış operasyonlarında çalışanların demografik özellikleri üzerinden örgütsel bağlılık düzeylerine yönelik araştırma yapılmıştır. Literatürde bu sektörler kapsamında örgütsel bağlılıkla ilgili araştırmalar bulunmakla beraber, hedef kitle olarak tele satış çalışanlarının hedeflendiği çalışmalara rastlanmamıştır. Ayrıca, çalışmanın demografik özellikler noktasındaki analiz çeşitliliği, literatüre katkı konusuna fayda sağlamaktadır. Bu araştırmayla temel olarak, tele satış çalışanlarının örgütsel bağlılık seviyeleriyle demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır. Çalışmada ilk olarak örgütsel bağlılık kavramı literatürle ilişkili biçimde açıklanmıştır. Çalışmanın uygulama kısmında ise İstanbul, İzmir, Konya, Ankara ve Samsun illerinde telekomünikasyon sektöründe

çalışanlar üzerinden, örgütsel bağlılık düzeyiyle demografik değişkenler arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Çalışma sonucunda ortaya çıkan bulguların literatüre, özellikle de çağrı merkezi sektöründeki tele satış operasyonlarında, çalışanların demografik özellikleri üzerinden örgütsel bağlılık durumlarına ilişkin yorumlamalara katkı sağlaması beklenmektedir. Bunun yanında, çalışma sonunda elde edilen bulguların, farklı sektörlerde konuyla ilgili yapılacak çalışmalara yön vereceği değerlendirilmektedir.

2. Literatür İncelemesi

2.1. Örgütsel Bağlılık

Örgütsel bağlılık; çalışanların kurum içerisinde devam etme isteği ve kurumun hedef ve değerlerine karşı oluşturdukları bağlılık olarak tanımlanmaktadır (Doğan ve Kılıç, 2007). Çalışanların kuruma karşı bağlılıklarını tetikleyen temel etmen, çalışanların kurum içinde paylaştıkları duygu ve düşüncelerdir (Atilla, 2016). Diğer taraftan örgütsel bağlılık, çalışan ve kurum arasında şekillendirilmiş psikolojik sözleşmedir (Çekmecelioğlu, 2006). Bir işletme için örgütsel bağlılığın kuruma sağladığı en önemli katkılardan biri; işletmenin sahip olması gerektiği insan sermayesini en uygun seviyede kullanabilmesine imkan tanımasıdır. Diğer taraftan iş gücü devir hızı, devamsızlık kavramlarıyla örgütsel bağlılık arasında negatif ilişkinin bulunması, örgütsel bağlılığın önemini daha da arttırmaktadır (Özler, 2015).

Örgütsel bağlılık kavramı Allen ve Meyer sınıflandırmasına göre; duygusal bağlılık, devam bağlılığı ve normatif bağlılık olmak üzere üç seviyede incelenmektedir (Doğan ve Kılıç, 2007). Duygusal bağlılık (emotional commitment); çalışanın kuruma duygusal anlamda yakınlık hissedip kurumla özdeşleşmesi olarak tanımlanmaktadır (Gürbüz, 2006). Devam Bağlılığı (Continuity Commitment); zorunlu bağlılık olarak da isimlendirilmektedir. Devam bağlılığı, çalışan açısından bir işletmede kalmanın algılanan maliyet hesabı üzerine dayanmaktadır. Bir başka ifadeyle devam bağlılığında çalışan, iş yerinde sahip olduğu imkanlarla işten ayrılma durumunda karşılaşacağı durumu karşılaştırarak maliyet hesabı yapmaktadır (Özler, 2015). Eğer işten ayrılmadaki imkanlar, işte kalmadaki olanaklardan daha fazla ise, çalışan işten ayrılma eğilimine girmektedir. Tam tersi durumda ise çalışan iş yerinde çalışmaya devam etme eğiliminde olmaktadır (Robbins vd., 2017). Son olarak normatif bağlılık

(Normative Commitment); çalışanların kurumda kalmaya devam etmesiyle ilgili sorumluluk duygularını yansıtmaktadır. Normatif bağlılıkta işletmeye karşı duyulan sorumluluk ve ahlaki boyut ön plandadır. Yani çalışanın işletmeye bağlılık hissetmesi için, sosyal sorumluluk bilincine sahip olması ve kurumda kalmayı bir görev olarak benimsemesi ve içselleştirmesi gerekmektedir (Bozkurt ve Yurt, 2013).

2.2. Örgütsel Bağlılık ve Demografik Değişkenler Arasındaki İlişki

Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde, örgütsel bağlılık ile demografik değişkenler arasında farklı ilişki boyutları gözlemlenmektedir (Meyer ve Allen, 1991). Bu çalışmada çalışan demografik özelliklerinden cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim düzeyi ve kıdem değişkenleriyle örgütsel bağlılık değişkeni arasındaki ilişki incelenecektir. Örgütsel bağlılık düzeyinin çalışanların demografikleri bazında bilinmesi, işletmedeki karar vericilere çıkan sonuçlar üzerinden demografik detayda aksiyon alma noktasında katkı sağlayacaktır. Örneğin bir işletmede örgütsel bağlılık düzeyi cinsiyete göre farklılaşıyorsa, yani kadın ve erkekler arasındaki bağlılık düzeyi anlamlı bir şekilde farklıysa, bağlılık düzeyini iyileştirmeye yönelik atılacak adımlar da farklılaşmalıdır. Bu yaklaşım işletme kaynaklarının etkin bir biçimde yönetilmesine hizmet edecektir (Babadağ, 2015).

Örgütsel Bağlılık ve Cinsiyet: Bu alanda yapılan çalışmalarda bir fikir birliği olmamakla birlikte, genel olarak kadın çalışanların erkek çalışanlara nazaran çalıştığı kurumlara karşın örgütsel bağlılıklarının daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır (Chen, 2007). Benzer bir görüş Mowday vd. (1982) tarafından da desteklenmiştir. Bu durum kadınların erkeklerden daha çok mücadeleciler ve zorluklara karşı daha fazla dirençli olma refleksine sahip olmalarıyla açıklanmaktadır. Bu görüşün tam tersi olan, erkeklerin kadınlarla kıyaslandığında daha yüksek örgütsel bağlılığa sahip olma durumu, Erdem (2007), Ferrira (2007) ve Uygur (2004) tarafından ortaya konulmaktadır.

Örgütsel Bağlılık ve Medeni Durum: Örgütsel bağlılık medeni durum ilişkisinde hakim olan görüş; bekarların evli ve dul bireylerle kıyaslandığında örgütsel bağlılık seviyelerinin daha düşük olduğudur. Bu durumun nedeni, devam bağlılığı çerçevesinde bekarların şirketten ayrılmaya yönelik fırsat maliyetini göze almalarıyla ilintilidir. Bir başka ifadeyle, bekarlar işletmede kalma ya da işletmeden ayrılma kararında, işletmeden ayrılmayı daha az maliyetli

bulmaktadırlar (İnce ve Gül, 2005). Diğer taraftan Allen ve Meyer'e (1991) göre devam bağlılığı ve normatif bağlılık ile medeni durum arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Bununla birlikte, örgütsel bağlılığın en istenilir seviyesi olan duygusal bağlılığın medeni durumla ilişkili olduğuna dair, yani medeni durum değiştikçe duygusal bağlılığın değiştiğiyle ilgili bir çalışma bulunmamaktadır (Güçlü, 2006).

Örgütsel Bağlılık ve Yaş: Örgütsel bağlılık ve yaş değişkeni arasındaki ilişki incelendiğinde, çalışanların buldukları yaş gruplarına göre farklı örgütsel bağlılık seviyelerine sahip oldukları görülmektedir (Çakır, 2001). Daha spesifik bir ifadeyle genç, orta ve yaşlı yaş gruplarında bulunan çalışanların örgütsel bağlılıkları da farklılaşmaktadır. Bu bağlamda, çalışanlarda yaş arttıkça örgütsel bağlılığın arttığına yönelik araştırmalar bulunmaktadır (Meyer ve Allen, 1984).

Örgütsel Bağlılık ve Eğitim Düzeyi: Bu ilişkiye yönelik ilgili literatür incelendiğinde, örgütsel bağlılık ile eğitim düzeyi arasında genellikle negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır (Keleş, 2006). Eğitim seviyesi arttıkça örgütsel bağlılık seviyesi azalmaktadır. Buradan hareketle lisans mezunlarının lise mezunlarına göre, yüksek lisans ve doktora mezunlarının da lisans ve lise mezunlarına göre daha düşük örgütsel bağlılık seviyesine sahip olduğu söylenebilir (Güçlü, 2006). Bu durumun temelinde çalışanların eğitim düzeyleri arttıkça sahip oldukları bilgi, birikim ve formasyonla farklı işletmelerde rahatlıkla ve zorlanmadan çalışabileceklerini düşünmesi yatmaktadır (İnce ve Gül, 2005).

Örgütsel Bağlılık ve Kıdem: Bu konudaki genel öneri; kıdem yani çalışma süresi arttıkça örgütsel bağlılık düzeyinin artması şeklindedir. Bu öneri kapsamında, gençlerin orta ve yaşlılara nazaran çalıştıkları işletmelere karşı daha az bağlı olduğu söylenebilir (Yalçın ve İplik, 2005). Bu durumun kök nedenlerine inildiğinde, çalışma süresi arttıkça ekonomik kazanç ve statü düzeyinin de arttığı görülmektedir (Allen ve Meyer, 1993; Cohen, 1993). Bu görüşe zıt olan görüşler literatürde çok sık rastlanmamakla birlikte, kıdemi yüksek çalışanların kıdemi düşük olan çalışanlarla kıyaslandığında daha çok devamsızlık yaptığını, bu durumun da ilgili çalışanların örgütsel bağlılık seviyelerine olumsuz yansıdığını belirleyen çalışmalar da bulunmaktadır (Cohen, 1993).

Tüm bu açıklamalar çerçevesinde, araştırma hipotezlerini aşağıdaki gibi ifade etmek mümkündür.

H1: Çalışanların cinsiyetleri ile örgütsel bağlılık faktörüne bakış açıları arasında farklılık bulunmaktadır.

H2: Çalışanların medeni durumları ile örgütsel bağlılık faktörüne bakış açıları arasında farklılık bulunmaktadır.

H3: Çalışanların yaşları ile örgütsel bağlılık faktörüne bakış açıları arasında farklılık bulunmaktadır.

H4: Çalışanların eğitim düzeyleri ile örgütsel bağlılık faktörüne bakış açıları arasında farklılık bulunmaktadır.

H5: Çalışanların kıdemleri ile örgütsel bağlılık faktörüne bakış açıları arasında farklılık bulunmaktadır.

3. Yöntem

3.1. Araştırmanın Amacı ve Örneklemi

Bu araştırmanın amacı; tele satış alanındaki çalışanların örgütsel bağlılık seviyelerinin, demografik özelliklere göre değişip değişmediğini tespit etmektir. Çalışmanın örneklemini Türkiye’de çağrı merkezi sektöründe faaliyet gösteren bir işletmenin 5 büyükşehirde bulunan çağrı merkezlerindeki tele satış çalışanlarından oluşmaktadır. Çalışma kapsamındaki şehirler; İstanbul, İzmir, Konya, Ankara ve Samsun’dur. Çalışmanın uygulama aşamasında seçilen işletme, Türkiye’de tele satış çalışanlarının yüksek oranda çalıştığı işletmelerden biridir. Bununla birlikte işletmenin kolay ulaşılabilir olma özelliği, uygulama safhasında ilgili firmanın seçilmesine gerekçe oluşturmuştur. Tele satış fonksiyonu, telefonla satış yapan çalışanlardan oluşmaktadır. Bu çalışanlar, faaliyet gösterilen alanla ilintili ürünlerin bireysel ya da kurumsal müşterilere satılmasından sorumludur (Giray, 2007). Örneklemi oluşturan işletmenin satış faaliyetleri içerisinde ürün satışı, kampanya bildirimini gibi konular olmakla beraber zaman zaman az da olsa tahsilata yönelik aramalar da yapılabilmektedir.

Çalışmanın örneklemini oluşturan işletme Türkiye’de çağrı merkezi sektöründe faaliyet göstermektedir. 2021 yılı verilerine göre Türkiye’deki çağrı merkezi pazarı 15,4 milyar büyüklüğünde olup, bir önceki yıla göre %41,3 oranında büyüme gerçekleştirmiştir. Finansal büyümeye paralel olarak insan kaynağını oluşturan iş gücündeki büyüme, aynı dönem için bir önceki yıla kıyasla %15 artarak 142.020 çalışana ulaşmıştır. Bir sonraki yıl için öngörü ise 168.000 kişidir. Sektörü hacimsel olarak domine eden ilk üç sektör; finans/sigorta,

telekomünikasyon ve e-ticaret alanlarıdır. Bu alanlar sektördeki istihdamın %74'ünü oluşturmaktadır. Bu araştırmanın gerçekleştirildiği kurum da istihdamın yoğun olarak konumlandığı bankacılık alanında konumlanmaktadır. Sektörle ilgili demografik verilere ilişkin; kadın çalışan oranı %67 iken erkek çalışanlar sektörün %33'ünü oluşturmaktadır. Sektör oldukça genç çalışanlar üzerine temellenmiş olup, ortalama yaş 28'dir (Çagrimerkezleriderneği, 2021).

Araştırma çevrimiçi ortamda 721 kişiye açılmış olup, 688 kişi katılım gerçekleştirerek %95 oranda katılım oranına ulaşılmıştır. Anket sonuçlarının değerlendirilmesinde SPSS 22 istatistik paket programından faydalanılmıştır. SPSS analizi kapsamında öncelikle ankete katılım sağlayanların demografik bilgilerinin betimsel istatistikleri elde edilmiş olup, daha sonra hipotezlerin analizi amacıyla parametrik testler uygulanmıştır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak çoktan seçmeli anket formundan yararlanılmış olup, anket tasarımında 5'li Likert ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde örneklemden katılımcıların demografik özelliklerini belirleyen sorular yer alırken ikinci bölümde ise, örgütsel bağlılıkla ilgili ifadeler yer almaktadır. Demografik özellikler; cinsiyet, medeni durum, yaş, kıdem ve eğitim düzeyi değişkenlerinden oluşmaktadır. İkinci bölümü oluşturan örgütsel bağlılık ifadeleri kapsamında, literatürde bu alanda yapılan çalışmalar çerçevesinde Allen ve Meyer (1991) tarafından geliştirilen “Örgütsel Bağlılık Ölçeği” kullanılmıştır. Anket 20 sorudan oluşmaktadır.

Veri toplama aracı olarak kullanılan anket; “tamamıyla katılmıyorum (1)” seçeneğiyle “tamamıyla katılıyorum (5)” seçeneği arasında Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. (Araştırmaya ait anket çalışması 7.10.2019 ve 28.10.2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Etik kurul onay süreci 2020 yılı sonrası araştırmaları kapsadığı için uygulanmamıştır).

Literatür destekli geliştirilen anket belirlenen hedef kitleye açılmadan önce, ölçeğin tasarım ve tutarlılık kontrolünü sağlamak amacıyla, 27 kişiden oluşan bir örnekleme açılmıştır. Örnekleme içinde tele satış operasyonu yöneticileri ve bu alanda konu uzmanı olan akademisyenler yer almaktadır. Örnekleme oluşturan hedef kitlenin anketle ilgili yorum ve cevaplarının üzerinden sonuçlar

elde edilmiş olup ortaya çıkan sonuçlar ışığında, anket tasarımı ve ölçeğinin kendi içinde tutarlı olduğu anlaşıldığından, anketin olduğu gibi kullanılmasına karar verilmiştir.

4. Analiz ve Bulgular

4.1. Demografik Özellikler

Araştırmanın örneklemini tele satış sektöründe faaliyet gösteren kurumsal bir işletmenin İstanbul, İzmir, Konya, Ankara ve Samsun operasyonlarında çalışan tele satış çalışanlarından oluşmaktadır. Anketin tasarımında demografik veriler kapsamında; cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim durumu ve kıdem değişkenleri yer almıştır. Anketle ilgili demografik veriler Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Demografik Özellikler

Demografik Değişkenler		Frekans	% Oranı
Cinsiyet	Kadın	372	54,07%
	Erkek	316	45,93%
Medeni Durum	Bekar	411	59,74%
	Evli	277	40,26%
Yaş	28 yaş ve altı	392	56,98%
	29 yaş üstü	296	43,02%
Eğitim durumu	Lise	366	53,20%
	Lisans	287	41,72%
	Yüksek Lisans	35	5,09%
Kıdem	2 yıl ve altı	413	60,03%
	3 yıl üstü	275	39,97%

4.2. Açıklayıcı Faktör Analizi

Örgütsel bağlılıkla ilgili ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla; SPSS’te açıklayıcı faktör analizi testi uygulanmıştır. Testin parametreler kısmında “temel bileşenler/principal component” ve “varimax” eksen döndürmesi seçenekleri işaretlenmiştir. Faktör analizi testi sonuçları içerisinde araştırma örnekleminin yeterliliğiyle ve normal dağılıp dağılmadığıyla ilgili fikir veren bazı istatistiki göstergeler bulunmaktadır. Bu göstergeler Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett testi sonuçlarıdır. Yapılan analizler sonucunda ölçeğe ait KMO değeri 0,954 çıkarken, Bartlett testi anlamlılık düzeyi (0,000) olarak gerçekleşmiştir. Bu değerler literatürdeki eşik değerlerle uyumlu olup, araştırma modeline ait ölçek için faktör analizi yapılabileceğine işaret etmektedir. Faktör analizinin kontrolü için diğer tekniklerden biri olan ölçeklerin faktör sayılarının bulunmasını sağlayan açıklanan varyans değerlerine bakıldığında ise, örgütsel bağlılık için %61,41 değerine ulaşılmaktadır. Bu değer, açıklanan varyans eşik değeri olan %50 sınırını geçmiş bulunmaktadır (Field, 2009). Diğer taraftan ölçeğin güvenilirlik değeri olan Cronbach’s Alpha değeri (0,961), ölçek güvenilirliklerinin yeterli seviyede olduğuna işaret etmektedir (Tavakol ve Dennick, 2011).

Faktör analizine yönelik yapılan sağlık kontrolleri sonucunda, nihai faktör analizi tablosuna ulaşılmıştır. Tablo 2 faktör analizi tablosunu ifade bazlı faktör yükleriyle birlikte özetlemektedir. Analiz sonucunda yakınsak ve ıraksak geçerlilik (convergent / discriminant validity) çerçevesinde örgütsel bağlılığa ait 20 ifadeden ikisi (ifade 13 ve ifade 15) modelden çıkartılmıştır.

Tablo 2. Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Örgütsel Bağlılık	
İfade	Faktör Yükleri
İfade 1	0,846
İfade 2	0,829
İfade 3	0,826
İfade 4	0,814
İfade 5	0,798

İfade 6	0,793
İfade 7	0,767
İfade 8	0,755
İfade 9	0,749
İfade 10	0,719
İfade 11	0,673
İfade 12	0,649
İfade 14	0,698
İfade 16	0,853
İfade 17	0,803
İfade 18	0,674
İfade 19	0,731
İfade 20	0,788

Örgütsel bağlılık boyutuna ait ifadelerle ilişkin korelasyon değişkenleri incelendiğinde, korelasyon katsayılarının 0,43 ile 0,74 arasında değiştiği gözlemlenmektedir. Bu değerler, beklenildiği gibi örgütsel bağlılığa ait sorularda belli oranda ilişki olduğuna işaret etmektedir. Diğer taraftan korelasyon katsayıları arasında 0,85'i aşan bir değer olmadığından, ölçeğin çoklu doğrusallık (multicollinieraty) problemi taşımadığı anlaşılmaktadır. Bir başka ifadeyle ölçekte birbirleriyle aşırı ilişki içerisinde olan ifadeler bulunmamaktadır (McHorney vd., 1994).

4.3. Örgütsel Bağlılığın Demografik Özelliklere Göre İncelenmesi

Araştırma hipotezlerini test etmek amacıyla, SPSS'te iki bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında t-testi kullanılırken, ikiden fazla bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında ise, tek yönlü (One way) Anova testi kullanılmaktadır (Field, 2009). Diğer taraftan araştırmanın sürekli değişkenleri arasında pearson korelasyon analizi uygulanmış olup, elde edilen bulgular %95 güven aralığında ve %5 anlamlılık düzeyinde incelenmiştir.

4.3.1. Cinsiyete Göre Analiz

Araştırmaya katılan çalışanların örgütsel bağlılık seviyesini etkileyen faktörlerin cinsiyete göre değişip değişmediğiyle ilgili analiz, Tablo 3'te özetlenmiştir. Cinsiyet kategorik değişkeni; kadın ve erkek olmak üzere iki boyuttan oluştuğundan, analizde bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır. Bağımsız örneklem t testinin uygulanmasının diğer bir nedeni ise, cinsiyete ait erkek ve kadın boyutlarının bağımsız örneklem kümelerinden oluşmasıdır.

Tablo 3. Örgütsel Bağlılığın Cinsiyete Göre T Testi Sonuçları

Faktör / Demografik Özellik		N	Ortalama	Std. Sapma	t değeri	p anlamlılık değeri
Örgütsel Bağlılık	Erkek	372	3,936	0,772	0,716	0,349
	Kadın	316	3,915	0,684		

Çalışanların cinsiyetlerine göre yapılan t testi sonuçlarına göre, Tablo 3'ten de görüleceği üzere, örgütsel bağlılık faktörü $p>0,05$ olduğu için, çalışanların kadın veya erkek olmaları ile örgütsel bağlılık seviyesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bir başka ifadeyle, 372 erkek ve 316 kadın çalışanların kurumlarına karşı hissettikleri örgütsel bağlılık eğilimleri anlamlı bir biçimde birbirinden ayrılmamaktadır. Bu durumdan hareketle H1 hipotezi reddedilir.

4.3.2. Medeni Duruma Göre Analiz

Araştırmaya katılan çalışanların örgütsel bağlılık seviyesini etkileyen faktörlerin medeni duruma göre değişip değişmediğiyle ilgili analiz, Tablo 4'te özetlenmiştir. Medeni durum kategorik değişkeni; evli ve bekar olmak üzere iki boyuttan oluştuğundan, analizde bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır.

Tablo 4. Örgütsel Bağlılığın Medeni Duruma Göre T Testi Sonuçları

Faktör/Demografik Özellik		N	Ortalama	Std. Sapma	t değeri	p anlamlılık değeri
Örgütsel Bağlılık	Bekar	411	3,892	0,708	2,342	0,258
	Evli	277	3,902	0,861		

Tablo 4'ten de görüleceği üzere, çalışanların medeni durumlarına göre yapılan t testi sonuçlarına göre, örgütsel bağlılık faktörü için $p>0,05$ olduğu için, çalışanların evli veya bekar olmaları ile örgütsel bağlılık seviyesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bu sonuca göre H2 hipotezi reddedilir.

4.3.3. Yaşa Göre Analiz

Araştırmaya katılan çalışanların örgütsel bağlılık seviyesini etkileyen faktörlerin yaşa göre değişip değişmediğiyle ilgili analiz, Tablo 5'te özetlenmiştir. Yaş değişkeni; "28 yaş ve altı" ve "28 yaş üstü" olmak üzere iki boyuttan oluştuğundan, analizde bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır.

Tablo 5. Örgütsel Bağlılığın Yaşa Göre T Testi Sonuçları

Faktör/Demografik Özellik		N	Ortalama	Std. Sapma	t değeri	p anlamlılık değeri
Örgütsel Bağlılık	28 yaş ve altı	392	3,342	0,618	2,342	0,017
	28 yaş üstü	296	3,713	0,571		

Tablo 5'ten görüleceği üzere, çalışanların yaşlarına göre yapılan t testi sonuçlarına göre, örgütsel bağlılık faktörü için $p<0,05$ olduğu için, çalışanların

farklı yaş gruplarında olması ile örgütsel bağlılık seviyesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre H3 hipotezi kabul edilir.

4.3.4. Eğitim Düzeyine Göre Analiz

Araştırmaya katılan çalışanların örgütsel bağlılık seviyesinin eğitim düzeylerine göre değişip değişmediğiyle ilgili analiz, Tablo 6’da özetlenmiştir. Eğitim düzeyi değişkeni; lise, lisans ve yüksek lisans olmak üzere üç kategoriden oluştuğundan, analizde bağımsız örneklem t testi yerine Tek Yönlü Anova testi kullanılmıştır.

Tablo 6. Örgütsel Bağlılığın Eğitim Düzeyine Göre Anova Testi Sonuçları

Faktör/Demografik Özellik		N	Ortalama	Std. Sapma	F değeri	p anlamlılık değeri
Örgütsel Bağlılık	Lise	366	3,871	0,254	0,762	0,007
	Lisans	287	3,653	0,709		
	Yüksek Lisans	35	3,234	0,621		

Tablo 6’dan görüleceği üzere; çalışanların eğitim düzeylerine göre yapılan Tek Yönlü Anova testi sonuçlarına göre, örgütsel bağlılık seviyesi $p < 0,05$ olduğu için, örgütsel bağlılığın çalışanların eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık gösterdiği yorumu yapılabilir. Bu sonuç üzerinden H4 hipotezi kabul edilir.

4.3.5. Kıdeme Göre Analiz

Araştırmaya katılan çalışanların örgütsel bağlılık seviyesini etkileyen faktörlerin kıdeme göre değişip değişmediğiyle ilgili analiz, Tablo 7’te özetlenmiştir. Kıdem değişkeni; “2 yıl ve altı” ve “2 yıl üstü” olmak üzere iki boyuttan oluştuğundan, analizde bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır.

Tablo 7. Örgütsel Bağlılığın Kıdeme Göre T Testi Sonuçları

Faktör/Demografik Özellik		N	Ortalama	Std. Sapma	t değeri	p anlamlılık değeri
Örgütsel Bağlılık	2 yıl ve altı	413	3,812	0,711	4,342	0,001
	2 yıl üstü	275	3,998	0,861		

Çalışanların kıdemlerine göre yapılan t testi sonuçlarına göre, örgütsel bağlılık faktörü için $p < 0,05$ olduğundan, çalışanların farklı kıdem gruplarında olması ile örgütsel bağlılık seviyesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu sonuca göre H5 hipotezi kabul edilir.

5. Sonuç ve Öneriler

Örgütsel bağlılık konusu, emeği yoğun bir sektör olan telekomünikasyon alanında çalışan tüm pozisyonlarda olduğu gibi, tele satış çalışanları için de oldukça önemlidir. Bu çalışma örgütsel bağlılık boyutu ve bu boyutun demografik özelliklerle olan ilişkilerinden türetilen bir model sunarak, özellikle telekomünikasyon alanında insan kaynakları literatürüne katkıda bulunmaktadır. Bu çalışmada önerilen hipotezleri test etmek amacıyla SPSS programı kullanılmış olup, açıklayıcı faktör testi sonucunda finalize edilen ölçek yapısı, bağımsız örneklem t ve tek yönlü Anova testleriyle analiz edilmiştir. Bağımsız örneklem t testi, modeldeki iki boyutlu demografik değişkenlerde (cinsiyet, medeni durum, yaş ve kıdem) kullanılırken, tek yönlü Anova testi ise modelde ikiden fazla boyuta sahip demografik değişkenlerin (eğitim düzeyi) analizinde kullanılmıştır.

Cinsiyet değişkenine göre örgütsel bağlılık düzeyi incelendiğinde bir kısım çalışmada iki değişken arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır (Yalçın ve İplik 2005; Durna ve Eren 2005). Buna karşın, aynı değişkenler üzerinden yapılan diğer çalışmalarda cinsiyetle örgütsel bağlılık arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (Güçlü, 2006; Özkaya vd., 2006). Araştırma sonuçları incelendiğinde ise bulunan sonuçlar, literatürdeki örgütsel bağlılık ile cinsiyet arasında ilişki olmadığını

savunan çalışmaları destekler niteliğindedir. Bu durumun ortaya çıkmasında farklı gerekçeler olmakla birlikte, en büyük gerekçenin telekomünikasyon sektöründe ve dolayısıyla da bu sektörde çalışan tele satış çalışanlarının iş gücü devrinin yüksek olması söylenebilir.

Medeni durum ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişkiyle ilgili olarak Güçlü (2006) ve Gözen (2007) yaptıkları çalışmada, medeni durumla örgütsel bağlılık arasında anlamlı ilişkiler bulmuşlardır. Buna karşın, literatürdeki bazı araştırmalar iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olmadığını savunmaktadır (Durna ve Eren 2005; Özkaya vd., 2006). Medeni duruma göre araştırmanın sonuçları incelendiğinde, örgütsel bağlılık ve medeni durum arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yani örgütsel bağlılık çalışanların evli ya da bekâr olma durumlarına göre anlamlı şekilde değişmemektedir.

Çalışanların yaşlarına göre araştırmanın sonuçları incelendiğinde, örgütsel bağlılığın çalışanların yaşlarının arttıkça anlamlı bir biçimde yükseldiği görülmektedir. Çalışma sonuçlarına göre “28 yaş ve altı” çalışanlardaki örgütsel bağlılık seviyesi “28 yaş üstü” örgütsel bağlılık seviyesine göre daha düşüktür. Bu sonuçlar, literatürde yapılan çalışmalarla uyumluluk göstermektedir. Örgütsel bağlılığın yaş arttıkça yükselmesinin nedenleri arasında, alternatif eğitim alma ve dolayısıyla da kendini geliştirme fırsatlarının azalması gösterilebilir (Keleş, 2006; Yalçın ve İplik 2005).

Örgütsel bağlılık eğitim düzeyine göre incelendiğinde araştırma sonuçlarına göre, çalışanların eğitim düzeyi arttıkça örgütsel bağlılık seviyesi düşmektedir. Bir başka ifadeyle, lise seviyesinden lisansa, lisans düzeyinden de yükseköğrenime geçiş sürecinde örgütsel bağlılık anlamlı biçimde azalmaktadır. Bu durumun nedenleri arasında eğitim düzeyi arttıkça, çalışanların farklı beklentileri girdiği konusu gösterilebilir. Bu durumun sonucu olarak ise, eğitim düzeyi düşük olan çalışan örneklemeyle kıyaslandığında, bu grubun daha düşük bağlılık seviyesine sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç literatürde Güçlü (2006)’nın yaptığı araştırma sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir.

Çalışanların kıdemine göre literatür incelendiğinde, çalışanların deneyimleri yani kıdemleriyle örgütsel bağlılık boyutlarından olan duygusal ve normatif bağlılık arasında anlamlı ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir (Gözen, 2007). Bununla birlikte kıdem daha çok duygusal bağlılık üzerinde etkili olduğu görülmektedir (Şahin, 2007). Buradan hareketle, çalışanların çalıştıkları

kurumdaki kalma süreleri arttıkça örgütsel bağlılıklarının da yükseldiği sonucuna varılabilir. Tüm bu sonuçlar araştırma sonucuyla da tutarlılık göstermektedir. Araştırma sonuçlarına göre “2 yıl üstü” deneyime sahip tele satış çalışanlarının örgütsel bağlılık seviyesi, “2 yıl ve altı” deneyime sahip çalışanlara göre daha yüksektir.

Bir çalışanın örgütsel bağlılık seviyesinin cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim düzeyi ve kıdem gibi demografik özelliklere göre değişip değişmediğinin işletme karar vericileri tarafından bilinmesi, çalışan deneyimi yönetimi süreci kapsamında oldukça önemlidir (Bağcı, 2013). Örneğin yaş arttıkça örgütsel bağlılığın arttığı tespiti, işe alım aşamasında dikkate alınarak aday seçim süreci farklılaştırılabilir. Yani yaşa göre işe alım profillemesi yapılabilir. Benzer şekilde eğitim düzeyi, medeni durum, cinsiyet ve diğer demografik özellikler açısından farklı yorumlar yapılabilir. Bu çalışmada çalışanların demografik özellikleri ve örgütsel bağlılıkları arasında çıkan anlamlı ilişki sonuçlarına göre, bağlılığı maksimize eden profillemeye sonuçları Tablo 8’de özetlenmiştir.

Tablo 8. Maksimum Bağlılığa Göre Çalışan Profillemesi

Cinsiyet		Medeni Durum		Yaş		Kıdem		Eğitim Düzeyi		
Kadın	Erkek	Bekar	Evli	28 yaş ve altı	28 yaş üstü	2 yıl ve altı	2 yıl üstü	Lise	Lisans	Y.lisans
x	x	x	x		x		x	x		

x: Bağlılığın en yüksek çıktığı grubu göstermektedir.

Tablo 8’deki veriler incelendiğinde, örgütsel bağlılık ve çalışanların demografik özellikleri arasında çeşitli profillemeye sonuçlarına ulaşılabilmektedir. İlk olarak cinsiyet değişkeni ile örgütsel bağlılık değişkeni arasındaki ilişki değerlendirildiğinde, çalışanların erkek ya da kadın olması örgütsel bağlılık seviyesini anlamlı olarak değiştirmeden, örgütsel bağlılığı maksimize etme bakımından her iki demografik değişkene de yatırım yapmak gerekmektedir. Benzer yorumlama örgütsel bağlılıkla medeni durum demografik değişkeni arasında yapılabilir. Yani çalışanların evli ya da bekar olması örgütsel bağlılık değişkenindeki seviyeye anlamlı oranda değiştirmemektedir. Buna karşın, cinsiyet

ve medeni durum değişkenlerindeki durumlardan farklı olarak, örgütsel bağlılıkla diğer demografik değişkenler (yaş, kıdem ve eğitim düzeyi) arasındaki ilişki göz önüne alındığında, farklı profillemeye desenlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Daha spesifik olarak, örneğin yaş değişkeniyle örgütsel bağlılık arasındaki ilişki incelendiğinde; en yüksek örgütsel bağlılık seviyesine “28 yaş üstü” yaş grubunda ulaşıldığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla örgütsel bağlılık ve yaş değişkeni arasındaki profillemeye bu yaş grubu en iyi seviyededir denilebilir. Benzer şekilde kıdem ve eğitim düzeyi demografik değişkenleri ile örgütsel bağlılık değişkeni arasındaki ilişkiler incelendiğinde; kıdem değişkeni için “2 yıl ve üstü”, eğitim düzeyi değişkeni için ise; “Lise” seviyesinin en yüksek örgütsel bağlılık sonucuna sahip olduğu görülmektedir. Tüm bu çıktılarının sonucunda, demografik değişkenlerle örgütsel bağlılık arasındaki ilişkilere bakılarak, ilgili kurumlarda başarı profillemesi çalışmaları başlatılabilir. Yani örneğin kıdem değişkeni dikkate alındığında, en yüksek örgütsel bağlılık “2 yıl ve üstü” deneyime sahip çalışanlarda görüldüğünden, bu çalışan grubundaki örgütsel bağlılığı yükselten faktörler detaylı analiz edilerek aksiyon planları, örgütsel bağlılığı bu denli yüksek olmayan çalışanlara yaygınlaştırılabilir. Kıdem demografik değişkeni ile ilgili bu saptama, eğitim düzeyi ve yaş demografik değişkenleri için de yapılabilir. Örneğin eğitim düzeyi ve örgütsel bağlılık ilişkisi bağlamında, lise mezunu çalışanlar lisans ve yüksek lisans mezunu çalışanlara göre anlamlı bir biçimde daha yüksek örgütsel bağlılık seviyesine sahip olduğundan, bu çalışan grubu için örgütsel bağlılığı yükselten seviyelere bakılarak diğer çalışan grupları için yol haritaları belirlenebilir. Hatta diğer performans göstergelerine (işgücü devir hızı, operasyonel performans, finansal performans vb.) de bakılarak kurum işe alımlarında örgütsel bağlılığı diğer çalışan gruplarına göre daha yüksek çalışma gruplarına öncelik verilebilir. Bu durum, doğru alana odaklanmak ve şirket kaynaklarını iş hedeflerine ulaşma bağlamında doğru alana kanalize etmeyi tetikleyecektir.

Örgütsel bağlılıkla çalışan demografikleri arasındaki ilişkileri bilmek, aynı zamanda örgütsel bağlılığı yükseltme amaçlı atılacak adımlara da yol gösterecektir. Bu çalışmada cinsiyet ve medeni durum değişkenleriyle örgütsel bağlılık arasında bir ilişki bulunmamıştır. Buradan hareketle örgütsel bağlılığı iyileştirmeye yönelik aksiyonları, cinsiyet ve medeni durum bazında ayırmaştırmaya gerek bulunmamaktadır. Bir başka ifadeyle, aksiyonların erkek-

kadın ya da bekar-evli çalışanlar arasında farklılaştırmasına gerek yoktur. Cinsiyet ve medeni durum demografikleri bazında farklılaştırılmış aksiyonlar yerine, jenerik ya da ortak aksiyonlar yeterli olacaktır. Bu durum işletmenin kaynaklarının etkin bir şekilde kullanımına hizmet edecektir (Bal, 2014). Diğer taraftan araştırma sonucuna göre; yaş, eğitim düzeyi ve kıdem ile örgütsel bağlılık arasında anlamlı ilişkiler ortaya çıktığından, bu alanlarda demografik özellik bazında kişiselleştirilmiş ya da özelleştirilmiş aksiyonlara ihtiyaç bulunmaktadır. Daha spesifik olarak, bu üç demografik değişkenin örgütsel bağlılık skorları üzerinden, farklılaştırılmış yol haritalarını oluşturmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Örneğin, örgütsel bağlılık seviyesi yüksek çıkan bir demografide, bu durumun nedenleri detaylı analiz edilerek bir trend ortaya çıkarılabilir. Bu trend üzerinden ise, örgütsel bağlılığı maksimize eden özellikler üzerinden başarı hikayeleri çıkartılıp, bu sonuçlar örgütsel bağlılığı düşük olan demografik değişkenlerde yaygınlaştırılabilir.

Çalışma, araştırmacılar ve yöneticiler açısından birtakım önerileri de beraberinde getirmiştir. Çalışmada gerçekleştirilen ve çalışanların demografik özelliklerine göre örgütsel bağlılık boyutlarını algılama farklılıkları, yapılacak yeni çalışmalardaki sonuçlarla karşılaştırılabilir. Diğer taraftan bu çalışma, telekomünikasyon sektöründe tele satış alanında faaliyet gösteren işletmeler açısından kendi kurumlarında oluşan örgütsel bağlılık seviyesi hakkında bilgi edinmeleri açısından son derece önemlidir. Çalışma, işletme yöneticilerine ve karar vericilerine kendi kurumlarında çalışan farklı demografik özelliklere sahip çalışanların örgütsel bağlılıklarını geliştirmede neler yapabileceklerine dair rehber niteliğindedir. Yöneticiler, örgütlerinde çalışanların bağlılıklarını artırmak üzere; onların demografik özelliklerini de dikkate alarak aksiyon, yol haritası ve iş planı geliştirebilirler.

KAYNAKÇA

Allen, N. J. ve Meyer, J. P. (1993). Organizational Comitment: Evidence of Career Stage Effects. *Journal of Business Research*, 26, 49-61.

Arslan, E. (2017). *Otel İşletmelerinde Çalışanların Kişilik Özelliklerinin Örgütsel Bağlılık ve İş Tatmini Üzerine Etkisi (Doktora Tezi)*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ağraş, S., & Genç, E. (2018). Örgütsel Bağlılık ve Tükenmişlik Sendromu İlişkileri: Çağrı Merkezi Çalışanlarına Yönelik Nitel Bir Araştırma. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(1), 35-55.

Atilla, G. (2016). Bir Bağlılık Pratiği Olarak Örgütsel Sessizlik. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 104-124.

Babadağ, M. (2015). Demografik Faktörlerin Örgütsel Bağlılığa Etkisi: Bir Uygulama. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 313-332.

Bağcı, Z. (2013). Çalışanların Örgütsel Adalet Algılarının Örgütsel Bağlılıkları Üzerindeki Etkisi: Tekstil Sektöründe Bir İnceleme. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(19), 163-184.

Bal, V. (2014). Örgütsel Adalet ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi: Manisa'daki Eğitim Kurumlarında bir Araştırma. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 1-9.

Bozkurt, Ö. ve İrfan, Y. (2013). Akademisyenlerin örgütsel bağlılık düzeylerini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(22), 121-139.

Chen, Y. (2007). Relationship Among Service Orientation, Job Satisfaction and Organizational Commitment in the International Tourists Hotel Industry. *Journal of American Academy of Business*, 11(2), 71-82.

Cohen, A. (1993). Age and Tenure in Relation to Organizational Commitment: A Meta-Analsis. *Basic and Applied Social Psychology*, 14(2), 143-159.

Cooper-Hakim A, Viswesvaran C. (2005). The construct of work commitment: Testing an integrative framework. *Psychol. Bull.* 131, 241–259.

Çağrımerkeziderneği. (2021). Türkiye Çağrı Merkezi Pazarı 2021 Verileri. Erişim adresi

<https://www.cagrimerkezleridernegi.org/Public/Upload/Catalog/XUII6S6IE7UO2HS.pdf>.

Çakır, Ö. (2001). *İşe Bağlılık Olgusu ve Etkileyen Faktörler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Çekmecelioğlu, H. (2006). İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılık Tutumlarının İşten Ayrılma Niyeti ve Verimlilik Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi: Bir Araştırma. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 8(2), 153-168.

Doğan, S. ve S. Kılıç (2007). Örgütsel Bağlılığın Sağlanmasında Personel Güçlendirmenin Yeri ve Önemi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (29), 37-61.

Durna, U. ve Eren, V. (2005). Üç Bağlılık Unsuru Ekseninde Örgütsel Bağlılık. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 6(2), 210-219.

Erdem, R. (2007). Örgüt Kültürü Tipleri ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki: Elâzığ İl Merkezindeki Hastaneler Üzerinde Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(2), 63-79.

Ferrira, M. M. F. (2007). Nurses Organizational Commitment the Discriminating Power of Gender. *Nurs Admin Q*, 31(1), 61–67.

Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS* (3rd Edition), London: SAGE Publications Ltd.

Giray, F. (2007). Telekomünikasyon Sektöründe Liberalizasyon Ve Türkiye'deki Durum. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(2), 11-25.

Güçlü, H. (2006). *Turizm Sektöründe Durumsal Faktörlerin Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkisi*. Anadolu Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir.

Gürbüz, S. (2006), Örgütsel Vatandaşlık Davranışı İle Duygusal Bağlılık Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 3, 48-75.

Gözen, E. D. (2007). *İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılık Sigorta Şirketleri Üzerine Bir Uygulama*. Atılım Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Holman, D., Batt, R., & Holtgrewe, U. (2007). The Global Call Center Report: International perspectives on management and employment.

https://ecommons.cornell.edu/bitstream/handle/1813/74325/GCC_Intl_Rept_US_Version.pdf

IBIS World. (2008). Telemarketing and Call Centers in the US, 56142. *IBIS World*, Santa Monica, CA, February 13.

İnce, M. ve Gül, H. (2005). *Yönetimde Yeni Bir Paradigma: Örgütsel Bağlılık*. İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları.

Keleş, H. N. Ç. (2006). *İş tatminin Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkisine İlişkin İlaç Üretim ve Dağıtım Firmalarında Yapılan Bir Araştırma*. Selçuk Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.

McHorney, C. A., Ware Jr, J. E., Lu, J. R. ve Sherbourne, C. D. (1994). The MOS 36-item Short-Form Health Survey (SF-36): III. Tests of data quality, scaling assumptions, and reliability across diverse patient groups. *Medical Care*, 40-66.

Meyer, J. P. ve Allen, N. J. (1984). Testing the ‘Side-Bet Theory’ of Organizational Commitment: Some Metodological Considerations. *Journal of Applied Psychology*, 69(3), 372-378.

Meyer J. P ve Allen, N. J. (1991). A Three-Component Conceptualization of Organizational Commitment. *Human Resource Management Review*, 1(1), 61-89.

Mowday RT, Steers RM, Porter LM. (1979). The measurement of organizational commitment. *J. Vocational Behaviour*. 14, 224–247.

Mowday, R. T., Steers, R. M. ve Porter, L. W. (1982). *Employee-Organization Linkages, The Psychology of Commitment, Absenteeism and Turnover*. New York: Academic Pres.

Özkaya, M. O., Kocakoç, İ. D. ve Karaa, E. (2006). Yöneticilerin Örgütsel Bağlılıkları ve Demografik Özellikleri Arasındaki İlişkileri İncelemeye Yönelik Bir Alan Çalışması. *Yönetim ve Ekonomi*, 13(2), 77-96.

Özler, D. (2015). *Örgütsel Davranışta Güncel Konular* (3.Baskı), Bursa: Ekin Yayınevi.

Robbins, S., Timothy P. ve Judge, A. (2017). *Örgütsel Davranış* (14.Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Şahin, N. (2007). *Personel Güçlendirme İşi Tatmini ve Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisi: Dört ve Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Tavakol, M. ve Dennick, R. (2011). Making Sense of Cronbach's Alpha. *International Journal of Medical Education*, 2, 53-55.

Uygur, A. (2004). *Örgütsel Bağlılık ve İşgören Performansı. Türkiye Vakıflar Bankası Ankara, İstanbul ve İzmir İli Şubelerine Yönelik Alan Araştırması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

WeiBo, Z., Kaur, S., & Jun, W. (2010). New development of organizational commitment: A critical review (1960-2009). *African Journal of Business Management*, 4(1), 12-20.

Yalçın, A. ve İplik, F. N. (2005). Beş Yıldızlı Otellerde Çalışanların Demografik Özellikleri İle Örgütsel Bağlılıkları Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. Adana İli Örneği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 395-41.

BİR PANİK BOZUKLUĞU HASTASININ BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI TERAPİ İLE TEDAVİSİNİN İNCELENMESİ: OLGU SUNUMU

Gülşah AKSAKALLI*
Meryem KARAAZİZ**

ÖZ

Bu olgu sunumunda, DSM-5 kriterlerine göre panik bozukluk belirtilerine sahip 15 yaşında olan erkek danışanın bilişsel davranışçı terapi yoluyla 10 seanslık tedavi süreci ele alınmıştır. Danışanların mevcut psikolojik sorunlarında yaygın olarak kullanılan psikoterapiler, panik bozukluğunun tedavisinde de sıklıkla kullanılmaktadır. Bilişsel davranışçı terapi (BDT), kanıta dayalı bir terapi yöntemi olmakla birlikte çocuk ve ergenlerde psikopatolojilerin tedavi ve önlenmesinde sıklıkla kullanılmaktadır. Tedavi için başvuran danışanın yaşadığı semptomlarla ilgili yanlış yorumlamaları, işlevsel olmayan kaçınma ve baş etme davranışları bulunmaktadır. Terapi sürecinde danışanın çarpıtılmış ve işlevsel olmayan yorumlamaları bilişsel davranışçı

* Psikolog, Yakın Doğu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Anabilim Dalı
(gulsah.aksakalli@gmail.com) <https://orcid.org/0000-0001-8253-0387>

** Doç. Dr, Yakın Doğu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Anabilim Dalı
(meryem.karaaziz@neu.edu.tr) <https://orcid.org/0000-0002-0085-612X>

Bu araştırmaya ait *Aydınlatılmış Onam Formu* ve terapinin gerçekleştirildiği kurumdan alınan etik onay belgesi bulunmaktadır.

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. XVI, No. 1, (Nisan 2023)

Geliş Tarihi: 27 Nisan 2022

Kabul Tarihi: 26 Aralık 2022

Bu makaleden alıntı yapmak için: Aksakallı, Gülşah ve Karaaziz, Meryem. (2023, Nisan). Bir Panik Bozukluğu Hastasının Bilişsel Davranışçı Terapi ile Tedavisinin İncelenmesi: Olgu sunumu. *YDÜ SOSBİLDER*, 161), 123-140.

terapi yoluyla değiştirilmeye çalışılmıştır. Danışanın şikâyetleri arasında yer alan, büyük ataklar yaşayacağına dair beklenti anksiyetesinin olması, yalnız başına hiçbir yere gidemiyor oluşu gibi durumlara ilgili ev ödevleri planlanmıştır. Planlanan ev ödevleri sonunda danışanın kaçınma davranışları sergilemeden, korktuğu ve felaketleştirdiği durumların gerçekleşmediğini deneyimlemesi sağlanmıştır. Danışanın tedaviye düzenli olarak gelmesi, iş birliğine açık olması, seanslara ödev yaparak katılmasının terapide oldukça etkili olduğu ve ilerlemeye yardımcı olduğu düşünülmektedir. Bilişsel davranışçı terapide uygulanan yöntemler ile panik bozukluğuna sahip danışanın tedavi süreci literatür ışığında detaylı olarak anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Panik bozukluk, bilişsel davranışçı terapi, bilişsel yeniden yapılandırma, uyumluluk

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE TREATMENT OF A PANIC DISORDER PATIENT WITH COGNITIVE BEHAVIORAL THERAPY: A CASE REPORT

In this case study, 10 sessions of the cognitive behavioral therapy process of a 15 year old male client with panic disorder symptoms according to the Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition (DSM-5) were discussed. Psychotherapies, which are widely used in the current psychological problems of the clients are also frequently used in the treatment of panic disorder. Cognitive Behavioral Therapy (CBT) is an evidence-based therapy method which is frequently used in the treatment and prevention of psychopathology in children and adolescents. The client seeking treatment had misinterpretations, dysfunctional avoidance and coping behaviors related to symptoms and experiences. During the therapy process, the client's distorted and dysfunctional interpretations were attempted to be changed by cognitive behavioral therapy. Homework was planned for situations such as the client's anxiety of having major attacks, and the inability to go to anywhere alone. As a result of planned homework, the client realized that the disaster expected in the lack of avoidance behavior is not experienced. The client's regular visit to the treatment, being open to cooperation, participation in the sessions by doing homework are considered to be highly effective in therapy and helping to progress. The methods used in cognitive behavioral therapy and the treatment process of the client with panic disorder were detailed in light of the literature.

Keywords: Panic disorder, cognitive behavioral therapy, cognitive restructuring, compliance

1. Giriş

Amerikan Psikiyatri Birliği (2014) DSM-5'eⁱⁱ göre panik bozukluğu; aniden ortaya çıkan kalp hızının artması, çarpıntı, titreme, terleme, solğun tıkanıldığını hissetme, göğüs ağrısı veya göğüste sıkışma, baş dönmesi, bulantı, ayakta duramama, bayılacak gibi olma, ateş basması, uyuşma, gerçek dışılık, denetimini yitirme ya da çıldırma korkusu ve ölüm korkusu olan 13 belirtiden en az dördünün var olması durumunda ortaya çıkmaktadır. Panik bozukluğu tanısı konulabilmesi için var olan bozukluğun başka bir maddenin kötüye kullanımına bağlı olmaması veya başka bir ruhsal bozuklukla daha iyi açıklanamaması gerekmektedir. Bununla birlikte, geçirilen panik atak sonrasında en az bir ay süre ile kişinin başka panik ataklar yaşayabileceğine yönelik kaygılarının olması ve panik ataktan kaçınmak için belli davranışlar geliştirmesi gerekmektedir (APB, 2014). Panik ataklarının diğer bir türü, duruma bağlı panik ataklarıdır. Bu ataklar, durumsal bir tetikleyiciyle karşılaştıktan sonra direkt olarak ortaya çıkmaktadırlar. Yineleyici olması ve ne zaman başlayacağını belli olmaması (yani, beklenmedik panik ataklarının olması) panik bozukluğun temel özelliği olarak belirtilmektedir. Ayrıca, panik bozukluğu tanısının konulabilmesi için hastalığın başlangıç evresinde beklenmedik panik atağının görülmesi gerekmektedir (Tükel, 2002). Panik bozukluğu hastalığının şiddeti, gidişatı ve tedaviye vereceği cevap için alt tiplerin belirlenmesi de önem taşımaktadır (Sarp ve diğerleri, 2010).

Panik bozukluğunun ortaya çıkmasında veya devam etmesinde birçok psikolojik faktör etkilidir. Danışanların mevcut psikolojik sorunlarında yaygın olarak kullanılan psikoterapiler, panik bozukluğunun tedavisinde de sıklıkla kullanılmaktadır. Bu psikoterapiler çeşitli kuramsal yönelimlere göre değişiklik göstermekte ve farklı uygulamalarla danışanlara sunulmaktadır. Panik bozukluk için günümüzde etkinliği açıkça gösterilen psikoterapi türü olarak 'Bilişsel Davranışçı Terapi'ler (BDT – *Cognitive Behavioural Therapy*) gösterilmektedir (Alkın, 2002).

BDT, kanıta dayalı bir terapi yöntemi olmakla birlikte, çocuk ve ergenlerde psikopatolojilerin tedavi ve önlenmesinde sıklıkla kullanılmaktadır. BDT, düşünceler, duygular ve davranışlar arasındaki ilişkiye odaklanmakta, aynı zamanda da terapötik ilişkiyi oldukça önemsemektedir (Özcan ve Çelik, 2017).

ⁱⁱ *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders - Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı*

Psikoterapi sürecinde BDT'ler öne çıkan yaklaşımlar arasında yer almakta ve neredeyse tüm psikiyatrik bozuklukların tedavisinde etkili bulunmaktadır (Süler, 2017). Birçok yöntemden faydalanan bilişsel terapiler danışana ait uyumsuz varsayımlar, hatalı kavramsallaştırmalar gibi durumları test ederler ve danışan ile devamlı etkileşim halindedirler. Aynı zamanda, kişinin altta yatan işlevsel olmayan düşüncelerinin değiştirilmesi durumunda daha kuvvetli değişikliklerin olacağı düşüncesine odaklanırlar (Bengisoğlu ve diğerleri, 2019). Kişiler, kendileriyle veya yaşam olaylarıyla ilgili geçekçi olmayan düşüncelere sahip olabilmektedirler. Birçok durum onlar için tehdit unsuru sayılabılırken, kişiler de bu durumları abartılı bir şekilde değerlendirebilirler (Elmacı, 2008). BDT tedavisinin etkili bir biçimde sürdürülebilmesinde, çocuk ve ergenlere özgü farklılıkların ve aile özelliklerinin dikkatlice değerlendirilmesi gereklidir. Kaçınma gibi davranışlar aileden etkilenebilen faktörler olmakla birlikte, belirtilerin sürdürülmesinde de etkili olabilmektedirler. Bu sebeple, terapi sürecinde ailenin de sürece katılması elde edilen kazançların devam edebilmesi ya da uygulanmasında önem taşımaktadır (Karaçetin, 2015).

BDT formülasyonuna bakıldığında, panik bozukluğun temelinde "felaketleştirme"nin olduğu görülmektedir. Anahtar kavramların yakalanması durumunda tedavi daha kısa sürede tamamlanabilmekte, birçok panik atak hastasının tedavisi üç ile beş seansta tamamlanabilmektedir (Sungur, 2015). Yanlış yorumlama ve felaketleştirmeye bağlı olarak kişiler, güvenliklerini sağlayacaklarını düşündükleri kaçınma davranışları gösterebilirler. Felaketleştirdikleri durumun gerçekleşmemesi halindeyse güvenlik önlemi aldıkları için bunu önleyebildiklerini düşünebilir ve çarpıtılmış yorumlamalarının değişmesi için direnç oluşturabilirler (Salkovskis, 1991). Danışanın kullandığı hatalı başa çıkma yolları fark ettirilmeye çalışılırken; danışanın hatalı düşündüğünü kanıtlama yoluna gidilmemesi, dikkatin alternatiflere yönlendirilmesi ve kimi zaman ise düşünce kökenindeki değişikliği yakalamak için davranış değişikliğine gidilebilmesi gerekmektedir (Akkoyunlu ve Türkçapar, 2013). Panik bozukluk ile çalışılırken kişinin panik durumuyla ilgili duyularına karşı felaketleştirici yorumlamalarını azaltarak alternatif düşünceler geliştirmesine yardım edebilmek, kaçınma ve güvenlik davranışlarına engel olabilmek, yaşadığı kaygıya dair tahammülünü artırabilmek gerekmektedir (Clark ve Beck, 2009).

Panik bozukluğun tedavisi için gerçekleştirilen BDT yönetimindeki seanslar içerisinde psiko-eğitim, kendini izleme, nefes egzersizleri, bilişsel yeniden yapılandırma ve maruz bırakma teknikleri uygulanmaktadır. Danışana verilen psiko-eğitim esnasında danışandaki paniğin ve kaygının sebepleri ile bilişsel, fiziksel ve davranışsal etmenlerle devam eden döngü detaylı bir şekilde açıklanmaktadır (Craske ve Barlow, 2014). Danışana verilen ev ödevleri ile terapiye uyumu da desteklenmelidir. Danışandan duygu durum kaydının tutulması istenebilir, böylelikle danışan kendini daha doğru bir şekilde gözlemleyebilir (Öngider, 2014). Terapide en önemli etkenlerden biri de ‘bilişsel yeniden yapılandırma’dır. Bilişsel yeniden yapılandırma ile kişinin felaketleştirmeye yönelik hatalı bilişleri gerçekçi alternatiflere yönlendirilir, danışanın olumsuz düşüncenin gerçeklikle çeliştiğini fark etmesi, olaylara daha gerçekçi bakabilmesi hedeflenir (Türkçapar, 2019). Bu yöntem ile amaç; kaygının azaltılması değil, düşüncelerin değiştirilmesinin amaçlanmasıdır. Panik bozukluk için BDT’de sıklıkla kullanılan diğer bir teknik ise ‘maruz bırakma’dır. Maruz bırakma yolu ile kişinin kendini koruma adına geliştirdiği güvenlik ve kaçınma davranışları olmadan maruz bırakılan durum sonrası beklediği gibi sonuçlar görmemesinin daha önce yaptığı yorumlamaların ve kaçınma davranışlarının yanlışlığı ile yüzleşeceği öngörülmektedir. Terapi sırasında danışanın tedavi metotları ile ilgili bilgilendirilmesi de tedaviye uyumu için kayda değer önem taşımaktadır.

DSM-5 tanı kriterleri ve psikiyatristin yönlendirmesi de dikkate alınarak panik bozukluk tanısı alan danışan ile gerçekleştirilen 10 seanslık tedavide, BDT ekolü uygulanmış ve bu olgu sunumunda ayrıntılı olarak ele alınmıştır. 10 seanslık tedavi, haftada bir gün olmak üzere, 2,5 ay boyunca devam etmiştir. Danışana uygulanan BDT, Avrupa Davranış ve Kognitif Terapiler Birliği’nin (EABCT) standartlarına göre düzenlenen bilişsel davranışçı terapi eğitimini tamamlamış ve psikoterapist unvanına sahip psikolog tarafından uygulanmıştır. BDT süreci, süpervizyon eşliğinde devam etmiştir. Danışanın 15 yaşında olması nedeniyle hem tedavi öncesi hem de olgu sunumunun bilimsel bir çalışmaya dönüştürülmesi için ailesi ile danışandan gerekli izin alınmış ve bilgilendirilmiş onam kendileri ile paylaşılmıştır. Ayrıca, çalışmanın olgu sunumuna dönüştürülmesi için terapinin gerçekleştirildiği kurumdan etik onay alınmıştır.

İlgili alandaki mevcut yazına bakıldığında, panik atak tanısı almış olgu sunumlarının olduğu ve tedavi süreçlerinin farklı olduğu görülmektedir. Sadece

panik bozukluk şikâyeti olan ve tedavide BDT ekolünün uygulandığı hem formülasyon hem de müdahalelerin detaylı bir şekilde incelendiği bazı önemli çalışmalar göze çarpmaktadır. Örneğin, Ateş ve Arcan (2018) tarafından gerçekleştirilen ‘Panik Bozuklukta Bilişsel Davranışçı Terapi: Bir Olgu Sunumu’ başlıklı olgu çalışmasının, özellikle içeriksel olarak alan yazına önemli katkı sağladığı görülmektedir. Bu olgu sunumunda da panik bozukluk tanısı alan danışanın 15 yaşında olması ve BDT’nin çocuklara ve ergenlere uyarlanmış tekniklerine de yer verilmesi sebebiyle alana yönelik bir fayda sağlayacağı düşünülmekte ve olgu sunumunu farklılaştırmaktadır.

2. Olgu

15 yaşında 8.sınıf öğrencisi olan erkek danışan, devlet okulunda öğrenimine devam etmektedir. Danışan, normal kilodadır ve öz bakımı yerindedir. Ailesi, orta ekonomik düzeydedir. Danışanın babası, mühendislik; annesi ise işletme alanında lisans mezunudur. Anne, bir kurumda muhasebeci; baba ise resmi bir kurumda mühendis olarak çalışmaktadır. Danışanın üniversitede öğrenci olan 22 yaşında bir ablası vardır. Danışanın anne ve babası, danışan henüz küçükken ayrılmışlardır. Danışan, annesiyle birlikte yaşamaya devam etmektedir. Babası ile de belli aralıklarla görüşmektedir.

Danışan ile yapılan ilk görüşme, annesi ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Danışanın hangi sorunu hakkında yardım almak istediği ve demografik bilgileri hakkında danışandan ve annesinden bilgi alınmıştır. İlk olarak danışanın tıbbi bir sorunu ve psikolojik tedavi geçmişi olup olmadığı ele alınmıştır. Danışanın şikâyetinin ilk ortaya çıkış zamanı ve gelişimi hakkında bilgi alınmıştır. Terapiye gelmeden önce deneme sınavı sabahı okulda atak geçirdiği ve doktora gittikleri öğrenilmiştir. Psikiyatrist ilaç kullanımı önermiş, danışan ise ilacı kısa bir süre kullandıktan sonra ilaca devam etmek istemediğini belirtmiştir. Mevcut sorunu en şiddetli yaşadığı ve en son yaşadığı zamanlar ele alınmıştır ve danışanın şu an için küçük titremeler, karın ağrısı, nefes alamama hissi, baş dönmesi, kalbinin hızlı atması, titreme ve sıcaklık basması gibi belirtilerinin olduğu öğrenilmiştir. Yaşadığı bazı belirtiler, kalp krizi geçireceğine dair korku oluşturabilmektedir. Danışanın yaşadığı belirtiler itibarıyla ve psikiyatrist yönlendirmesi dikkate alındığında panik bozukluğu olduğu düşünülmüştür. Danışana tedavi öncesi kaygı ile ilgili ön-son test uygulanmamıştır. BDT’nin işleyişi hakkında danışanın seans

içinde arkadaşı ile yaşadığı bir olayı paylaşması üzerine olay üzerinden (durum, bedensel belirti, düşünce, duygu ve davranış zinciri şeklinde) bilgi verilmiştir.

Danışan, anne ve babasının ayrılık süreçlerinde çok yıprandığını ve bu sürecin kendisini olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Danışan, küçükken babasına düşkün olduğunu, annesi ile ayrılmalarından sonra ise babasını çok üzdüğünü, annesini daha fazla önemseydiğini dile getirmiştir. Ablasını da kendisinin en büyük destekçisi olarak görmektedir. Şu anda hoşlandığı bir kız olduğunu ve “hoşlandığım kız eğer rahatsızlığımı öğrenirse benimle vakit geçirmek istemez” ve “kalbim çarptığında vücudumda kalıcı bir hasar meydana gelebilir” gibi düşüncelere sahip olduğu öğrenilmiştir. Danışanın ailesinin geçirilmiş hastalık öyküsüne bakıldığında, halasının ve amcasının devam eden kalp problemleri olduğu öğrenilmiştir.

Danışanın şimdi ve geleceğe yönelik şikâyetleri değerlendirildiğinde, titremelerinin büyük bir atak yaşamasına neden olacağı ile ilgili beklenti anksiyetesinin olduğu, yalnız başına okulun herhangi bir yerine gidemiyor olması, bir zorunluğu olmadıkça dışarı çıkıp gezmek istememesi, hatta bazı günler evden çıkmak ve okula gitmek dahi istemediği görülmüştür. Danışan, sınav döneminde olduğu için büyük bir kaygı yaşamakta ve gününün büyük bir bölümü bu şekilde devam etmektedir. Tek başına uyumayı reddetmesi ve uyku düzeninin bozuk olması da mevcut şikâyetleri arasındadır. Ayrıca, “bayılacağım”, “rezil olacağım”, “nefes alamayacağım”, “kalp krizi geçireceğim”, “oksijensiz kalacağım” ve “her an panik atak geçirebilirim” gibi otomatik düşünceleri mevcuttur.

Danışanı tetikleyen olaylara bakıldığında; Lise Geçiş Sınavı hazırlık sürecinde gerçekleştirilen deneme sınavlarında istediği performansı gösterememesi, bunun kendisi için büyük bir yıkım olduğunu ifade etmesi ve yaşadığı belirtilerin önem verdiği bir deneme sınavından sonra kendini göstermesinin kaygısını tetiklemiş olabileceğini düşündürmektedir. Danışan, hangi durumlarla karşı karşıya kaldığında yaşadığı olay şiddetleniyor diye bakıldığında; çok düşkün olduğu ablasının son zamanlarda babası ile kalmaya başlaması, okulda dersleri ile ilgili sunum vb. performans gerektiren süreçler, insanların ona acımaması için yaşadığı atakları kimsenin görmemesi için çabalaması gibi durumlar sayılabilmektedir.

Danışanın panik atak semptomlarını idame ettiren faktörler arasında; panik ataklarının gelebileceğini düşündüğü ortamlardan kaçınması, yanında birisi

olmadan tek başına herhangi bir ortama girmemeye çalışması, tek başına uyumak istememesi, herhangi bir belirti hissettiğinde telefonla oyalanması ve gevşeme egzersizlerini yapmak istememesi yer almaktadır.

Danışanla yapılan görüşmeler değerlendirildiğinde, DSM-5 tanı kriterleri ve yapılan gözlemler sonucunda panik bozukluğuna başka bir bozukluğun eşlik etmediği kanısına varılmıştır. Danışanla gerçekleştirilen seanslarda BDT ekolünden faydalanılmıştır. Her seans 45 dakika sürmüştür. Görüşmeler özel bir terapi merkezinde danışan ve terapistin birbirlerini rahatça görebildikleri, karşılıklı koltukların yer aldığı terapi odasında gerçekleştirilmiştir. Değerlendirmelerin ardından danışanın panik atak semptomlarının ortadan kaldırılması, danışanın gelişim düzeyini de dikkate alarak yapılandırılmış çalışmalarla bedensel belirtilerini felaketselirici bir şekilde yorumlamasını engellemek, işlevsel olmayan düşüncelerinin farkına varmasını sağlamak (Düşünce avcısı, sokratik sorgulama, kanıt karşı kanıt, aşağı ok, sorumluluk pastası vb. yöntemlerle) ve bunları işlevsel düşüncelerle değiştirmek hedeflenmiştir. Seans dışında davranış ödevleri vererek bedensel belirtilerin ilk başladığı anda dikkatini bedeninden uzaklaştırıp dışarıya yönelmesini sağlamak, kaçındığı ortamlarla ve durumlarla yüzleştirmek ve atakları yaşadığı yerlerde ya da etkinliklerde daha sağlıklı başa çıkma yolları geliştirmesini sağlamak diğer hedefler arasında yer almıştır.

Son olarak, ebeveyn eğitimi verilerek danışanın yaşadığı sorun, bu sorunun BDT yöntemiyle ele alınışı, ailenin verdiği tepkilerle danışanın kazandığı becerilerin desteklenmesi konusunda ailenin bilgilendirilmesi ve iş birliği sağlanması amaçlanmıştır.

3. Seans İçinde Gerçekleştirilen Bazı Çalışmalar

Danışan ile gerçekleştirilen seanslarda, danışanın sıklıkla düşünce hatalarının olduğu ve hatalı düşünce ve yorumlama biçimlerinden kaynaklı sürekli sıkıntıya düştüğü görülmüştür. Danışanın dışlanma korkusunun temelinde yetersizlik temasının olduğu bulunmuştur. Sağlık sorunu olduğu için hoşlandığı kızın kendisini tercih etmediğini düşünmesi ise kendisini bu rahatsızlıktan dolayı kusurlu olarak algıladığını göstermektedir. Danışanın düşüncelerine kanıt ve karşı kanıt araması sağlanmış ve düşündüğü olumsuz durumların yerine getirebileceği farklı durumları koyması yönünde teşvik edilmiştir. Ayrıca danışana, seanslar

içinde, ‘aşağı ok, ‘sorumluluk pastası’, ‘endişe kasası’ teknikleri ve ‘düşünce avcısı mini testi’ uygulanmıştır. Kullanılan bu teknikler, çocuklar ve ergenler için BDT uygulamaları ve alıştırmalarını içeren “İyi Düşün İyi Hisset” kitabından (Stallard, 2018) faydalanılarak yapılmıştır.

Sorumluluk pastası tekniği. Danışanla birlikte uygulanan sorumluluk pastası tekniği, bir şeyin olmasında nelerin etken olabileceği ve ne kadar payının olduğunu anlaması için yapılmıştır. Danışan bir seansta, okulda sunum yaparken gerildiğini ve titreme, kalp çarpıntısı, nefes alamama gibi durumlar yaşadığını, bu doğrultuda da panik atak yaşayacağı korkusu ile sunumu yapmadığını, kendini rezil ettiği için öğretmeninin ve arkadaşlarının yüzünün düştüğünü ve tüm bu yaşanan kötü olayların sorumlusunun kendisi olduğunu anlatmıştır. Danışanın, pastayı dilimlere bölerek hangisinin ne kadarlık bir dilimi kapsadığını görmesi sağlanmıştır. Bu teknik ile danışanın felaketleştirdiği durumun başka sonuçlarının da olabileceğini görmesi ve anlattıklarını yeniden değerlendirebilmesi hedeflenmiştir. Oluşturduğu pasta dilimindeki parçalara bakıldığında, yaşadığı bütün kötü şeylerin sorumlusunun kendisi olduğuna dair inancı ve yaşadığı her kalp çarpıntısının panik atak yaşayacağına dair yorumlamasının doğru olmadığı üzerinde danışanla anlaşmaya varılmıştır.

Düşünce avcısı tekniği. Düşünce avcısı tekniği ile danışanın var olan düşünce hatalarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Düşünce avcısı mini testi yapıldıktan sonra kendi düşüncelerini belirleyip yazabilmesi yönünde danışan teşvik edilmiştir. Danışana uygulanan “Düşünce Avcısı Mini Testi” Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Düşünce Avcısı Mini Testi

Düşünceler	Düşünce Hatası
“İnsanlar her zaman bana karşı kabadır”	“Bence düşünce hatası yok.”
Arkadaşın okul gezisiyle büyük bir lunaparka gitti. “Güzel bir gün geçirip etkilemiştir.”	“Sandviçin kötü olması gününü

geçirmediği sorulduğunda, “Hayır, sandviçimi beğenmedim,” dedi.

“Arkadaşlarım bu antrenmanlarda gerçekten aptal göründüğümü düşünecekler.”

“Bunu ben de düşünebiliyorum. Olabilir.”

Bir arkadaşın okul konserinde mükemmel bir şekilde flüt çaldı. Öğretmeni ona ne kadar iyi çaldığını söylediğinde “Bu sadece bir şanstı, genellikle bu kadar iyi çalmıyorum,” diye düşündü.

“Gerçekten o kadar iyi çalmıyor olabilir.”

Danışandan yukarıda verilen düşüncelere bakması istenmiş ve böylelikle düşünce hatalarını tespit edip edemeyeceği belirlenmeye çalışılmıştır. Danışanın verdiği cevaplara bakıldığında; birinci soruda, sadece olumsuz durumları görmesine izin veren “olumsuz gözlük” taktığı ve sadece olumsuzluğa odaklandığı göze çarpmıştır. İkinci soruda, “olumluyu yok sayma” durumunun, yani iyi olan durumları çöpe attığı görülmüştür. Üçüncü soruda, olumsuz durumları gerçekte olduğundan daha fazla büyüttüğü düşünülmüştür. Dördüncü ve son sorularda ise, düşünce hatasının olduğunu söyleyerek, “zihin okuyucular” olarak adlandırılan, işlerin daima ters gitmesini bekleyen ve daima neler olabileceği önceden kestirebilen bir inancının var olduğu göze çarpmıştır.

Danışan ile tedavi sürecinde ilerlendikçe, düşünce hatalarının farkına varması yönünde çalışılmıştır. Düşünce avcısı, kendi düşüncelerini belirleyip yazabilmesi yönünde fayda sağlamıştır. Danışanın kendi düşüncelerini yazması, bu düşüncelerini destekleyen kanıtlarını belirlemesi, en yakın arkadaşının buna yorumunun ne olacağı üzerinde durulması danışanın hangi düşünce hatalarının olduğunun belirlenmesini ve olumsuz düşüncelerinin durdurulmasını sağlamıştır. Başarısızlıklara odaklanmak yerine bu zamana kadar neleri başardığına odaklanması ve kendini övmesi için cesaretlendirilmesi sağlanmıştır. Danışandan ‘başaramayacağını düşündüğü bir sınavı başardığını hayal ederek tüm detayları kafasında kurması’ istenmiştir. Olumsuz düşüncelerine meydan okuması, olumsuz gözlükleri çıkararak gözden kaçırdığı olumlu durumlara odaklanması ve sorunları

baş edemeyeceği duruma geldiğinde büyümesini engellemek için neler yapabileceği konusunda çalışılmıştır. Seansların sonunda, danışanın düşünce hatalarının üstesinden geldiği açıkça görülmüştür.

Aşağı ok tekniği. Danışanın kendisini en çok etkileyen örneklerden yola çıkarak aşağı ok tekniğiyle temel inançlarına ulaşmaya çalışılmıştır. Terapide sıklıkla kullanılabilen bu teknik, olumsuz inançların belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Aşağı ok tekniği ile çocukların en yaygın olan negatif düşüncesi saptanır ve “Ne olurdu?”, “Eğer bu doğru olsaydı senin için ne anlam ifade ederdi?” soruları yöneltilerek altta yatan temel inançlar ortaya çıkana dek sorular tekrarlanmaya devam edilir (Stallard, 2018). Temel inançları saptayabilmek için danışana uygulanan aşağı ok tekniği Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Temel İnançları Saptamak

Olumsuz Düşünceler

1. Titreme ve kalp çarpıntısı yaşayacağım, panik atak geçireceğim.

“Diyelim ki bu dediklerin gerçekleşti, ne olurdu?”

2. Bayılacağım

“Sonra ne olacak?”

3. Herkes başıma üşüşecek

“Diyelim üşüştüler, sonra ne olacak?”

4. Ayıldıktan sonra herkes soru soracak.

“Diyelim soru sordular, ne olur?”

5. İnsanların gözünde sürekli rahatsızlanan, takıntılı birisi olarak görüneceğim.

“Peki, sonra ne olacak?”

6. Kimse bir daha benimle vakit geçirmek istemeyecek

↓ “Böyle olması seninle ilgili ne anlamam gelirdi, sana ne hissettirirdi?”

7. Yalnız kalırım, dışlanmış hissederim.

↓ “Dışlanırsan ne olur?”

8. Yalnız kalırım, yalnız kalırsam kendi başıma bir şey yapamam.

Danışanın temel olumsuz inançları saptanarak bu inançlara meydan okuması üzerine çalışılmıştır. İnançlarını desteklemeyen kanıtlar bulmasına yardımcı olunarak rahatsızlığından dolayı kimse tarafından istenmeyeceği düşüncesinin kendisini kusurlu olarak algılamasından kaynaklandığı tespit edilmiş ve danışanın bunu fark etmesi sağlanmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda dikkatini bedeninden uzaklaştırarak, çevreye yeniden odaklanmasıyla ilgili çalışılmış ve başarılı olunmuştur. Temel inançları arasında olan “hoşlandığım kız eğer rahatsızlığımı öğrenirse, sorunlu olduğumu düşünerek benimle takılmak istemez” ve “kalbim hızla çarparsa vücudumda bir hasar kalabilir” şeklindeki inançları da saptanarak bu inançlara meydan okuması üzerine çalışılmıştır.

Endişe kasası tekniği. Danışanın ara inançlarını oluşturan ve “yalnız kalırsam kendi başıma bir şey yapamam”, “ne kadar çalışırsam çalışayım sınavdan düşük not alıp rezil olacağım” ve “hayatım sağlık problemlerimle uğraşmakla geçecek” gibi çeşitli düşünceleri üzerine çalışılmıştır. Danışanın otomatik düşünceleri ve ara inançları, yaşadığı semptomları daha da güçlendirmektedir. Kafasında durmak bilmeyen ve endişeler yaratan düşüncelerini bir kâğıda yazması ya da çizmesinin fayda sağlayacağı danışana anlatılarak birlikte ev ödevi planlanmıştır. Endişelerinin endişe kasası içindeyken onu rahatsız etmesinin daha güç olacağı söylenmiştir. Seans içinde belirlenen ev ödevinde çalışılan tekniğin adı “endişe kasası tekniği” olarak adlandırılmaktadır. Endişe kasası tekniği ile danışanın kendine bir kutu bulması ve bunu endişe kasası yapması istenmiştir. Danışanın endişeleri aklına geldikçe bunları bir kâğıda yazarak not etmesi ve kendi belirlediği endişe kutusu içine atması istenmiştir. Haftanın sonunda ise bu kutuyu açarak güvendiği biriyle endişeleri hakkında konuşması istenmiştir. Daha sonraki seansta ise bu ödev üzerinden konuşularak endişe verici düşüncelerinin

sıklığı ve neler olduğu daha net tespit edilmiştir. Kötü şeylerin gerçekleşeceğini beklemesi, başarılı olamayacağına dair inancı ve kendine dair iyi şeyleri görmeme eğilimini fark etmesi sağlanarak, kendisine yardımcı olmayan düşünceleri yardımcı olan düşüncelerle değiştirmesi yönünde çalışılmıştır.

4. Tartışma

Panik bozukluk için günümüzde BDT ekolünün etkinliği açıkça gösterilmektedir (Alkın, 2002). Danışan ile birlikte belirlenen tedavi planlamasının sonunda panik atak semptomları yok olmuştur. Danışan ile çalışırken kalp krizi geçireceği ve kalbi hızlı atarsa vücudunda kalıcı bir hasar yaratacağı, bir daha yürüyemeyeceği gibi yanlış yorumlamalarının değiştirilmesi için uygulanan bilişsel yeniden yapılandırma ve kaygılandığı durumlara maruz bırakma tekniğinin tedavide etkili olduğu düşünülmektedir. Panik bozukluğunun tedavisinde sadece bilişsel değil, davranışsal yöntemler de önem taşımakta, bilişsel ve davranışsal faktörler beraber işlev görmektedir. Bunlardan birini de güvenlik davranışları oluşturmaktadır. Hem BDT ekolünde hem de yapılan araştırmalarda güvenlik davranışlarının sınırlandırılmasının önemli olduğu ve terapistin maruz bırakma tekniğini kullanmasının güvenlik davranışlarını azalttığı görülmektedir (Gloster ve diğerleri, 2013). Danışanın deneyimlemesi sağlanan maruz bırakma tekniğinde özellikle kalbi hızlı attığında yaşadığı belirtilerin vücudunda kalıcı bir hasara sebep olmadığı, bu belirtilerin ölümle ya da kalp kriziyle sonuçlanmadığını görmesi sağlanmış ve böylelikle danışan, yaptığı yanlış yorumlamaları daha iyi ayırt edebilmiştir. Bu tarz bedensel duyuların normal olduğu ve son derece sağlıklı bireylerin dahi zaman zaman kalplerinin hızlı atabileceğini görmesi sağlanmıştır. Danışanın ilk ataklarını hatırlattığı gerekçesiyle erken aşamalarda nefes egzersizlerini reddetmesi, semptomlarının idame etmesinde rol oynamıştır. Danışana imajınasyonun (zihinde canlandırma) da içinde olduğu nefes egzersizleri öğretilmiş ve belirtileri hissettiğinde bu egzersizlerle bedeninin kontrolünü ele alabileceği konusunda bilişsel yönlendirme yapılmıştır. Danışan, bu egzersizlerin sonunda, düzenli nefes alması halinde, nefesinin yetmemesi gibi bir problem yaşamayacağını öğrenmiştir. Ataklarının felakete yol açmaması için başvurduğu güvenlik sağlayıcı davranışları olan müzik dinleme ve telefonuyla ilgilenme gibi davranışlarını terk etmiştir. Danışanın yaşadığı durumları felaketeleştirme eğiliminde olması sebebi ile hem seanslar içerisinde hem de ev ödevleri şeklinde aşağı ok, sorumluluk pastası, düşünce

avcısı ve endişe kasası gibi tekniklerden yararlanılmış ve kullanılan bu tekniklerin de tedavide önemli rol oynadığı düşünülmüştür. Bilişsel yeniden yapılandırma sürecinde özellikle pasta dilimi tekniği, danışanların çarpıtılmış ve felaketleştirilmiş düşüncelerini hem test etmelerine hem de bu düşüncelerinin çürütülmesinde önemli katkı sağlamaktadır (Kahraman ve diğerleri, 2016).

Danışanın okuldayken tek başına herhangi bir yere gidememesi ve yalnız kalmaktan çekinmesi gibi şikâyetleri, gerçekleştirilen seanslarda detaylandırılmıştır. Öncelikle, tek başına etkinlik salonuna gidebilmesi yönünde karara varılarak danışana ev ödevi verilmiştir. Öncesinde nelerle karşılaşabileceği, neler olabileceği listelenmiş ve yaşayacağını düşündüğü bedensel belirti ve sıkıntıları içeren bir liste oluşturulmuştur. Derecelendirme ölçekleri ile tahmini sıkıntı düzeyleri ve güvenlik ve kaçınma davranışlarının neler olabileceği belirlenip, bunları yapmaması konusunda anlaşma sağlanmıştır. Aşamalı olarak güvenlik davranışlarının engellenmesi ve yaşayarak maruz bırakma kapsamında danışanla birlikte çeşitli ev ödevleri planlanmıştır. Danışanların terapi seansları dışında çeşitli bilişsel, davranışsal ve duygusal sorunların çözülebilmesi yönünde sarf ettikleri çaba ve faaliyetler ev ödevleri olarak tanımlanmaktadır (Freeman, 2007). Bilişsel davranışçı terapide ev ödevleri önem taşımakta ve yapılan çalışmalar, ev ödevlerini düzenli yapan danışanların yapmayan danışanlara göre daha fazla iyileşme kaydettiğini göstermektedir (Soylu ve Topaloğlu, 2015). Danışanla yapılan çalışmalar sonrası kaçınma ve güvenlik davranışlarını uygulamadan felaketleştirdiği durumların gerçekleşmediğini görmesi sağlanmıştır. Beck (2020) tarafından aktarıldığı üzere danışana verilen iyi bir ev ödevi, bilişsel ve davranışsal tekniklerin kullanılarak veri toplanması, danışanların kendilerini eğitmesini sağlaması ve hatalı düşüncelerin yerini yeni davranışların almasına yardım etme gibi birçok olanak tanımaktadır.

Tedavi için başvuran panik bozukluğuna sahip danışan ile gerçekleştirilen seanslar, BDT ekolüne göre yapılandırılmıştır. Danışanın şikâyetlerinin azaltılması ve yok olmasında BDT teknikleri oldukça etkili olmuştur. Bunların yanı sıra danışanın tedaviye düzenli olarak gelmesi, istekli ve iş birliğine açık olması ve ev ödevlerini yaparak seanslara katılım sağlaması durumlarının terapide oldukça etkili olduğu ve ilerlemeye yardım ettiği düşünülmektedir. Tedavi sürecine ebeveyn eğitiminin de dâhil edilmesi, annenin kuşkulu tutumlarının süreci nasıl etkilediği ile ilgili iç görü kazanmasını sağlamış ve danışanın

kazandığı becerilerin desteklenmesi konusunda aile ile iş birliği sağlanmasını desteklemiştir. Gerçekleştirilen tedavinin başı ve sonlandırma aşamasının değerlendirilmesi için herhangi bir ölçek kullanılmamıştır. Bu durum, terapi seansları boyunca kaydedilen ilerlemenin objektifliğini sınırlandırmaktadır.

Olgu sunumuna genel olarak bakıldığında, panik bozukluğun BDT ekolüne göre yapılandırılmasının ve içerisinde çocuklar ve ergenler için uyarlanan tekniklere de yer verilmesinin alana yönelik fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Söz konusu alan üzerine mevcut yazında, BDT ekolü kullanılarak gerçekleştirilen farklı tedavi süreçlerini içeren olguların fazlalaşmasının, alanda çalışan ve tedavi sürecinde ilerlerken desteğe ihtiyaç duyan kişiler için oldukça faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akkoyunlu, S. & Türkçapar, M. H. (2013). Bir teknik: Alternatif düşünce oluşturulması. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 53-59.

Alkın, T. (2002). Birinci basamakta panik bozukluğu tedavisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 5(3), 22-31.

Amerikan Psikiyatri Birliği. (2014). *Ruhsal bozuklukların tanısal ve sayımsal elkitabı (DSM 5)* (E. Köroğlu, Çev., 5. basım). Ankara: HYB Yayıncılık.

Ateş, N. & Arcan, K. (2018). Panik bozuklukta bilişsel davranışçı terapi: Bir olgu sunumu. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 5(3), 61-78.
<http://dx.doi.org/10.31682/ayna.468240>

Beck, J. S. (2020). *Bilişsel davranışçı terapi* (M. Şahin ve I. T. Cömert, Çev.). Ankara: Nobel Yayınevi.

Bengisoy, A., Özdemir, M. B., Erkıvanç, F., Şahin, S. & Çelik-İskifoğlu, T. (2019). Bilişsel davranışçı terapi kullanılarak yapılan araştırma makalelerinin içerik analizi 1997-2018. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(54), 745-793.

Clark, D. A. & Beck, A. T. (2009). İçinde Cognitive therapy of panic disorder. *Cognitive Therapy of Anxiety Disorders: Science and Practice* (ss. 275-332). New York: Guilford Publications.

Craske, M. G. & Barlow, D. H. (2014). Panic disorder and agoraphobia. İçinde D. H. Barlow (Ed.), *Clinical Handbook of Psychological Disorders: A Step-By-Step Treatment Manual* (ss. 1-62).

Elmacı, F. (2008). *Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı grupla psikolojik danışmanın ergenlerin korkuları üzerindeki etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Freeman, A. (2007). The use of homework in cognitive behavior therapy: Working with complex anxiety and insomnia. *Cognitive and Behavioral Practice*, 14(3), 261-267. <http://dx.doi.org/10.1016/j.cbpra.2006.10.00>

Gloster, A. T., Hauke, C., Höfler, M., Einsle, F., Fydrich, T., Hamm, A., Sthrohle, A., & Wittchen, H-U. (2013). Long-term stability of cognitive behavioral therapy effects for panic disorder with agoraphobia: A two-year follow-up study. *Behaviour Research and Therapy*, 51(12), 830-839. <http://dx.doi.org/10.1016/j.brat.2013.09.009>

Kahraman, M. S., Şahinöz, Ş. & Güriz, S. O. (2016). Pasta dilimi tekniğinin bilişsel terapilerde kullanımı. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 38-43. <http://dx.doi.org/10.5455/JCBPR.199327>

Karaçetin, G. (2015). Çocuklarda bilişsel davranışçı tedavi. *Kognitif ve Davranış Terapileri Derneği*, (3), 6-7.

Öngider, N. (2014). Bilişsel davranışçı terapinin duygu durum ve anksiyete bozukluğu olan çocuk ve ergenlerde kullanımı: Bir gözden geçirme çalışması. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 73-83.

Özcan, Ö. & Çelik, G. G. (2017). Bilişsel Davranışçı Terapi. *Türkiye Klinikleri Çocuk Psikiyatrisi Özel Dergisi*, 3(2), 115-120.

Salkovskis, P. M. (1991). The importance of behaviour in the maintenance of anxiety and panic: A cognitive account. *Behavioural Psychotherapy*, 19(1), 6-19. <http://dx.doi.org/10.1017/S0141347300011472>

Sarp, A., Arık, A. C., Güz, H., Şahin, A. R. & Abanoz, Z. (2010). Panik bozukluğunda olası alt tipler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4), 269-279.

Soylu, C. & Topaloğlu, C. (2015). Bilişsel davranışçı terapide ev ödevi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7(3), 280-288.
<http://dx.doi.org/10.5455/cap.2014102901224>

Stallard, P. (2018). *İyi düşün iyi hisset* (C. Gökçen, H. Bayar, E. Külahçioğlu, E. Çığıl-Fettahoğlu, S. Karakoç, İ. Aksoy, ... S. Tural-Hesapçioğlu, Çev., 2. basım) İstanbul: Say Yayınları.

Sungur, M. (2015). Bilişsel davranışçı terapi & psikanaliz üzerine. *Kognitif ve Davranış Terapileri Derneği*, (3), 2-5.

Süler, M. (2017). Çocuk ve ergenlerde bilişsel davranışçı terapi uygulamaları: Bir gözden geçirme. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 2(3), 29-42.

Tükel, R. (2002). Panik bozukluğu. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 5(3), 5-13.

Türkçapar, M. H. (2019). *Bilişsel davranışçı terapi temel ilkeler ve uygulama* (Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 11. basım). İstanbul: Epsilon Yayınevi.

YAYIN İLKELERİ

1. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*'nin kısa adı *YDÜ SOSBİLDER*'dir.
2. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yakın Doğu Üniversitesi'nin resmi yayın organı olup hakemli ve akademik bir dergidir.
3. Sosyal bilimlerin tüm alanlarına açık olan dergimiz, Türkçe ve İngilizce dilinde yazılmış araştırma ve derleme türü bilimsel çalışmalar yayımlamaktadır.
4. *YDÜ SOSBİLDER*'e yayımlanmak üzere gönderilen yazılar özgün, daha önce yayımlanmamış, aynı anda birden fazla dergiye değerlendirilmek üzere gönderilmemiş olmalıdır. Makalenin aynı anda birden fazla dergiye gönderildiği tespit edildiği takdirde yayın süreci durdurulur ve makalenin dergi ile ilişkisi kesilir.
5. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, yayımlanmak üzere kabul edilen makalelerin yayım haklarına sahiptir.
6. *YDÜ SOSBİLDER*'e gönderilen makaleler arasında özellikle Etik Kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar için etik kurul onayı alınmış olmalı, bu onay makalede belirtilmeli ve belgelenmelidir.
7. Dergimizde yayımlanan yazılarda ileri sürülen görüşler yazarlarına aittir. Yasal, hukuksal, ekonomik ve etik sorumlulukların muhatabı yazardır. Yazıların yayımlanması, derginin ya da üniversitenin bu görüşleri savunduğu anlamına gelmez.
8. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, altı (6) ayda bir olmak üzere yılda iki (2) sayı yayımlanmaktadır.
9. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* makale kabul ve değerlendirme sürecinin her aşamasında, hakemlerin ve yazarların isimlerinin saklı tutulduğu çift-kör hakemlik sistemini kullanmaktadır. Makaleler değerlendirilmek üzere alanındaki iki hakeme gönderilir. Hakem raporlarından biri olumlu, diğeri olumsuz olduğu takdirde, yazı, üçüncü bir hakeme gönderilebilir veya Yayın Kurulu, hakem raporlarını inceleyerek nihai kararı verebilir.
10. Yazarlar, eserlerini derginin belirlediği makale yazım kurallarına göre ve APA 6 (American Psychological Association) standartlarına uygun olarak hazırlamalıdır.

11. Yazarlar *YDÜ SOSBİLDER*'e gönderilmek üzere makale dosyası ve yazar bilgi dosyası hazırlamalıdır. Makale dosyası yazar bilgisini içermez. Yazar bilgisi, makalenin adıyla birlikte ayrı bir dosya olarak hazırlanır. Yazar bilgi dosyası ayrıca yazarların ORCID numaralarını da içermelidir.
12. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*'ne yazı gönderilebilmesi için dergi.neu.edu.tr adresinden Makale Takip Sistemi'ne üye olunması ve makalelerin buradan gönderilmesi gerekmektedir. Eklenen yazılarda isim veya yazarın kimliği ile ilgili bilgilere yer verilmemelidir. Yazarlara ait bilgiler, yayın aşamasında editör tarafından eklenir.
13. Dergimize gönderilen yazılarda Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu'na uyulmak zorunluluğu vardır. Yayın Kurulu tarafından yazının bütünlüğünü etkilemeyecek düzeltmeler yapılabilir.
14. Yayın ilkelerine uygun olmayan makaleler hakem değerlendirme sürecine alınmayacaktır.
15. Yazını kabul edilen yazarlardan imzalı telif devir formu alınır

PUBLICATION RULES

1. Near East University Journal of Social Sciences is abbreviated as NEU SOSBİLDER.
2. Near East University Journal of Social Sciences is the official publication of Near East University and is a scholarly academic and peer-reviewed journal.
3. The journal is open to all areas of social sciences, in particularly, research and literature review of types which is written in both Turkish and English languages.
4. Articles submitted to NEU SOSBİLDER should be original contributions and should not be published elsewhere or should not be under consideration for any publication at the same time. If an article is submitted with more than one journal at the same time, the evaluation and publication processes will be discontinued.
5. Near East University Journal of Social Sciences acquires the publishing rights of the accepted articles.

6. The papers sent to NEU SOSBILDER must have the approval of the ethics committee for the studies on clinical and experimental issues on people and animals. This confirmation should be specified and documented in the article.
7. The opinions expressed in the published articles belong to their authors. The publication of articles does not mean that the Near East University or Journal of Social Sciences defends these views.
8. The journal is published twice a year, in every six (6) months.
9. Near East University Journal of Social Sciences uses a double-blind peer review process, in which the names of the referees and authors are kept secret at every stage of the process. The articles are sent to two referees in the area for publication. If one of the referee reports is positive and the other is unfavorable, the article may be sent a third referee or the Editorial Board may make a final decision by examining the referee reports.
10. The articles submitted to the NEU SOSBILDER should be organized according to APA 6 standards of writing and citation, as stated in article writing rules.
11. Authors should prepare article file and author information file for submission. Article file does not include author information. Author information will be uploaded as a separate file together with the name of the article. The author information file must also contain ORCID numbers.
12. To be able to submit a letter to the NEU SOSBILDER, it is necessary to register to Article Tracking System at dergi.neu.edu.tr and send the articles from here. Information on the identity of the author or the author should not be included. The information of the authors is added by the editor at the publication stage.
13. Articles sent to our journal must comply with the TDK Writing Guide. Corrections can be made by the Editorial Board which will not affect the integrity of the article.
14. The articles that do not meet the publication principles will not be taken into the peer review process.
15. Authors with accepted manuscripts will be sent a Copyright form that should be signed by the author and sent back to the Editor.

YAYIN ETİĞİ

Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yayın Etiği Komitesinin (COPE) “Dergi Editörleri için Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama Rehber İlkeleri” ve “Dergi Yayıncıları için Davranış Kuralları” belgelerini takip etmektedir.

(Erişim adresi: <https://publicationethics.org>)

Editörlerin sorumlulukları ve Yayın Kararları

Dergide hangi makalelerin yayınlanacağına karar vermek editörün sorumluluğundadır. Yayın Kurulu tüm çalışmalarını, ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, dini inanç, etnik köken, vatandaşlık ya da politik felsefelerinden bağımsız olarak değerlendirecektir. Alınacak karar, makalenin doğruluğu, geçerliliği ve önemi ile derginin kapsamının uygunluğuna dayanacaktır. İftira, telif hakkı ihlali ve intihal ile ilgili mevcut yasal gereklilikler de dikkate alınmalıdır.

Yayın Etiği ve Hatalı Uygulama Bildirimi

Gizlilik

Editör veya herhangi bir editöryal görevli, ilgili yazar, hakemler, potansiyel hakemler, diğer editör danışmanları ve yayıncılardan başka kimseye bir sunum hakkında bilgi ifşa etmemelidir.

İnceleme için alınan tüm yazılar gizli belgeler olarak değerlendirilmelidir.

Açıklama ve Çıkar Çatışmaları

Sunulan bir makalede açıklanan yayınlanmamış malzemeler, yazarın açık yazılı izni olmaksızın editörün veya yardımcılarının kendi araştırmalarında kullanılamaz.

Hakemlerin sorumlulukları Editöryal Kararlarına Katkı

Hakem değerlendirmesi süreci editörün kararlarını vermede editör ve editör kuruluna yardımcı olur. Ayrıca yazının hazırlanmasında yazara da hizmet edebilir.

Çabukluk

Araştırmayı incelemek için yeterli nitelikte olmayan veya bir makalede yazılan ya da derhal gözden geçirmenin imkânsız olacağını bilen seçilmiş herhangi bir hakem, editöre bildirmeli ve inceleme sürecinden mazurunu istemelidir.

Nesnellik Standartları

Yorumlar nesnel olarak yapılmalıdır. Yazarın kişisel eleştirisi uygun değildir. Hakemler görüşlerini destekleyici argümanlarla ifade etmelidir.

Kaynakların Kabulü

Hakemler, makalede atıfta bulunulan yayınlanmış çalışmanın referans bölümünde gösterilmediği durumları tespit etmelidir. Diğer yayınlar, türetilmiş gözlem veya değişkenlerin kaynağında olup olmadığını belirtmelidir. Hakemler, editöre, dikkate alınan yazılar ile kişisel bilgileri olan diğer basılı makaleler arasında önemli bir benzerlik veya örtüşme olduğunu bildireceklerdir.

Açıklama ve Çıkar Çatışması

Hakem değerlendirmesi yoluyla elde edilen bilgi veya fikirler gizli tutulmalı ve herhangi bir avantaj için kullanılmamalıdır. Gönderilen bir makalede açıklanan yayınlanmamış materyaller, editörün veya yardımcılarının kendi araştırmalarında kullanılamaz. Hakemler, rekabete dayalı, iş birliğine dayalı veya diğer ilişkilerle veya gazetelere bağlı yazar, şirket veya kurumlarla ilişkili çıkar çatışmaları olan makaleleri dikkate almamalıdır.

Veri Erişimi ve Saklama

Yazarların, editör incelemesi için bir makale ile bağlantılı olarak ham veriler sunmaları istenebilir ve eğer uygunsa, bu verilere halka açık erişim sağlamaya ve her durumda, bu verilerin yayınlandıktan sonra makul bir süre depolanması için hazırlanmalıdır.

Özgünlük, İntihal ve Kaynakların Kabulü

Yazarlar, çalışmalarının orijinal olmasını sağlamalıdır ve yazarlar başkalarının çalışmalarını ve/veya sözlerini kullanmışlarsa, uygun şekilde atıf yapılmalıdır. Bildirilen çalışmanın niteliğini belirlemede etkili olan yayınlar da belirtilmelidir. İntihal, her türlü etik olmayan yayıncılık davranışını oluşturur ve kabul edilemez.

Açıklama ve Çıkar Çatışması

Tüm yazarlar, makalelerinin sonuçlarını veya yorumunu etkileyecek şekilde yorumlanabilecek finansal veya diğer finansal çıkar çatışmalarını açıklayan bir açıklama içermelidir. Proje için tüm mali destek kaynakları açıklanmalıdır. Potansiyel çıkar çatışmaları mümkün olan en erken aşamada açıklanmalıdır. Okuyucular, araştırmayı kimin finanse ettiği ve fon verenlerin araştırmadaki rolü hakkında bilgilendirilmelidir.

PUBLICATION ETHICS

This guideline for publication ethics is fully consistent with the COPE Principles of Transparency and Best Practice Guidelines and the COPE Code of Conduct.

Editors' responsibilities Publication decisions

It is the editor's responsibility to decide which of the articles will be published in the journal. The editor, who evaluates the authors' manuscripts, will evaluate them irrespective of their race, gender, sexual orientation, religious belief, ethnic origin, citizenship or political philosophies. The decision to be made will be based on the authenticity, validity and importance of the paper and the appropriateness of the scope of the journal. Existing legal requirements concerning slander, copyright infringement and plagiarism should also be considered.

Confidentiality

The editor or any editorial staff should not disclose information about a submission to anyone other than the relevant author, reviewers, potential

reviewers, other editorial consultants and publisher. The editors will ensure that the materials reviewed are kept confidential.

All manuscripts received for review should be considered as confidential documents.

Disclosure and conflicts of interest

Unpublished materials described in a submitted article cannot be used in the editor's or their assistants' own investigations without the express written permission of the author.

Reviewers' responsibilities Contribution to editorial decisions

The peer-review process assists the editor and editorial board in making editorial decisions. It can also serve the author in the preparation of the manuscript.

Promptness

Any selected referee who feels unqualified to review the research reported in a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse from the review process.

Standards of objectivity

Reviews should be made objectively. The author's personal critique is not appropriate. Referees must express their views with supporting arguments.

Acknowledgement of sources

Reviewers should identify situations where the relevant published work referred to in the article is not shown in the reference section. Other publications should indicate whether the derived observation or variables are together with their source. Reviewers will report to the editor an important similarity or overlap between the manuscripts considered and other published papers with which they have personal information.

Disclosure and conflict of interest

Information or ideas obtained through peer review should be kept confidential and should not be used for any advantage. Unpublished materials described in a submitted article cannot be used in the editor's or their assistants' own investigations. Reviewers should not consider manuscripts that have conflicts of interest linked to competitive, collaborative, or other relationships or to any of the authors, companies, or institutions affiliated to newspapers.

Authors' duties and reporting standards

Authors should present an accurate account of the work done and an objective discussion of its significance. The basic data should be shown correctly on the paper. An article should contain enough detail and references to allow others to replicate the job. Fraudulent or knowingly misrepresentations create unethical behaviour and are unacceptable. Review and professional editorial articles should also be accurate and objective and editors' opinion should be clearly stated.

Data access and retention

Authors may be asked to provide raw data in connection with an article for editor review, and, if appropriate, should be prepared to provide public access to such data and in any case, should be prepared for storage of such data for a reasonable period of time after publication.

Originality, plagiarism and acknowledgement of sources

Authors should ensure that their work is original, and if authors have used others' work and/or words, it should be appropriately cited. Publications that are effective in determining the nature of the reported work should also be indicated. Plagiarism constitutes unethical publishing behaviour in all forms and is unacceptable.

Multiple, redundant or concurrent publication

An author should not publish articles that generally describe the same research in more than one journal or primary publication. Submission of the same article to

more than one journal at the same time brings with it unethical publishing behavior. In general, an author should not present a previously published manuscript for consideration in another journal.

No other copyrighted material may be published elsewhere. In addition, manuscripts reviewed by the journal should not be re-sent to copyright-protected publications. However, by submitting a manuscript, the author(s) retains the rights of the published material. The copyright remains with the authors (CC-BY), thus they can decide about eventual republication of their text. The primary reference must be cited in the secondary publication.

[<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/>], which allows others to copy, distribute and transmit the work as well as to adapt the work and to make commercial use of it.

Disclosure and conflicts of interest

All authors should include a statement explaining financial or other financial interest conflicts that may be interpreted to affect the results or interpretation of their articles. All financial support sources for the project should be explained. Potential conflicts of interest should be explained at the earliest possible stage. Readers should be informed about who funded the research and about the role of the fund-givers in the research.

Fundamental errors in published works

When an author discovers a major mistake or mistake in his published work, it is obliged to inform the editor or publisher immediately and to work with the editor to withdraw or correct the paper. If the editor or publisher learns of a published work from a third party that contains a significant error, the author must immediately withdraw the manuscript or correct it or prove the authenticity of the original document to the editor.

References

Graf, C.; Wager, E.; Bowman, A.; Fiack, S.; Scott Lichter, D. and Robinson, A. (2007). Best practice guidelines on publication ethics: a publisher's

perspective. *International journal of clinical practice*, 61, 1-26. Retrieved from journal_editors_Mar11.pdf

YAZIM KURALLARI

1. YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, hakemli bir dergidir ve Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez yayımlanır.
2. Derginin yayım dili Türkçe ve İngilizcedir.
3. Dergide yayımlanan tüm yazıların yayın hakları Yakın Doğu Üniversitesine devredilmiş olur. Dergide yayımlanan her türlü yazıdan yapılacak alıntılarda kaynak gösterilmesi zorunludur.
4. YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen yazılar özgün olmalı, başka bir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere başka bir yere gönderilmemiş olmalıdır. Gönderilen yazının bir başka biçimi yayımlanmak üzere incelenmek için bir başka yayımcıya gönderilmiş ya da yayımlanmış ya da yayımlanacak ise yazar bunu yazısını dergiye gönderdiğinde açıkça belirtmelidir.
5. Yayımlanmak üzere dergiye gönderilen yazılar, yayın kurulu tarafından ilk değerlendirmesi yapıldıktan sonra iki-kör hakeme gönderilir. Hakemlerden gelecek rapor doğrultusunda yazının basılmasına, yazardan makalesinde düzeltme istenmesine ya da basılmamasına yayın kurulu karar verir. Yayın kararı yazara (birden çok yazar varsa, adı ilk belirtilmiş olana) en kısa zamanda bildirilir. Yayımlanmayan makaleler yazarlara geri gönderilmez.
6. Hakem değerlendirmesinin tarafsızlığını sağlamak için hakemlere gönderilen yazıda yazarın kimliğine ilişkin herhangi bir bilgi olmamalıdır. Yazarlar makalelerinin başlığını, ad, soyadı, unvan, bağlı oldukları kurum adı, posta adresi, telefon ve e- posta adreslerini ayrı bir kâğıda yazarak bir kapak sayfası hazırlayıp makaleleri ile birlikte göndermelidir. Hakemlere gönderilecek metinde makalenin başlığı, makale metni, Türkçe ve İngilizce özetler bulunmalı, kimlik bilgileri yer almamalıdır.
7. Dergide yayımlanması istenilen metinler MS Word dokümanı olarak elektronik ortamda e-mail eki olarak doğrudan Editör'e gönderilmelidir. Yazılı metinler A4 kâğıdının bir tarafına 2 satır aralığı ile yazılmalı ve bütün sayfalara birbirini izleyen numaralar verilmelidir.
8. Ana dili İngilizce olmayan yazarlar, İngilizce yazdıkları metinleri göndermeden önce ana dili İngilizce olan bir uzmana okutup gerekli düzeltmeleri yaptırmalıdır.

9. Yazıları yayımlanan yazarlara yayımlanan makalenin bir adet dergi bedelsiz olarak gönderilir.
10. YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen makalelerin yazım ve biçim koşulları bakımından son denetimlerinin yazar tarafından yapıldığı, yazarın makalenin elektronik ortamda belirtildiği biçimiyle basılmasına onay verdiği kabul edilir.
11. Makale dergi editörlüğüne teslim edildikten sonra baskı düzeltmeleri için yazara geri gönderilmez. YDÜ, Sosyal Bilimler Dergisi yazım ve biçim kurallarına uygun olmayan makaleler hakeme gönderilmez ve basılmaz.
12. Gönderilen metnin tamamı daktilo harfleri ve tek satır aralığı ile A4 kâğıdının alt ve üstünde 5cm, yanlarda 4 cm boşluk kalacak şekilde yazılmış olmalıdır.
13. Dergiye gönderilecek makalelerin (araştırma ve derleme makaleleri) 5.000-10.000 kelime uzunlukta olması gerekmektedir. 10000 kelimeden fazla olan metinler ancak özel koşullarda kabul edilir.
14. Makale, italik harfler ile içerden yazılmış yaklaşık 120-180 kelimeden oluşan, temel savını ve varılan sonucu betimleyen bir öz ile başlamalıdır. Öz'e makale içeriğini karakterize eden en fazla 5 anahtar sözcük veya deyim eşlik etmelidir.
15. Metin 12 punto büyüklükte Times New Roman yazı tipi ile yazılmalıdır. Makale başlığı 14 punto, Times New Roman yazı tipi, bold ve ana metinden ayrı olmalıdır. Alt başlıklar 12 punto, Times New Roman, bold ve metinden ayrı olmalıdır. İkincil alt başlıkların altındaki alt başlıklar 12 punto, Times New Roman, bold ve italik olmalı ve paragrafın ilk cümlesinin başında yer almalı ve bir nokta ile sonlanmalıdır.
16. Bütün çizelge, grafik ve diyagramlara şekil denilmeli ve birbirini izleyen numaralar verilmelidir. Tablolar olanaklar elverdiği ölçüde az sayıda olmalı ve sadece çok gerekli bilgiler içermelidir. Her şekil ve tabloya Arap rakamları ile bir numara verilmeli ve numaradan sonra başlığı yazılmalıdır ve metin içinde atıf yapılmalıdır.
17. Kaynaklara gönderiler dipnot biçiminde olmamalı, ilgili kaynak(lar) metinde araç içine alınarak (yazar soyadı, yayım yılı: -gerekliyorsa- sayfa numarası/ ya da ilgili sayfalar/bölüm) biçiminde gösterilmelidir.
18. Metin içindeki gönderiler ve metne ilişkin ek açıklamalar dipnotlarda gösterilebilir.

19. Metinde gönderi yapılan kaynakların tümü, makalenin en sonuna yerleştirilecek bir kaynakçada yer almalı, gönderi yapılmayan kaynaklar bu listeye konulmamalıdır. Dergi, kitap, derleme, sempozyum adları açık olarak ve italik (ya da koyu renkte) yazılmalıdır.
20. Kaynakça APA 6 kaynak gösterme esasları doğrultusunda hazırlanmalıdır. Metin içi gönderme ve atıflar tam metnin diline uygun verilmelidir. Türkçe tam metin için Türkçe kaynak gösterme usul ve esasları, İngilizce tam metin için İngilizce kaynak gösterme usul ve esasları dikkate alınmalıdır (<https://apastyle.apa.org>).
21. Yazarlar yayımlanmak üzere dergiye gönderilen yazıları ile birlikte taahhütname ile telif devir formlarını da indirdikten sonra imzalayarak tarayıcı vasıtası ile taratıp yazıları ile birlikte göndermelidirler.
22. Yazarlar makalelerinde ORCID tanımlayıcılarını eklemelidirler. ORCID tanımlayıcısı olmayan yazarlar ilgili linkten kayıtlarını yapabilirler.

ARTICLE SUBMISSION GUIDELINES

1. NEU Journal of Social Sciences is a peer-reviewed journal and is published twice a year in April and October.
2. The publication language of the journal is Turkish and English.
3. Copyrights of all articles published in the journal are transferred to Near East University. References must be given in the excerpts from all kinds of articles published in the journal.
4. Manuscripts submitted to NEU Journal of Social Sciences must be original, not published elsewhere or sent to another place for publication. If another version of the submitted manuscript was sent to another publisher for review or published, or if it is to be published, the author must make it clear when he/she sends his/her article to the journal.
5. The manuscripts sent to the journal for publication are sent to the two-blind referees after their initial evaluation by the editorial board. The editorial board decides whether the manuscript should be published in accordance with the report coming from the referees, whether the author is required to correct the article or not. The publication decision shall be notified to the author (if there is more than one author, the first of which is mentioned) as soon as possible. Unpublished articles are not returned to the authors.

6. In order to ensure the impartiality of the referee's assessment, there should be no information on the author's identity in the article submitted to the referees. Authors should write the title of their articles, first name, last name, title, institution name, mailing address, telephone and e-mail addresses on a separate sheet of paper, prepare a cover page and send them with their articles. Turkish and English abstracts should be included in the text to be sent to the referees. The text to be sent to the referees should include the title of the article, the text of the article, abstracts in Turkish and English, and no identifying information.
7. The manuscripts should be sent to the Editor directly as e-mail attachment. Written texts should be written on one side of A4 paper with two intervals and all pages should be given consecutive numbers.
8. Authors whose native language is not English should have a native English reviewer for editing and make the necessary corrections before submitting texts in English.
9. The authors whose articles are published are sent one free of charge from the published journal.
10. It is accepted that the final audits of the articles submitted to the NEU Journal of Social Sciences are done by the author and that the author consents to the e-print version (soft copy) the article.
11. Once the manuscript is submitted to the journal editor, it is not returned to the author for print corrections. Articles that do not comply with the rules of NEU, Journal of Social Sciences are not sent to the referee and not printed.
12. All text sent should be written with typewriter letters with a single-spaced space of 5cm on the bottom and top of A4 paper and 4cm on the sides.
13. Articles should be 5,000-10,000 words long (research and review articles). Texts with more than 10000 words are only accepted under special circumstances.
14. The article should begin with an abstract consisting of 120-180 words written in italic letters and describing the basic argument and the conclusion reached. The abstract should be accompanied by a maximum of 5 keywords or phrases that characterize the content of the article.
15. The text should be written in 12-point Times New Roman font. The title of the article should be 14 points, Times New Roman font, bold and separate from the main text. Subheadings should be 12-point, Times New Roman, bold and separate from text. Subheadings under secondary subheadings should be 12-

- point, Times New Roman, bold, and Italic and should be at the beginning of the first sentence of the paragraph and end with a point.
16. All charts, graphs and diagrams should be called figures and given successive numbers. Tables should be small to the extent possible and should contain only very necessary information. Each figure and table should be given a number with Arabic numerals and its title should be written after the number and should be cited in the text.
 17. References should not be in footnote format, but the relevant source(s) should be enclosed in parentheses in the text (author's last name, publication year: -if necessary- page number/or related pages/section).
 18. Submissions within the text and annotations of the text can be shown in the footnotes.
 19. All references submitted in the text should be included in a bibliography to be placed at the end of the article, and non-submitted references should not be placed on this list. The names of journals, books, reviews and symposia should be written in italics (or bold).
 20. The bibliography should be prepared in accordance with APA 6 reference guidelines. In-text references and citations should be given in accordance with the language of the full text. For full-text of Turkish, procedures and principles of Turkish references, for full text in English, procedures and principles of English references should be considered (<https://apastyle.apa.org>).
 21. Authors along with the manuscripts sent to the journal for publication should download the commitment and copyright transfer forms and after they sign they should scan with the scanner and sent them together.
 22. Authors should include ORCID identifiers in their articles. Authors who do not have an ORCID identifier can register from the relevant link (<https://orcid.org/>).